

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiilor de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, membru asociat al Proiectului de Istorie Paralelă pentru Securitate prin Cooperare.

REDACTOR-ŞEF

• Dr. ŞERBAN FILIP CIOCULESCU, cercetător științific, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

SECRETAR DE REDACȚIE

• SORIN-VASILE NEGOIȚĂ, cercetător științific, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

COLEGIUL DE REDACȚIE

• ADRIAN CIOROIANU, ambasador, Ministerul Afacerilor Externe din România
• MIHAIL E. IONESCU, profesor universitar, Școala Națională de Studii Politice și Administrative
• DMITRI TRENIN, Ph.D., director adjunct, Carnegie Moscow Center
• JOHANN SCHMID, director, Community of Interest on Strategy and Defence, European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, Helsinki (Finlanda)
• ANDREW MICHTA, profesor, "George C. Marshall" Center, Garmish Partenkirchen
• ERWIN SCHMIDL, profesor universitar, Academia Națională de Apărare, Viena (Austria)
• IULIAN FOTA, director, Institutul Diplomatic Român
• VALENTIN NAUMESCU, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
• ARMAND GOȘU, conferențiar universitar, Universitatea București
• SOCOR VLADIMIR, cercetator principal, Jamestown Foundation (USA)
• RADU CARP, profesor universitar, Universitatea București
• STANISLAV SECRIERU, cercetător, Institutul pentru Studii de Securitate al UE, Paris (Franța)
• GEORGE NICULESCU, expert, The European Geopolitical Forum

ADRESA
Str. Constantin Mille nr. 6, sector 1, Bucureşti, cod 010142,
telefon: 0040 21 315.17.00, fax: 0040 21 319.58.01
http://ispaim.mapn.ro
e-mail:ipsdmh@yahoo.com

Revista a fost inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C" și figurează în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL.

SUMAR

APĂRARE ȘI DESCURAJARE ÎN SISTEMUL MONDIAL DE SECURITATE / 5

A. Mecanismele apărării și descurajării / 7
Harold E. Raugh Jr. – The Origins of Atlantic Resolve: U.S. Army Europe's Continued Forward Presence and Deterrence in Eastern Europe / 7
Cristian-Dan Tătaru – Sistemul Aegis Ashore (Deveselu) din România, între SUA și Rusia / 18
Șerban Filip Cioculescu – QUAD – emergența unei coaliții de voință și reacțiile factorilor de decizie de la Beijing / 28
Dragoș Ilinca – Descurajarea. Evoluții conceptuale și formule de implementare / 39

B. Strategii pentru stabilitate globală si regională / 57
Sorin-Vasile Negoiță – Germania si (re)pozitionarea intr-o Europa a viitorului / 57
Mirel Țariuc – Unele considerații privitoare la evoluția convergenței economice reale în Uniunea Europeană / 66
Ana Mereacre – Un blocaj temporar sau începutul sfârșitului Nord Stream 2? / 76
Dragoș Gabriel Ghercioiu – Inteligența Artificială – viitorul despre care trebuie să învățăm cât mai repede / 84

INTERVIURILE MONITORULUI / 91

Wess Mitchell (co-președinte al "NATO 2030 Reflection Process") , interviu realizat de Octavian Manea / 93

RECENZII / 103

Michael PILLSBURY – ***„Maratonul de o sută de ani. Strategia secretă a Chinei de a înlocui SUA ca superputere globală"*** (recenzie de Simona Țeghiu Jurj) / 105

Tehnoredactor: Maria Dumitru

B. Nr. 9/17.06.2021/0691

TABLE OF CONTENTS

DEFENSE AND DETERRENCE IN THE GLOBAL SECURITY SYSTEM / 5

A. The mechanisms of defense and deterrence / 7
Harold E. Raugh Jr. – The Origins of Atlantic Resolve: U.S. Army Europe's Continued Forward Presence and Deterrence in Eastern Europe / 7
Cristian-Dan Tătaru – The Aegis Ashore (Deveselu) system in Romania, between the USA and Russia / 18
Șerban Filip Cioculescu – QUAD - the emergence of a coalition of willing and the reactions of decision makers in Beijing / 28
Dragoș Ilinca – Deterrence. Doctrinal evolutions and implementation frameworks / 39

B. Strategies for global and regional stability / 57
Sorin-Vasile Negoiță – Germany and (re) positioning in a Europe of the future / 57
Mirel Țariuc – Some considerations regarding the evolution of real economic convergence in the European Union / 66
Ana Mereacre – A temporary blockage or the beginning of the end of Nord Stream 2? / 76
Dragoș Gabriel Ghercioiu – Artificial Intelligence-the future we need to learn about as soon as possible / 84

MONITOR INTERVIEWS / 91

Wess Mitchell (co-chair of „NATO 2030 Reflection Process"), interview conducted by Octavian Manea / 93

REVIEWS / 103

Michael PILLSBURY – ***„The Hundred-Year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower"*** (review by Simona Țeghiu Jurj) / 105

APĂRARE ȘI DESCURAJARE ÎN SISTEMUL MONDIAL DE SECURITATE

A. MECANISMELE APĂRĂRII ŞI DESCURAJĂRII

The Origins of Atlantic Resolve: U.S. Army Europe's Continued Forward Presence and Deterrence in Eastern Europe

Harold E. RAUGH, Jr.

The year 2014 was a pivotal year in the history of U.S. Army Europe (USAREUR). Since the fall of the Berlin Wall on 9 November 1989 and the dissolution of the Soviet Union on 26 December 1991 seemingly marked the end of the Cold War, the U.S. Army presence in Europe steadily decreased, from 216,709 soldiers in 1989, to 115,459 in 1992, to 57,393 in 2005 and to 43,324 five years later.[1] By 2013, after the inactivation of the V Corps Headquarters and 170th and 172nd Infantry Brigades, the USAREUR military strength dipped to about 30,000 soldiers.[2] Concurrently, and even more dramatically, the last twenty-two M-1 Abrams main battle tanks in USAREUR were returned to the United States in March 2013. This was particularly significant and symbolic, since at the height of the superpower confrontation in Europe, NATO armored units included some 6,000 tanks.[3] This ended the U.S. Army's sixty-nine-year history of maintaining main battle tanks in Germany. It also closed a chapter in the long history of USAREUR's preparations to meet – and defeat – a conventional near-peer military foe on the battlefields of Germany and altered the strategic environment in Europe.

In this murky security situation, the Russian Federation violated Ukrainian sovereignty when it annexed the Crimean Peninsula and provided military support to separatist factions in eastern Ukraine in February and March 2014. These saber-rattling acts of destabilization were met by prompt condemnation by the international and European communities – and caused a reversal of the USAREUR troop reduction plans.

Within days, North Atlantic Treaty Organization (NATO) Secretary-General Anders Fogh Rasmussen unequivocally declared on 19 March 2014 that, "Russia's military aggression in Ukraine is in blatant breach of its international commitments and it is a violation of Ukraine's sovereignty and territorial integrity."[4] The United Nations General Assembly passed on 27 March 2014 a non-binding resolution, 68/262, entitled "Territorial Integrity of Ukraine," that was supported by 100 members, with 11 opposing it (and 58 abstentions and 24 absences), out of a body of 193 members.[5] On 1 April 2014, the foreign ministers of NATO assured allies in eastern Europe that they would be protected, and agreed to "suspend all practical civilian and military cooperation between NATO and Russia."[6]

The United States was particularly quick to react to these wanton Russian provocations and took numerous specific efforts to underline its steadfast commitment to NATO and the security and territorial integrity of its members, and to demonstrate solidarity with its NATO allies. The U.S. response in Europe was coordinated by and executed under the command of the U.S. European Command (EUCOM), "one of the United States' two forward-deployed Geographic Combatant Commands whose area of focus covers almost one-fifth of the planet, including all of Europe, large portions of Asia, parts of the Middle East

and the Arctic and Atlantic Oceans" and is responsible for "military relations with NATO."[7] This was a component of the EUCOM Theater Strategy.

USAREUR is the operational-level Army force, the Army Service Component Command, assigned to EUCOM, with a 51-nation area of responsibility (AOR) corresponding to EUCOM's. USAREUR "set[s] the theater and the joint operations area for the employment of Army forces for both contingencies and campaigns," and to achieve this goal, "must anticipate, plan, request, receive, train, sustain, and support redeployment of land power within its AOR or joint operations area (JOA)." The bottom line is that USAREUR "is the Army's representative in Europe and advances the U.S. interests as a visible symbol of commitment to security," and one of USAREUR's primary missions is to "train and prepare capable forces for global engagements while working to strengthen alliances [and] build partner capacity and capabilities."[8]

The U.S. enumerated further responsive measures for all NATO members to take, including:

- A demonstration of NATO's visible resolve to ensure collective defense of all allied territory through enhanced deployment of air, land, and sea assets for training and exercises;
- Continued review and updating of NATO plans for collective defense; and
- Increased readiness and exercising of the NATO Response Force.[9]

In addition to deploying twelve F-16 jet fighters with support crewmen to participate in a training rotation in Poland, 13-14 March 2014, the U.S. conducted – at Ukraine's request – an Open Skies observation flight mission over Ukraine. Other preplanned measures were enhanced, and other steady state measures continued as planned. Of the greatest relevance to USAREUR, the U.S. continued its force presence in Europe and pledged several thousand soldiers to the NATO Response Force and to sending battalion-sized units from the U.S. to Europe on a rotational basis. Moreover, other multinational training exercises focusing on maritime interoperability and security were to be held in the Baltic Sea and Poland, and Exercise SABER GUARDIAN, "a pre-planned consequence management and peace support operation,"[10] was to be conducted in Bulgaria, 21 March-4 April 2014.

Later that same month, on 22 April 2014, Lt. Gen. Donald M. Campbell, Jr., Commanding General, USAREUR, was in Estonia to give a speech at a charity dinner at the Maritime Museum in Tallinn. He had been invited by the president, Toomas Hendrik Ilves, and the commander of the Estonian Defense Forces, Maj. Gen. Riho Terras, ahead of a planned deployment of U.S. Army paratroopers to Estonia, Latvia, Lithuania, and Poland. They were among the few people knowledgeable about the ongoing planning that would culminate in a U.S. military troop movement to the Baltics in forty-eight hours. The subsequent vignette is worth recording:

Before Campbell got up to deliver his remarks, President Ilves pulled him aside and asked that he divulge to the audience the U.S. plans to send troops to Estonia.

As he addressed those in attendance, Campbell departed from his scripted remarks to confirm to the crowd that American forces were inbound to their country, to stay and train with their Estonian counterparts for an indefinite period. The audience expressed relief as they stood in applause of the general. Some in the crowd openly wept.[11]

The very next day, 23 April 2014, 150 paratroopers from the 173rd Airborne Brigade based in Italy landed in Poland. This was followed by similar company-sized elements of Sky Soldiers landing in Latvia (24 April 2014),[12] Lithuania (26 April 2014),[13] and Estonia (28 April 2014).[14] These landings were part of an unscheduled Land Forces Assurance Exercise and, as the first in a series of expanded land forces training activities in Poland and the Baltic region, mark the beginning of Atlantic Resolve.[15]

The behind-the-scenes planning and decision-making process again highlighted the agility, proficiency, and professionalism of the USAREUR staff. On 7 April 2014, the USAREUR G3/3 Future Operations Branch received the mission to conduct Crisis Action Planning to deploy forces to Poland and the

Baltic states for what was then called Persistent Presence, "America's continued commitment to European security."[16] USAREUR G3/5 Plans Branch took the lead on the long-term Persistent Presence planning and future rotational units. G3/3 Future Operations led the planning effort and produced the initial operations order (OPORDER) to deploy the 173rd Airborne Brigade to the Baltic states later in April 2014.

As part of this process, G3/3 Future Operations produced USAREUR Message #1405004, 18 April 2014, USAREUR OPORDER 003414, subject: Airborne Demonstration in Poland and the Baltic States and modified this order twice. On 18 April 2014, G3/3 Future Operations completed OPORD 0038-14, subject: Deployment of Forces to Poland and the Baltic States, and modified this order ten times based on changes in the operations.[17] These modifications covered the deployment of the 12th Combat Aviation Brigade; the provision of USAREUR liaison officers to relevant embassies; the establishment of the Operations Logistics Synchronization series of meetings; training/agreement workshops with host nations; and support for future site surveys of rotational units.[18]

The intent of these 173rd Airborne Brigade actions, according to the relevant 18 April 2014 operations order, was "to assure Allies of U.S. commitment and demonstrated resolve to support the Baltic States and Poland," one of the key tasks being to "integrate into the EUCOM persistent presence plans in Baltics and Poland."[19] The declared end state of these four USAREUR land force assurance exercises was the "U.S. demonstrates its airborne capability and resolve to defend NATO Allies and partner nations. The U.S. is prepared for future training, exercises, and operations. Key audiences are informed of U.S. commitment to our Allies and partner nations without provoking undesired Russian response."[20] Thus, the Persistent Presence mission evolved into Atlantic Resolve.

At this time, the overarching EUCOM definition of Atlantic Resolve was:

- Operation Atlantic Resolve is a demonstration of our continued commitment to the collective security of NATO and dedication to the enduring peace and stability in the region, in light of the Russian intervention in Ukraine specifically.
- U.S. commitment to the security of every NATO ally is resolute and uniform. In meeting our global security commitments, the United States must have strong, committed and capable allies, which is why we have fought, exercised and trained with our European allies for the past 70 years. The U.S.-European strategic partnership is built on a foundation of shared values, experiences and vision.
- The U.S. took several immediate steps to demonstrate solidarity with our NATO allies, such as augmenting the air, ground and naval presence in the region, and enhancing previously scheduled exercises.
- Russia's aggressive actions have already led many to call for reinforcing NATO's readiness through Article 5-related planning training and adjustments to force posture.
- Operation Atlantic Resolve will remain in place as long as the need exists to reassure our allies and deter Russia from regional hegemony.[21]

This definition and intent of Atlantic Resolve has remained relatively constant since the mission began.

The original plan called for four simultaneous night airborne jumps into Poland, Latvia, Lithuania, and Estonia. The plan was changed from nighttime parachute jumps to daytime aircraft landings and welcoming ceremonies, to "create conditions that would maximize opportunities for the media to get imagery that reinforced the message: U.S. and host-nation forces standing shoulder to shoulder."[22] Moreover, instead of being conducted concurrently, these daytime aircraft landings were staggered over a six-day period, which provided additional visibility and emphasis to these strategic messaging efforts. They also reinforced the concept that the "most important element of deterrence is the adversary's perception of the credibility of the defender's commitment."[23] Maj. Gen. Richard C. Longo, Deputy Commanding General, USAREUR, along with key host nation military officials, met and ceremonially welcomed each of the four initial entry companies from the 173rd Airborne Brigade.[24]

By doing so, the United States demonstrated on the ground its unwavering commitment to peace, allies, and partners.

Exercise SABER GUARDIAN 2014, planned the previous year and largely a scenario-driven, computer-based command post exercise, was conducted at Novo Selo Training Area, Bulgaria, from 21 March-4 April 2014. The exercise directors were Maj. Gen. Longo and Brig. Gen. Krasimir Kanev, Bulgarian Land Force Deputy Commander. It was designed to "strengthen international agency and military partnering, and to foster trust while improving interoperability between NATO and partner nations involved in foreign humanitarian assistance operations with U.S. forces."[25] About 700 military personnel, from Armenia, Azerbaijan, Belgium, Bulgaria, Georgia, Moldova, Poland, Romania, Serbia, Ukraine, Turkey, and the U.S. (173rd Airborne Brigade Combat Team and 7th Civil Support Command[26]), participating in this multinational exercise. NATO also sent participating representatives.[27]

Secretary of the Army John M. McHugh visited the USAREUR Headquarters in Wiesbaden on 16 May 2014 to visit soldiers and to receive from Lt. Gen. Campbell an update on USAREUR's strategic capabilities, future force structure, and persistent land force presence in Poland and the Baltics. "The importance of USAREUR's persistent presence in Poland and the Baltics, and what it means to these countries, cannot be overstated," noted McHugh, who continued, "The USAREUR team should be proud of its key role in demonstrating U.S. commitment to our allies in the region. The speed with which the 173rd Airborne Brigade and other U.S. Army Europe Soldiers deployed, demonstrates the importance of maintaining relationships and interoperability with NATO and strategic access to the European theater."[28] Lt. Gen Campbell also highlighted the USAREUR strategic objective of preserving and enhancing NATO interoperability and actively demonstrating the United States' continuing commitment to regional allies.

Building upon the momentum of these initial strategic and messaging successes, and understanding the indispensable need to instill confidence and assure NATO Allies and partners of the United States' unwavering commitment to the security and territorial integrity of Europe, U.S. President Barack Obama on 3 June 2014 in Warsaw, Poland, proposed the European Reassurance Initiative (ERI). The focus of the proposed ERI was: "A persistent U.S. air, land, and sea presence in the region, especially in Central and Eastern Europe, is a necessary and appropriate show of support to allies who have contributed robustly and bravely to [NATO] Alliance operations in Afghanistan and elsewhere and who are now deeply concerned by Russia's occupation and attempted annexation of Crimea and other provocative actions in Ukraine."[29] The President requested Congress support the ERI of up to $1 billion to:

- Increase exercises, training, and rotational presence across Europe but especially on the territory of our newer allies. Many of the U.S. air and ground forces participating in these activities would rotate from the United States. Increased readiness and exercising of the NATO Response Force.
- As we have done in Poland, deploy detachments of U.S. planners to augment the capability of our allies to design and host a broad range of training and exercise opportunities.
- Increase the responsiveness of U.S. forces to reinforce NATO by exploring initiatives such as the prepositioning of equipment and improvements to other reception facilities and infrastructure in Europe.
- Increase participation by the U.S. Navy in NATO naval force deployments, including more persistent deployments to the Black and Baltic seas.
- Build the partner capacity of close friends such as Georgia, Moldova, and Ukraine so they can better work alongside the United States and NATO, as well as provide for their own defense.[30]

The 173rd Airborne Brigade landings in the Baltics in April 2014, as part of an unscheduled Land Forces Assurance Exercise, were mentioned, "as part of a series of expanded American land force training activities with European partners that are scheduled to take place over the next few months and beyond."[31]

Gen. Philip M. Breedlove, the NATO Supreme Allied Commander and EUCOM Commander, emphasized to reporters at the Penta-

gon on 30 June 2014 the importance of maintaining a forward presence in Europe to reassure American allies and partners of their collective security responsibilities. He also noted the ERI goal to, "[I]ncrease exercises, training, and rotational presence across Europe," and that these new training efforts would fall under Atlantic Resolve. "In this operation," Breedlove highlighted, "we will continue to demonstrate our continued commitment to the collective security of NATO and dedication to the enduring peace and stability in the region, in light of the Russian intervention in Ukraine specifically."[32]

Exercise SABER STRIKE 14, part of an ongoing cooperative training effort and exercise series that actually started in 2011, led by USAREUR, began on 9 June 2014 at the Adazi Training Area, Latvia. Initially focusing on the Baltic states, this exercise expanded to include, in addition to numerous USAREUR units,[33] elements of U.S. Air Forces in Europe; Air National Guard units from Michigan, Minnesota, Pennsylvania, and Washington; Army National Guard units from Louisiana, Michigan, North Dakota, Pennsylvania, and Utah; and forces from Canada, Denmark, Estonia, Finland, Latvia, Lithuania, Norway, Poland, and United Kingdom, totaling about 4,500 military personnel. This exercise was designed to promote regional stability, strengthen international military partnerships, enhance multinational interoperability, and prepare participants for worldwide contingency operations. Consisting mainly of a brigade-level command post exercise and computer-assisted exercise, it also included battalion-level training and company-level field and situational training exercises.

Of special significance, SABER STRIKE 14 included elements of the 1st Brigade, 1st Cavalry Division (based at Fort Hood, Texas), the Army's designated regionally aligned force (RAF) provider for Europe. SABER STRIKE 14 was seen to significantly expand the 1st Brigade, 1st Cavalry Division's ability to execute the RAF mission of serving as the European Rotation Force and fulfilling U.S. requirements for the NATO Response Force.[34] "It is a great honor and responsibility to host Saber Strike and we strongly appreciate your contributions and willingness to boost training in the region," affirmed Latvian Minister of Defense Raimonds Vejonis; "Persistent presence in the region is the best solution to bringing higher security."[35]

During the summer of 2014, USAREUR led a number of other multinational exercises. These included IMMEDIATE RESPONSE 14, held in Slovenia and Croatia with the intent to train a multinational force to respond to a disaster relief mission,[36] and SABER JUNCTION 14, designed to prepare U.S. and multinational soldiers for decisive and sustainable land operations.[37] The ultimate goal of each exercise was to demonstrate USAREUR's "commitment to the collective security of the nation's NATO allies, and support for the United States' partners in Europe."[38] Maj. Gen. Walter E. Piatt, Deputy Commanding General, USAREUR, observed, "When you come together in a crisis and you don't know one another[,] you're not effective[,] no matter how powerful your organization is[;] an agency alone is not effective when it operates in an interagency operation. This is absolutely critical that we do this."[39]

RAPID TRIDENT 14, a part of the U.S. European Command Joint Exercise Program, was designed to promote regional stability and security and foster trust and interoperability between NATO and partner nations. This was conducted by soldiers of USAREUR and the Ukrainian Land Forces at the International Peacekeeping and Security Center, Yavoriv, Ukraine, 15-26 September 2014. About 1,300 soldiers from fifteen countries participated in this exercise, which was USAREUR-conducted and Ukrainian-led, "designed to enhance interoperability with allied and partner nations while promoting regional stability and security."[40] Secretary of the Army McHugh observed this important exercise, and lauded the Ukrainian armed forces for their efforts promoting peace and stability over the previous decade.[41]

Exercise COMBINED RESOLVE III was conducted at Grafenwoehr and Hohenfels Training Areas, Germany, in October-November 2014. This exercise included more than 4,000 participants from eighteen countries, with gunnery training initially conducted at the Grafenwoehr Training Area, followed by combat maneuver training at Hohenfels Training Area. The Army's designated regionally aligned force (RAF) provider for Europe, the

1st Armored Brigade Combat Team, 1st Cavalry Division (1-1 CAV), participated in this exercise for a second time. They also replaced the soldiers of the 173rd Airborne Brigade who had deployed to Estonia, Latvia, Lithuania, and Poland in April 2014.[42] COMBINED RESOLVE III also included use of the Army's European Activity Set (EAS), a group of combat equipment and vehicles prepositioned at the Grafenwoehr Training Area established to equip and support rotational forces when they arrive in Europe. The set, assembled from inactivating units and other Army Materiel Command sources, included the most updated versions of the Army's M1A2 Abrams tanks and M2 Bradley Infantry Fighting Vehicles. The EAS enables U.S. "regionally aligned forces and multinational partners in Europe to train and operate as the European [Rotational] Force [ERF] and NATO Response Force [NRF]."[43] The EAS and ERF/NRF readiness, according to the U.S. Army, are "the Army's demonstration of its continued commitment to NATO and our partner nations in the region, and will give U.S. and multinational forces greater opportunity to learn from each other side by side as they build interoperability, communication, tactics[,] and techniques."[44]

The RAF concept had actually been announced by the U.S. Army in 2013, after the inactivation of the following USAREUR units: the 170th Infantry Brigade in October 2012; the 172nd Infantry Brigade in May 2013; and the V Corps Headquarters in September 2013.[45] USAREUR then contained only about 24,000 soldiers, with no armored units and no higher headquarters except USAREUR's, representing an 87 per cent reduction in troop strength in Europe since the late 1980s.[46] The alarmingly low troop strength and lack of flexibility of USAREUR, during the early stages of the "Global War on Terrorism," caused the Department of Defense to decide to rotate armored forces back to Europe, a program that complemented the RAF plans.[47]

The initial RAF concept required that, "the designated U.S.-based brigade to Europe, called the European Rotational Force (ERF), would deploy a battalion-sized task force (approximately 650 personnel) twice a year for two months at a time to participate in training and exercises primarily held at U.S. facilities in Germany."[48] Elements of the 1-1 CAV (mainly the 2nd Battalion, 5th Cavalry Regiment), designated the first RAF and ERF unit, coincidentally executed the first rotational deployment of forces to Europe in the spring of 2014, during the Ukraine "crisis," to participate in the preplanned Exercise COMBINED RESOLVE II.[49] This major exercise focused on extensive live-fire exercises and basic interoperability and force-on-force maneuver training with participating soldiers from thirteen countries. Maj. Gen. Piatt observed that while, "We've done larger exercises in the past, . . . this is the first time all the forces will be together in one place under a single brigade task organization."[50] Moreover, the propitious timing of this initial U.S. Army rotational deployment helped dispel any concerns felt by Baltic states regarding Russian intentions.

As noted previously, 1-1 CAV also deployed forces and participated in Exercise COMBINED RESOLVE III. USAREUR's desired end state for the 1-1 CAV's RAF deployment and participation in COMBINED RESOLVE III was that, "the U.S. demonstrates it resolve to defend NATO allies and partner nations. USAREUR postured to conduct combined, multi-echelon training, exercises, and operations in Poland and the Baltic States, and key audiences are informed of U.S. commitment to our allies and partner nations without provoking undesired Russian response."[51] This second deployment of a regionally-aligned and globally-engaged force was clearly successful.

On 5 November 2014, during the execution of Exercise COMBINED RESOLVE III, Lt. Gen. Campbell relinquished command of USAREUR to Lt. Gen. Frederick "Ben" Hodges in Wiesbaden. While Lt. Gen. Campbell generally avoided controversial topics and crises in his farewell speech, new Commanding General Lt. Gen. Hodges spoke of "USAREUR's continual progress in building capable joint and combined forces in Europe," adding that his three enduring priorities were "leader development, readiness and enabling partners and alliances."[52]

Realistically highlighting the "pivotal time" in USAREUR and NATO history, Lt. Gen. Hodges addressed the threat from Russia. He

concluded that the Russian menace would require a trained, ready, and resilient USAREUR "to assure our allies and to deter Russia from further encroachment."[53] This was also an acknowledgement of the warfighting paradigm shift in Europe, in which the U.S. Army, after some sixteen years of primarily counterinsurgency operations in Iraq and Afghanistan, would again focus on the complex combined arms skills necessary for combat in a high-intensity European environment. Lt. Gen. Hodges' convictions and outspoken character set the tone for this entire tenure of command.

Upon assuming command, Lt. Gen. Hodges had numerous concerns about the force structure shortfalls and critical capability gaps in USAREUR. In 2016, Lt. Gen. Hodges stated, "Aviation is what keeps me up at night. There is just not enough of it."[54] While anticipating the augmentation provided by rotating heavy armored brigades from the U.S., Lt. Gen. Hodges also highlighted "the need for more fire support assets, air defence [*sic*], engineers, specialised [*sic*] logistics, and a more robust command-and-control (C2) element at a level between his essentially administrative USAREUR headquarters and subordinate brigades and supporting units."[55] Soldier strength was also a key concern in a theater that that once had, in June 1962, a peak strength of 277,342 soldiers.[56] Alluding to that period, and comparing it with the dwindling number of soldiers in USAREUR since the end of the Cold War, Lt. Gen. Hodges' mantra was to "make 30,000 soldiers look like 300,000" in deterrence efforts against the Russians. [57] Lt. Gen. Hodges, moreover, reinvigorated the ethos of USAREUR forces, combining outstanding leadership, effective training, logistical sustainment, and rapidity of assembly, to be "ready to fight tonight."[58]

2015: Ramping Up USAREUR's Assurance Efforts

In 2015, USAREUR continued and increased through Atlantic Resolve coordinated efforts "to reassure Allies of the U.S. commitment to NATO, deter aggression in Eastern Europe, increase interoperability among allies and partners, and demonstrate freedom of movement throughout the region."[59] These initiatives were reenergized through an Atlantic Resolve multinational exercise program that increased in complexity, magnitude, and number of participating soldiers and nations. RAF and other rotational troop deployments were increased to Central and Eastern Europe, with an expansion in size of vehicle and equipment storage sets. Of key significance, in the absence of any division or corps headquarters in USAREUR, the 4th Infantry Division had been designated the regionally aligned division headquarters for Europe. The Atlantic Resolve area was expanded to six countries with the addition of Romania and Bulgaria, a signal that Russia was unsuccessful at any attempts to fracture the NATO Alliance, as well as permitting NATO access to the Black Sea. Extensive high-visibility mounted road marches were conducted in Eastern Europe, to reconnoiter various roads and routes and to assess freedom and ease of movement throughout the area. At this time, Lt. Gen. Hodges declared: "Think of Atlantic Resolve as a yearlong, continuous series of exercises from Estonia to Bulgaria"[60] – unaware at the time that Atlantic Resolve would serve as the overall umbrella for the continuing and increasing series of USAREUR's assurance exercises in Central and Eastern Europe.

As a harbinger of future plans, Lt. Gen. Hodges stated, "I think of the Operation Atlantic Resolve area, from Estonia down to Bulgaria, as one big maneuver box."[61] Plans were then being considered to continue three-month battalion-sized troop deployments, augmented by aviation assets, the establishment of a 4,000-5,000-man NATO response force, and by the end of 2015, an armored brigade. There would be a corresponding increase in the pre-positioned European Activity Sets to include an additional 220 Abrams tanks and Bradley fighting vehicles.[62] These massive efforts formed the foundation of "Strong Europe." "Strong Europe is meant to convey the framework of what U.S. Army Europe, as a forward-stationed force, is able to provide on behalf of the Army to EUCOM and NATO," Lt. Gen. Hodges said; "It's about relationships, the

training centers, the infrastructure, as well as the organizations that are here."[63]

The 4th Infantry Division, which had been designated the regionally aligned division headquarters for Europe on 16 September 2014, assumed mission command for Atlantic Resolve from USAREUR's Contingency Command Post at Grafenwoehr Training Area, Germany, on 12 February 2015.[64] About 100 4th Infantry Division soldiers deployed to form the Mission Command Element (MCE) for USAREUR. The MCE, which moved to Baumholder, Germany, in October 2015, had division-level mission control responsibility of all U.S. ground forces conducting operations in support of Atlantic Resolve.[65]

Atlantic Resolve was and remains the U.S. European Command and U.S. Army Europe's decisive and audacious response to Russian aggression in the Ukraine in February and March 2014. In less than one year, from the initial operation consisting of the deployment of U.S. Army paratroopers to Estonia, Latvia, Lithuania, and Poland in April 2014, this reassurance and deterrent force executed an increasingly larger, more complex exercise program during the following year, as chronicled in this narrative. By early 2015, a regionally aligned division headquarters for Europe had been designated, battalion-size troop rotations had taken place, and plans were made to establish pre-positioned European Activity Sets that included hundreds of formidable Abrams tanks and Bradley fighting vehicles. Moreover, the Atlantic Resolve area was expanded to seven countries with the addition of Hungary, Romania, and Bulgaria. As Atlantic Resolve continues to become more sophisticated, extensive, and effective, the exercise "builds readiness, increases interoperability and enhances the bond between ally and partner militaries using multinational training events."[66] Atlantic Resolve "deployments of ready, combat-credible U.S. forces to Europe in support of Atlantic Resolve is [continuing] evidence of the strong and unremitting U.S. commitment to NATO and Europe."

(** "This article was prepared by Dr. Raugh in his personal capacity. The opinions expressed in this article are the author's own and do not reflect the view of the United States Army Europe and Africa, United States Department of Defense, or the United States Government.")

Notes

[1] AEAGS-MH, "US Army Active Duty Personnel Stationed in Europe, 1980-2010," 15 August 2011, Historians files, Command History Office, U.S. Army Europe (USAREUR), Lucius D. Clay Kaserne, Wiesbaden, Germany.

[2] U.S. Army Europe Public Affairs, "U.S. Army Europe announces newest transformation action," 1 March 2013, accessed 4 March 2019, https://media.defense.gov/2018/May/02/2001911367/-1/-1/0/03012013%20U.S.%20ARMY%20EUROPE%20ANNOUNCES%20NEWEST%20TRANSFORMATION%20ACTIONS.PDF. See also LTG Donald M. Campbell, Jr., "USAREUR 'Continues to Develop Trust' Across Europe," *Army* 63, no. 10 (October 2013): 103-106, and Harold E. Raugh, Jr., "A History of the U.S. Army V Corps: Born in Battle in France to the Crucible of Combat in Iraq and Afghanistan," *Journal of America's Military Past* 43, no. 1 (Winter 2018): 21-38.

[3] John Vandiver, "US Army's last tanks depart from Germany," *Stars and Stripes*, 4 April 2013, accessed 4 March 2019, https://www.stripes.com/news/us-army-s-last-tanks-depart-from-germany-1.214977.

[4] NATO Secretary-General Anders Fogh Rasmussen, quoted in Fred Dews, "NATO Secretary-General: Russia's Annexation of Crimea Is Illegal and Illegitimate," *Brookings*, 19 March 2014, accessed 1 March 2019, https://www.brookings.edu/blog/brookings-now/2014/03/19/nato-secretary-general-russias-annexation-of-crimea-is-illegal-and-illegitimate/.

[5] "Backing Ukraine's territorial integrity, UN Assembly declares Crimea referendum invalid," *UN News*, 27 March 2017, accessed 1 March 2019, https://news.un.org/en/story/2014/03/464812-backing-ukraines-territorial-integrity-un-assembly-declares -crimea-referendum#.UzgPNqLRUdw.

[6] Quoted in Adrian Croft, "NATO Suspends Cooperation With Russia Over Crimea Annexation," *Huffington Post*, 1 April 2014, accessed 1 March 2019, https://www.huffingtonpost.com/2014/04/01/nato-russia-cooperation_n_5069887.html.

[7] U.S. European Command "is one of the United States' two forward-deployed Geographic Combatant Commands whose area of focus covers almost one-fifth of the planet, including all of Europe, large portions of Asia, parts of the Middle East and the Arctic and Atlantic Oceans. The command is responsible for military relations with NATO and 51 countries with a total population of close to a billion people." Headquarters, United States European Command, "U.S. Commitment 'Galvanized' in ERI Implementation Plans," News Release 17-37-A, 24 May 2017, accessed 7 March 2019, https://dod.defense.gov/Portals/1/features/2014/0514_atlanticresolve/docs/EUCOM-Release-ERI-release-Corrected.pdf.

[8] The four quotes in this paragraph are from Scott Znamenacek, et al., *Strategic Landpower in Europe*, Special Study No. 18-05 (Fort Leavenworth, Ks.: Center for Army Lessons Learned, 2017), 10.

[9] White House, Office of the Press Secretary, "FACT SHEET: U.S. Efforts in Support of NATO Allies and Partners," 26 March 2014, p. 2, accessed 1 March 2019, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/26/fact-sheet-us-efforts-support-nato-allies-and-partners.

[10] Ibid., p. 5.

[11] Jesse Granger, "Operation Atlantic Resolve: A Case Study in Effective Communication Strategy," *Military Review* 95, no. 1 (January-February 2015): 117.

[12] Jesse Granger, "173rd conducts unscheduled training with Latvian Army," U.S. Army Europe, 25 April 2014, accessed 8 March 2019, https://www.army.mil/article/124667.

[13] U.S. Army Europe Public Affairs, "173rd conducts unscheduled training with Lithuania Army," U.S. Army Europe, 26 April 2014, accessed 20 May 2019, https://www.army.mil/article/124783/.

[14] U.S. Army Europe Public Affairs, "173rd conducts unscheduled training with Estonian Army," U.S. Army Europe, 28 April 2014, accessed 20 May 2019, https://www.army.mil/article/124827/.

[15] "Operation Atlantic Resolve," GlobalSecurity.org, accessed 7 March 2019, https://www.globalsecurity.org/military/ops/atlantic-resolve.htm. See also U.S. Army Europe Public Affairs, "173rd deploys to expand land force training in Baltic region," U.S. Army Europe, 22 April 2014, accessed 8 March 2019, https://www.army.mil/article/124623/, and Jesse M. Granger, "173rd paratroopers arrive in Poland," U.S. Army Europe, 23 April 2014, accessed 8 March 2019, https://www.army.mil/article/124554/.

[16] White House, Office of the Press Secretary, "FACT SHEET: European Reassurance Initiative and Other U.S. Efforts in Support of NATO Allies and Partners," 3 June 2014, accessed 26 June 2019, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/06/03/fact-sheet-european-reassurance-initiative-and-other-us-efforts-support-

[17] "G3/3 Future Operations Branch," USAREUR 2014 Annual Command History submission, n.d., p. 2, Historians files, Command History Office, USAREUR.

[18] Ibid., pp. 2-3.

[19] Granger, "Operation Atlantic Resolve," 118. See also "USAREUR's Persistent Presence," *Stand To! The Official Focus of the U.S. Army*, 7 May 2014, accessed 28 June 2019, https://www.army.mil/standto/archive_2014-05-07/.

[20] Granger, "Operation Atlantic Resolve," 118.

[21] U.S. European Command, Communication and Engagement Directorate, Media Operations Division, "[Fact Sheet:] Operation Atlantic Resolve (2014)," 29 January 2015, accessed 29 June 2019, https://archive.defense.gov/home/features/2014/0514_atlanticresolve/Operation_Atlantic_Resolve_Fact_Sheet_2014.pdf.

[22] Ibid., 120.

[23] Kathleen H. Hicks, et al., *Evaluating Future U.S. Army Force Posture in Europe, Phase I Report* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies; Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, February 2016), 4.

[24] Lt. Gen. Donald M. Campbell, Jr., and Maj. Michael T. Whitney, "Assurance in Europe: Why Relationships Matter," *Military Review* 94, no. 6 (November-December 2014): 6.

[25] Sgt. Brooks Fletcher, "Saber Guardian 2014: Forces from 12 nations cap exercise in Bulgaria." U.S. Army Europe, 8 April 2014, accessed 8 March 2019, https://www.army.mil/article/123565/saber_guardian_2014_forces_from_12_nations_cap_exercise_in_bulgaria.

[26] "U.S. Army Europe, "7th Army Joint Multinational Training Command: Joint Multinational Simulation Center," USAREUR 2014 Annual Command History submission, n.d., Historians files, Command History Office, USAREUR.

[27] Sgt. Brooks Fletcher, "Saber Guardian kicks off in Bulgaria," U.S. Army Europe, 21 March 2014, accessed 8 March 2019, https://www.army.mil/article/122342/Saber_Guardian_2014_kicks_off_in_Bulgaria/.

[28] McHugh, quoted in Sgt. Daniel Cole, "SecArmy McHugh discuses strategic capabilities with U.S. Army Europe," U.S. Army Europe, 19 May 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/126151.

[29] White House, Office of the Press Secretary, "FACT SHEET: European Reassurance Initiative and Other U.S. Efforts in Support of NATO Allies and Partners," 3 June 2014.

[30] Ibid.

[31] Ibid.

[32] Breedlove, quoted in Claudette Roulo, "Breedlove: Russian actions bring Europe to decisive point," American Forces Press Service, 1 July 2014, accessed 14 September 2019, https://www.af.mil/DesktopModules/ArticleCS/Print.aspx?Portalld=1&Moduleld=850&Article=485938.

[33] USAREUR units participating in SABER STRIKE 14 included elements of the USAREUR headquarters, the Joint Multinational Simulation Center, the 15th Engineer Battalion, the 19th Battlefield Coordination Detachment, the Joint Multinational Readiness Center, the 5th Signal Command, and the 21st Theater Sustainment Command. U.S. Army Europe, "Exercise Saber Strike 14 demonstrates international cooperation," 10 June 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/127664/Exercise_Saber_Strike_14_demonstrates_international_cooperation/

[34] "Exercise Saber Strike 14," *Stand To! The Official Focus of the U.S. Army*, 10 June 2014, accessed 28 June 2019, https://www.army.mil/standto/archive_2014-06-10/.

[35] Vejonis, quoted in U.S. Army Europe, "Exercise Saber Strike 14 demonstrates international cooperation,"

[36] Sgt. Gregory Williams. "Soldiers, Sailors, Airmen and multinationals kick off Immediate Response 14," U.S. Army Europe, 18 August 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/131989/.

[37] U.S. Army Europe Public Affairs, "U.S. Army Europe conducts exercise Saber Junction." 25 August 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/132332/.

[38] Ibid.

[39] Piatt, quoted in Williams. "Soldiers, Sailors, Airmen and multinationals kick off Immediate Response 14."

[40] Spc. Joshua Leonard, "Secretary of the Army John McHugh witnesses Rapid Trident 2014," U.S. Army Europe, 22 September 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil.article/134099/.

[41] Ibid. See also U.S. Army Europe Public Affairs, "U.S. Army Europe announces U.S. participation in exercise Rapid Trident in Ukraine," 4 September 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/133063/, and Spc. Joshua Leonard, "Rapid Trident 2014 begins in Ukraine," U.S. Army Europe, 16 September 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/133762).

[42] John R. Deni, "US Leadership and NATO: Modifying America's Forward Presence in Eastern Europe," *Parameters* 46, no. 1 (Spring 2016): 36.

[43] "The European Activity Set," *Stand To! The Official Focus of the U.S. Army*, 27 January 2014, accessed 30 June 2019, https://www.army.mil/standto/archive_2014-01-27/. See also 7th Army Joint Multinational Training Command Public Affairs, "Combined Resolve III exercises Army's European Rotational Force," 2 October 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil.article/135119/.

[44] "The European Activity Set," *Stand To! The Official Focus of the U.S. Army*, 27 January 2014.

[45] Kathleen H. Hicks and Heather A. Conley, et al., *Evaluating Future U.S. Army Force Posture in Europe, Phase II Report* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies; Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2016), 16, and Raugh, "A History of the U.S. Army V Corps," 36.

[46] Hicks and Conley, *Evaluating Future U.S. Army Force Posture in Europe, Phase II Report*, 16.

[47] Rose L. Thayer, "1st Cavalry gears up for regional alignments," *Fort Hood Herald*, 9 October 2013, accessed 27 June 2019, http://kdhnews.com/fort_hood_herald/across_the_fort/st-cavalry-gears-up-for-regional-alignments/article_0764cb74-3053-11e3-b256-0019bb30f31a.html.

[48] Ibid., 17. See also Sgt. 1st Class Tyrone C. Marshall, Jr., "DoD Announces Operation Atlantic Resolve Brigade Rotation," DoD News/Defense Media Activity, 13 August 2014, accessed September 2019, dod.defense.gov/News/Article/Article/603063.

[49] Michael S. Darnell, "NATO flexes muscles as Combined Resolve II unfolds in Hohenfels," *Stars and Stripes*, 12 May 2014, accessed 14 September 2019, https://www.stripes.com/news/europe/nato-flexes-muscles-as-combined-resolve-ii-unfolds-in-hohenfels-1.282650.

[50] Piatt, quoted in 7th Army Joint Multinational Training Command Public Affairs, "Combined Resolve II to exercise Army's European Rotational Force," Stars and Stripes, 22 April 2014, accessed 14 September 2019, https://www.army.mil/article/124452/combined_resolve_ii_to_exercise_armys_european_rotational_force

[51] 1st ABCT, 1st Cavalry Division (Ironhorse), "OPERATION IRONHORSE RESOLVE After Action Review – Period Covered: 01 AUG to 31 DEC 2014," 19 December 2014, Historians files, Command History Office, USAREUR. See also Staff Sgt. Keith Anderson, "Cavalry Soldiers wrap up successful Atlantic Resolve rotation," U.S. Army, 9 January 2015, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/140915/cavalry_soldiers_wrap_up_successful_atlantic_resolve_rotation.

[52] This and the preceding quote are from Sgt. Daniel Cole, "U.S. Army Europe welcomes new commander in Wiesbaden ceremony," U.S. Army Europe Public Affairs, 5 November 2014, accessed 27 June 2019, https://www.army.mil/article/137665/. See also "New commander takes over at U.S. Army Europe," *Army Times*, 5 November 2014, accessed 27 June 2019, https://www.armytimes.com/news/your-army/2014/11/05/new-commander-takes-over-at-u-s-army-europe/.

[53] Matt Millham, "Hodges targets Russia in 1st remarks as USAREUR commander," *Stars and Stripes*, 5 November 2014, accessed 15 September 2019, https://www.stripes.com/news/hodges-targets-russia-in-1st-remarks-as-usareur-commander-1.312348.

[54] Hodges, quoted in Jim Dorschner, "Ramping up: US Army Europe building forces and capability." *Jane's*, n.d. [2017], accessed 1 March 2019, https://www.janes.com/images/assets/344/74344/Ramping_up_US_Army_Europe_building_forces_and_capability.pdf.

[55] Ibid.

[56] Alison Smale, "Storied U.S. Barracks Closes With Little Fanfare," *New York Times*, 7 September 2013, accessed 15 September 2019, https://www.nytimes.com/2013/09/08/world/europe/storied-us-barracks-closes-with-little-fanfare.html.

[57] See, *inter alia*, Michael Abrams, "How US Army Europe's outgoing general got the Pentagon's attention," Stars and Stripes, 14 July 2017, accessed 15 September 2019, https://www.stripes.com/news/how-us-army-europe-s-outgoing-general-got-the-pentagon-s-attention-1.492865.

[58] Staff Sgt. Tamika Dillard, "The 'Year of Execution': U.S. Army Europe rotational forces in action." U.S. Army Europe, 28 September 2014, accessed 15 September 2019, ttps://www.army.mil/article/194486/the_year_of_execution_us_army_europe_rotational_forces_in_action. See also C. Todd Lopez, "Deterrent forces ready to 'fight tonight' in Europe, general says." Army News Service, 3 May 2017, accessed 15 September 2019, https://www.army.mil/article/187084/deterrent_forces_ready_to_fight_tonight_in_europe_general_says.

[59] 4th Infantry Division, "4th Infantry Division Mission Command Element CY15," 2015, p. 1, Historians files, Command History Office, USAREUR.

[60] Hodges, quoted in Michelle Tan, "Army expands Operation Atlantic Resolve to six countries," *Army Times*, 20 February 2015, accessed 15 September 2019, https://www.armytimes.com/news/pentagon-congress/2015/02/20/army-expands-operation-atlantic-resolve-to-six-countries/

[61] Hodges, quoted in Michelle Tan, "Army to send even more troops, tanks to Europe," *Army Times*, 5 January 2015, accessed 27 June 2019, https://www.armytimes.com/news/your-army/2015/01/05/army-to-send-even-more-troops-tanks-to-europe/

[62] Tan, "Army expands Operation Atlantic Resolve to six countries."

[63] Hodges, quoted in Ibid. See also David Vergun, "USAREUR commander: Eastern Europe troop rotations

likely to continue," Army News Service, 24 November 2014, accessed 16 September 2019, https://www.army.mil/article/138877/

[64] Media Operations Division, United States European Command, "4th Infantry Division to support Operation Atlantic Resolve," EUCOM, 26 November 2014, accessed 16 September 2019, https://www.eucom.mil/media-library/article/30923/4th-infantry-division-to-support-operation-atlantic-resolve

[65] 4th Infantry Division, "4th Infantry Division Mission Command Element CY15," p. 2.

[66] This and the following quote are from Public Affairs Office, "U.S. Army Europe Book of Messages," November 2019, p.26 of 128.

ABSTRACT

Atlantic Resolve was and remains the U.S. European Command and U.S. Army Europe's decisive and audacious response to Russian aggression in the Ukraine in February and March 2014. USAREUR is the operational-level Army force, the Army Service Component Command, assigned to EUCOM, with a 51-nation area of responsibility (AOR) corresponding to EUCOM's. USAREUR "set[s] the theater and the joint operations area for the employment of Army forces for both contingencies and campaigns," and to achieve this goal, "must anticipate, plan, request, receive, train, sustain, and support redeployment of land power within its AOR or joint operations area (JOA)."

Keywords: USA, armed forces, USAREUR, collective defence, deterrence, Russia, Eastern Europe

Harold E. Raugh, Jr. (PhD) is Command Historian, U.S. Army Europe and Africa.

Sistemul Aegis Ashore (Deveselu) din România, între SUA și Rusia

Cristian-Dan TĂTARU

Relațiile dintre Rusia și SUA s-au degradat în ultimii ani ajungând la un nivel comparabil cu cel din timpul Războiului Rece[1]. Datorită acestei stări de fapt, unii analiști[2] consideră că cel mai important acum e menținerea păcii și evitarea unor accidente care ar putea cauza o confruntare între cele două mari super-puteri nucleare. Pentru țările din flancul estic, reducerea acestui risc este și mai importantă deoarece șansele ca un conflict să înceapă la granița dintre NATO și Rusia sunt mai ridicate. Unul din mecanismele pentru evitarea acestui risc este cel de menținere a stabilității strategice și de a avea un set de reguli de comun acceptate în care să se poată desfășura competiția între cele două țări. Având în vedere experiența istorică, situația actuală cu o cursă a înarmării incipientă, impredictibilitate și ultimul tratat strategic dintre cele două parți care expiră în 2026 e de așteptat să avem un dialog pentru a stabili un nou regim de control al armamentelor care să servească secolului XXI. Iar sistemul de apărare împotriva rachetelor balistice Aegis Ashore de la Deveselu va fi cel mai probabil inclus în cadrul acestui dialog. România va trebui sa aibă un interes în noul proces de definire a regulilor între Rusia și SUA, nu doar pentru că se află la granița NATO, ci și pentru că are un sistem militar pe teritoriul său care va fi cel mai probabil pe masa negocierilor.

Context istoric

În anul 2010, România a acceptat să găzduiască, începând cu anul 2015, sistemul de apărare împotriva rachetelor balistice Aegis Ashore pe teritoriul localității Deveselu din județul Olt. Apoi, în 2011, s-a semnat un acord între parți (SUA-RO) pentru amplasarea scutului antirachetă[3], care reconfirmă natura exclusiv defensivă a sistemului, iar comandantul român și reprezentanții săi autorizați vor avea acces pe întreg perimetrul bazei. Mai este specificat că numărul de militari străini în bază nu va depăși 500. În mod obișnuit, vor fi dislocați 150 de militari. În 2016, sistemul Aergis Ashore din Romania a devenit operațional și a intrat sub comandamentul NATO[4]. Sistemul a fost upgradat în august 2019[5]. El face parte din Abordarea Adaptivă în Etape (EPAA) inițiată în 2009[6] de către președintele Obama având ca obiectiv apărarea Europei de amenințarea rachetelor iraniene. Sistemul din Romania dispune de un radar SPY-1, un centru de comunicații și control și 3 blocuri cu câte 8 sisteme de lansare verticală de tip MK-41 împreuna cu interceptori kinetici SM-3 Block IB. Conform Missile Defence Review din 2019 (MDR 2019) acești interceptori vor fi înlocuiți curând cu cei de tip SM-3 Block IIA[7]. Mai merită menționat faptul că EPAA presupune o arhitectură deschisă care e menită să răspundă la amenințările în schimbare.

Pentru a putea înțelege rolul pe care sistemul de apărare antirachetă de la Deveselu îl are în relațiile dintre Rusia și Statele Unite ale Americii este nevoie de o trecere în revistă a relațiilor dintre cele două țări referitor la sistemele de apărare anti-balistice.

Istoria ne sugerează că au existat constant probleme și crize succesive în jurul sistemului

de apărare împotriva rachetelor balistice și putem vorbi chiar de un caracter ciclic ar relațiilor dintre cele două țări în ceea ce privește regimul controlului armamentelor. Pentru a evidenția acest lucru putem să amintim câteva momente: în 1967 prim-ministrul sovietic Kosîgin, la întâlnirea cu președintele L. Djonson, în care SUA cerea URSS să recunoască efectul destabilizator al sistemelor defensive, îi răspunde "apărarea e morală, atacul e imoral"[8]. Rusia, având deja sistemul defensiv A-35, considera această capabilitate un avantaj. Cinci ani mai târziu, ambele părți au căzut de acord că apărare totală împotriva rachetelor balistice intercontinentale ar fi prea costisitoare, iar la 26 mai 1972 este semnat tratatul care reglementa și limita apărarea împotriva rachetelor balistice (ABM) între URSS și SUA. Pentru URSS era important acest tratat, deoarece nu aveau capacitatea tehnologică să realizeze un sistem performant de apărare antirachetă. Tratatul a fost ratificat de către SUA la un vot diferență. Ratificarea lui s-a datorat și faptului că URSS a făcut concesii legate de armele ofensive prin semnarea tratatului START I, ceea ce era important pentru americani[9], creându-se astfel o legătură între capacitățile ofensive și cele defensive. O altă schimbare a venit în anul 1983, când, în discursul din 23 martie[10], președintele Ronald Regan pune sub semnul întrebării rațiunea strategică a tratatului ABM, lansând inițiativa strategică de apărare (SDI) care presupunea crearea unui scut antirachetă cu o componenta aflata în spațiul cosmic, iar proiectul urma să capitalizeze avansul tehnologic al Americii. Odată cu inițiativa SDI, SUA considerau apărarea morală. SDI nu s-a realizat, dar a contribuit la creșterea cheltuielilor militare ale URSS, fiind unul din motivele care a dus la destrămarea uniunii. După destrămarea URSS, Boris Elțin a propus un sistem global de apărare antirachetă în cadrul unei gândiri de securitate colectivă post Război Rece. Președintele american George H.W. Bush[11] a continuat dialogul referitor la sistemele de apărare antirachetă, propunând varianta de protecție globală împotriva atacurilor limitate cu rachete balistice (GPALS), iar președintele Bill Clinton[12] a afirmat că tratatul ABM e piatra de temelie a regimul de control al armamentelor, respingând ideea de poziționarea a interceptoarelor în spațiu. S-a mai încercat crearea unui regim de reglementare comun a sistemelor ABM, în 1997, prin declarația de la Helsinki[13], în care se delimitau sisteme de apărare strategice de cele tactice (TMD). Delimitările se făceau pe baza caracteristicilor tehnice. A fost o încercare de a rezolva problema ABM prin reglementarea sistemelor care pot afecta rachetele celor două super puteri nucleare, iar apoi să delimiteze alte sisteme de apărare contra țărilor terțe. Doar că, aceste înțelegeri nu au fost ratificate, rămânând la faza de declarații.

O nouă schimbare de atitudine în SUA privind sistemele împotriva rachetelor balistice, care are efecte până în ziua în care s-a materializat părăsirea tratatului ABM de către președintele George W. Bush, în 2001/2002, argumentând că într-un mediu în care amenințările nu mai vin din partea Rusiei[14], ci mai degrabă din partea unor țări cu capacități limitate, dar impredictibile, e nevoie de o apărare împotriva acestor amenințări. G.W. Bush susținea că descurajarea în secolul al XXI-lea nu se mai poate baza doar pe retaliere. Rusia și-a manifestat nemulțumirea față de o posibilă denunțare unilaterală a tratatului ABM, semnalând asta încă din anul 2000, prin procedura de ratificare a tratatului START II. Putin a convins Duma să ratifice START II cu mențiunea că, dacă SUA se retrage din ABM, nici START II nu va mai fi valabil, el atenționând că se va putea merge chiar mai departe prin renunțarea și la alte tratate. Duma a votat majoritar pentru amendamentul care lega ABM de START II, deși pentru START II au fost mult mai puține voturi[15]. La început, Rusia nu a obiectat foarte mult și s-a limitat doar să își manifeste nemulțumirea. În 2009, președintele Obama, care a vrut un dialog cu Rusia pe domeniul controlului armamentului nuclear, a schimbat abordarea prin inițiativa EPPA[16], o abordare în faze și adaptivă a apărării în Europa, cu o arhitectură flexibilă, ținând să menționeze explicit că sistemul nu este împotriva Federației Ruse. Obama avea interesul să progreseze în negocierile pentru dezarmare, fiind unul din deziderateele sale din campania prezidențială, iar pentru asta trebuia semnat un nou tratat (NEW START) de reducere a armamentului între cele două super-puteri nucleare. În noul tratat START, rușii au insistat să fie inclusă o

prevedere pentru a nu fi folosite silozurile de la sistemele de apărare pentru arme ofensive[17], însă această prevedere nu a fost inclusă în varianta finală. Până la urmă, tratatul NEW START a fost semnat în 2009.

Aceste schimbări de atitudine ale Rusiei și ale SUA față de sistemele împotriva rachetelor balistice sunt ciclice și se datorează în parte schimbărilor în balanța puterii militare și a situației geopolitice, ceea ce duce la schimbarea periodică a abordărilor în raport cu limitările sau interzicerea anumitor tipuri de armament. Fiecare parte încearcă să limiteze tehnologiile și armele în care oponentul e superior, pentru a maximiza avantajele proprii. Pe viitor putem să ne așteptăm la noi schimbări de atitudine între cele două super puteri referitor la sistemele de apărare împotriva rachetelor balistice, care implicit pot afecta și sistemul Aegis Ashore din România.

Situația actuală

La ora actuală, regimul de control al armamentelor între Rusia și SUA mai are doar un pilon, tratatul pentru Reducerea Armelor Nucleare Strategice (NEW START), dar care nu reglementează apărarea împotriva rachetelor balistice. Doar în preambulul documentului se menționează legătura dintre armele ofensive și cele defensive, cu mențiunea că apărarea împotriva rachetelor balistice de la data prelungirii tratatului (03.02.2021) nu reprezintă un pericol pentru forțele strategice ale ambelor părți. Preambulul nu are putere de lege, iar în practică se observă o dezvoltare atât a sistemelor defensive, cât și a celor ofensive în ambele țări. Cel mai îngrijorător e dezvoltarea de sisteme anti-satelit folosind sistemele de apărare antirachetă (ASAT). Atât SUA, cât și Rusia, par a considera insuficiente capabilitățile pentru descurajare. Arbatov[18] consideră că ambele țări intră într-o nouă fază a cursei pentru înarmare (datorită abandonării regimului de control al armamentelor), iar aceasta nu va include doar armele nucleare ofensive, ci și capabilitățile ofensive și defensive non-nucleare strategice, extinzând-se în domeniul spațial și cibernetic.

Sistemul Aegis Ashore este și el parte a acestei curse, iar apărarea antirachetă are ca scop cum este menționat în MDR 2019, "să anticipeze evoluțiile ofensive ale adversarilor și să creeze capabilități pentru a le contracara". Documentul mai menționează că ne aflăm într-o eră a „proliferării tehnologiilor rachetelor"[19]. Există deja câteva indicii care ne pot sugera ce capabilități potențiale ar avea acest sistem în urma unor modernizări. Capabilitatea ASAT, sistemul cu o rachetă SM-3 Block IA[20] modificată, lansată de pe USS Lake Erie (CG70), a fost folosită în 2008[21] pentru a doborî un satelit care orbita cu o viteză de 7.6 km/s, mai mare decât a unui ICBM. Doborârea unui satelit este o misiune pe care sistemele antirachetă, în funcție de capabilitățile acestora, o pot îndeplini sau nu. Capabilitate dovedită în urma unui test din 2020 de a intercepta rachetele balistice intercontinentale folosind interceptoare SM-3 Block IIA[22]. Capacitatea ofensivă potențială a fost testată de SUA în 2019, după ieșirea din tratatul privind forțele nucleare cu rază medie de acțiune (Tratatul INF), prin lansarea unei rachete Tomahawk, folosind o construcție improvizată la sol cu un lansator vertical MK-41[23]. Referindu-ne la capabilitățile viitoare potențiale ale sistemului în urma unor îmbunătățiri, merită menționat și faptul că Aegis Ashore de la Deveselu folosește un radar SPY-1, iar la momentul actual este dezvoltată în SUA o variantă îmbunătățită de radar din aceeași clasă SPY-6, care e de 100 de ori mai puternic decât SPY-1, ducând la o creștere a razei lui de acțiune[24]. Există și posibilitatea de folosire de interceptoare SM-6[25] de nouă generație block IB, care vor putea ataca ținte terestre și vor atinge viteze hipersonice[26]. Iar unii analiști americani, cum ar fi David Wright și Jeffrey Lewis[27], susțin că în teorie un interceptor SM-3 Block II modificat cu o viteză în faza de burnout de 5.5 km/h ar putea ajunge până la Moscova cu o încărcătură de 200kg. Aceste capabilități, unele deja confirmate, altele potențiale, sunt importante pentru a ne putea imagina rolul pe care acest sistem îl va avea într-o potențială negociere cu privire la controlul armamentelor între SUA și Rusia, dar și în cazul unei potențiale deteriorări a relației bilaterale.

În doctrina sa militară, Rusia consideră sistemele de apărare NATO ca amenințări, iar la punctul 8 alineatul g este menționat în

calitate de amenințare "crearea și dislocarea sistemelor strategice de apărare antirachetă, care subminează stabilitatea globală și degradează raportul de forțe nucleare strategice, militarizarea cosmosului, dislocarea sistemelor de înaltă precizie strategice[28]. Putin consideră că degradarea sistemului de control al armamentelor a început cu ieșirea SUA din ABM[29]. Motivația principală pentru noile sisteme dezvoltate de Rusia este o dorință de a învinge sistemele de apărare anti-racheta americane. Contracararea sistemul de apărare împotriva rachetelor balistice a reprezentat o bună oportunitate pentru industria de armament rusă de a justifica crearea unor proiecte și alocarea de fonduri importante pentru acestea. Deși în SUA se părea că Rusia a avut o reacție manageriabilă după ieșirea Statelor Unite din tratatul ABM, abia acum aflăm că acest lucru a dus la un proces de dezvoltare a unor sisteme de armament care au fost prezentate după 16 ani, în anul 2018[30]. Ministrul apărării rus a declarat că noile arme prezentate de Putin la 1 mai 2018 vor putea străpunge/evita umbrelele antirachetă care sunt construite în Romania, Polonia, Alaska[31]. Dintre aceste sisteme două sunt deja în serviciu activ, fiind destinate pentru neutralizarea sistemelor antirachetă, mai ales din Europa. Este vorba de o rachetă hipersonică sol-aer denumită Kh-47M2 Kinjal care poate fi lansată de avioane MIG-31k, iar al doilea sistem operațional este planorul hipersonic Avangard, care ulterior va putea fi folosit ca focos pentru racheta balistică intercontinentală Sarmat (SS-29). Putem considera că aceste două sisteme au un caracter operațional, ambele putând fi incluse în tratatele de control al armamentelor de până acum. Pe lângă aceste sisteme au fost mai prezentate alte două, care deocamdată sunt în faza de dezvoltare și testare, este vorba de o rachetă de croazieră cu propulsie și focos nuclear, denumită Burevesnik și de o torpilă (dronă) cu propulsie nucleară și focos nuclear. Aceste două tipuri de armament sunt clase noi, care, conform unor analiști[32] ruși, nu ar avea o utilitate foarte mare în cadrul descurajării strategice a Rusiei, dar ele vor putea fi folosite ca instrumente de negociere în viitoarele acorduri de control al armamentelor. Rusia încearcă să dezvolte și o capacitate anti-satelit folosind sistemele de apărare împotriva rachetelor balistice, atât prin sistemele S-500, cât și PL-19 Nudol[33]. Este îmbunătățit semnificativ sistemul împotriva rachetelor balistice din jurul Moscovei A-235[34], iar în ceea ce privește sistemele S-400, prin exportul lor, putem vorbi de o proliferare a sistemelor defensive cu capabilități ridicate.

Putem constata că ne aflăm într-o perioadă, care deși nu e comparabilă cu cea a cursei înarmării din războiul rece, este totuși o cursă în care fiecare parte încearcă să găsească tehnologii cât mai eficiente pentru a reduce avantajul militar al celeilalte părți.

Această situație nu e una complet nouă, iar subiectul a fost dezbătut in timpul Războiului Rece în cadrul procesului de creare a regimului de control al armamentelor din acea perioadă și care trebuie luate în considerare când ne gândim la perspectivele unui regim de control al armamentului 2.0.

Perspectiva unui regim de control al armamentelor 2.0

Înainte să ne gândim la perspectiva unui regim de control al armamentelor 2.0, întrebarea necesară este dacă avem nevoie de acest regim în anii care urmează. Istoria ne spune că fără un astfel de regim riscăm să avem o cursă a înarmării și un regim de securitate tot mai impredictibil. Să nu uităm că aceste acorduri au fost semnate în timpul Războiului Rece, de două puteri adverse, care au înțeles riscurile și, deși nu erau aliați, au încercat să reducă riscurile de a avea o confruntare directă între ele, care ar fi putut duce la o catastrofă nucleară. Ele au fost deci o necesitate pentru a evita un război/catastrofă, care nu putea fi câștigat de niciuna din părți.

Dacă concluzionăm că vom avea nevoie de un regim de control al armamentelor între Rusia și SUA, următoarea întrebare relevantă pentru subiectul articolului este ce rol va juca în cadrul acestui regim apărarea împotriva sistemelor balistice, apărare din care face parte și sistemul Aegis Ashore de la Deveselu. Aici există două abordări: o primă abordare este cea care argumentează că sistemele defensive nu trebuie sa fie reglementate, ele contribuind la

sporirea securității. Această abordare a avut-o și președintele Barak Obama care a fost promotorul unei politici de reducere a arsenalului nuclear, considerând că pe măsură ce va înainta procesul de reducere sistemelor ofensive strategice cu potențial nuclear, ar trebui să crească numărul de sisteme de apărare antirachetă, iar în acest fel va crește stabilitatea strategică care va fi bazată pe apărare. Un alt argument al celor care susțin nereglementarea este că apărarea antirachetă este o falsă problemă, cum menționează Pavel Podvig[35], iar sistemele de apărare antirachetă sunt folosite ca argument politic, demonstrat prin faptul că poziția Rusiei este surprinzător de flexibilă. Chiar dacă existau acuzațiile că acestea afectează grav stabilitatea strategică, asta nu a împiedicat Rusia să semneze tratatul NEW START sau să colaboreze cu SUA în ceea ce privește intervenția în Afganistan, chiar după ieșirea din tratatul ABM. Iar problema scutului antirachetă este folosită doar pentru a motiva programul de înarmare. Un alt argument în favoarea sistemelor de apărare antirachetă este că mediul internațional actual, care e caracterizat de o proliferarare a armelor nucleare (Coreea de Nord, Iran) și a rachetelor cu tehnologie cât mai performantă (Iran, India), creează un vacuum securitar, în care apărarea e un element important pentru a minimiza riscurile care pot apărea datorită acestui context geopolitic tot mai complicat. Argument folosit la ieșirea SUA din tratatul ABM. Paradoxul e că într-o lume unde exisă deja proliferare, sistemele antibalistice nu mai reprezintă un factor destabilizator. Sistemele de apărare împotriva rachetelor balistice îndeplinesc deja o funcție de stabilizare, în sensul că reduc riscurile marilor puteri deținătoare de arme nucleare în fața celor noi apărute și le fac să se simtă mai sigure.

O a doua abordare este cea specifică gândirii care a dus la prima eră a controlului armamentelor, care menționează rolul extrem de important al reglementării și al limitării sistemelor împotriva rachetelor balistice. Unul dintre promotorii acestei idei este Thomas Shelling, care menționa în articolul „Ce a mers greșit în controlul armamentului?"[36] (1985), faptul că „era controlului armamentului nuclear a culminat cu tratatul ABM din 1972", deoarece limitarea apărării face posibilă existența unor sisteme strategice care pot supraviețui în urma unui atac și iniția o lovitură de retaliere, iar singura alternativă la pace rămâne distrugerea reciprocă. Thomas Shelling mai identifică un lucru important, acela că civilizația depinde de vulnerabilitatea reciprocă, iar problema fundamentală a Americii e incapacitatea de a trăi cu o vulnerabilitate, care a stat la baza refuzului SUA de a limita și reglementa sistemele de apărare. Acest lucru a fost iterat chiar de fostul președinte Trump, care a declarat că sistemul antirachetă e menit să detecteze și să distrugă orice rachetă, de oriunde ar veni ea[37]. Unii analiști[38] americani continuă să susțină că nu se va putea opri cursa înarmării nucleare fără soluții de compromis în ceea ce privește sistemele defensive. Generalii din rândul armatei ruse[39], dar și analiști ruși[40], susțin și ei ideea că sistemele de apărare antirachetă joacă un rol destabilizator. Acest argument e foarte puțin contestat în Rusia, pentru că discuția pe teme de securitate națională este setată în jurul paradigmei Războiului Rece, dar și pentru că nicio instituție din Rusia nu are interesul de a dezminți sau a contracara argumentația. Toate părțile implicate din Rusia au interesul de a încadra dezbaterea referitoare la sistemele antirachetă în paradigma confruntațională dintre Rusia și SUA.

Având în vedere că un regim al controlului armamentelor nu poate fi obținut decât în urma unui compromis al tuturor părților, iar în ceea ce privește poziția rusă este greu de crezut că vor accepta un regim de control al armamentelor fără a include și sistemele defensive (deci de a păstra legătura între sisteme ofensive-defensive, cum au reușit să obțină măcar ca mențiune în preambulul tratatului NEW START), e important să analizăm poziția Rusiei referitoare la sistemele defensive împotriva rachetelor balistice și în special asupra sistemului Aegis Ashore de la Deveselu.

Rusia a fost încă de la început împotriva dislocării de sisteme antirachetă în țările din fostul Pact de la Varșovia. Din principiu, Moscova va avea obiecții legate de orice fel de dislocări de forțe NATO în țările din fostul bloc sovietic, acest lucru a fost înțeles și de Alianță, iar în urma acordului Rusia-NATO[41], care prevede evitarea unei creșteri de forțe în Europa Centrală și de Est, nu avem dislocări perma-

nente de trupe în această regiune. Sigur, referitor la principiul de a coopera cu aliații în sfera dezvoltării de sisteme de apărare antirachetă, putem menționa că Rusia are în vedere și ea astfel de activități. Acest lucru a fost stipulat în doctrina militară Rusă din 2010 – chiar anul în care România a acceptat să găzduiască scutul antirachetă, la punctul 19, care definește sarcinile Rusiei pentru a descuraja și a preîntâmpina conflictele militare, în alineatul i „crearea mecanismelor bilaterale sau multilaterale de cooperare în sfera apărării antirachetă". Rusia dezvoltă și ea, împreună cu aliații săi, programe comune de apărare anti-rachetă, iar în 2017 a fost semnat protocolul[42] dintre Rusia și Belarus de creare a unui sistem comun de apărare anti-aeriană. Iar sisteme complexe de apărare anti-aeriana (A-235) sunt dislocate și testate în poligonul Sary-Shagan[43] din Kazahstan.

Obiecțiile Rusiei referitoare la sistemul de apărare împotriva rachetelor balistice din Europa, mai precis față de sistemul Aegis Ashore din România, le putem încadra în două categorii: tehnice și politice, iar ele pot fi evaluate în funcție de validitatea lor.

Obiecțiile tehnice constau în faptul că scutul antirachetă de la Deveselu poate fi folosit si în scop ofensiv. Această critică este cea mai contestată, atât în România, prin declarații oficiale[44] și prin acordul interguvernamental[45] care stipulează caracterul defensiv, cât și la nivelul Departamentului de Stat american, care a infirmat faptul că Aegis Ashore poate fi folosit pentru lansarea de rachete Tomahawk[46]. NATO[47] a precizat și el caracterul defensiv al sistemului. Sigur, pentru a înțelege aceste temeri, e important să realizăm nu doar aspectul tehnic, ci și cel psihologic/cultural, pentru că în Rusia, încă de pe timpul Uniunii Sovietice, a existat o frică de o lovitură, așa-numită de decapitare, adică de eliminare a elementelor din sistemul de comandă și control incluzând persoanele care pot autoriza un atac de retaliere. Frica nu e un secret, deși dezmințită de analiștii americani[48], care o numesc chiar o paranoia, ea având implicații strategice, pentru că Rusia acționează în urma acestor temeri. Drept urmare, temerea a fost discutată intens în cadrul discuțiilor bilaterale dintre oficialii ruși și americani[49]. Conform experților ruși[50], este una dintre cele mai mari probleme care trebuie rezolvată. În ceea ce privește valabilitatea acestui argument sigur discuțiile se pot purta la nivel tehnic. Din câte este cunoscut, pentru a avea caracter ofensiv, un lansator vertical MK-41 are nevoie de un software specific, iar unii analiști[51] susțin că ar avea nevoie și de o componentă hardware pentru sistemul de lansare. Aceste neînțelegeri s-ar putea rezolva ușor printr-un regim de inspecții, care să demonstreze (diferențe observabile legate de funcționare - FRODs) că lansatoarele verticale de la Deveselu nu pot fi convertite pentru a lansa rachete de croazieră[52], iar America, în urma unor viitoare negocieri, poate folosi transparența acestei capacități referitoare la sistemele EPAA din Europa, pentru a obține și ea un grad de transparență din partea Rusiei. După anunțul Statelor Unite că se vor retrage din Tratatul Forțelor Nucleare Intermediare (INF), președintele rus a propus[53] ca și soluție pentru clarificarea temerilor, un regim reciproc de verificări la sistemul Aegis Ashore din Europa și la trupele ruse dislocate în Kaliningrad. Acest lucru arată că, în urma unor viitoare negocieri, Rusia ar fi dispusă să întreprindă masuri de transparentizare (pentru România zone de interes pentru a avea măsuri de verificare/transparentizare ar fi Transnistria și peninsula Crimeea). Faptul că lansatorul MK-41 (cu baza la sol) a fost testat în 2019 cu o rachetă Tomahawk e un motiv care face ca partea rusă sa fie și mai sceptică în privința potențialului ofensiv al sistemului de la Deveselu. La nivel tehnic, din motive obiective legate de caracterul sensibil al tehnologiilor, nu putem face o analiză clară pentru că nu avem acces la toate datele, putem doar să credem una dintre părți. Acest argument însă poate fi combătut și dacă ne punem întrebarea: de ce? De ce ar folosi Statele Unite sistemul de la Deveselu pentru a iniția o lovitură de decapitare (dezarmare) cu rachete Tomahawk? Acest tip de lovitură poate fi realizat și folosind distrugătoare Arleigh Burke cu sisteme Aegis, atât din Marea Neagră (USS Donald Cook are vizite frecvente în acvatoriul Mării Negre), cât și folosind distrugătoare din Marea Baltică. Și chiar dacă ar avea capacitatea de a lansa rachete Tomahawk, e puțin probabil ca 24 de rachete în plus (să nu uităm că în Siria au fost folosite 50, iar în Rusia s-a considerat că nu au avut o acuratețe

foarte bună) ar reuși să destabilizeze apărarea anti-aeriană rusă. Altă obiecție tehnică este caracterul deschis al programului și faptul că este permanent îmbunătățit, ajungând să intercepteze rachetele balistice ruse. Această obiecție este parțial validă pentru că sistemul de la Deveselu este îmbunătățit la anumite intervale de timp și va primi curând interceptoare capabile să intercepteze rachetele balistice. Sigur, argumentul este parțial valid, pentru că nu va fi capabil să intercepteze un număr foarte mare de rachete balistice sau rachetele hipersonice aersol și mai ales planoarele hipersonice. Tehnic, structura deschisă și flexibilă a sistemului poate ipotetic reprezenta un pericol pentru Rusia, dar nu un pericol atât de mare încât să afecteze capacitățile strategice ale Rusiei. Dar deja argumentele legate de capacitatea strategică a Federației Ruse pot fi considerate în același timp și de natură politică.

Argumentele politice au un prim scop de a ridica Rusia la nivelul de super-putere. Cel mai folosit argument este că sistemul destabilizează capacitatea de retaliere a Rusiei. Argumentul poate fi considerat valid doar dacă am integra sistemul din România ca parte a unui sistem foarte performant anti-rachetă al SUA, care la ora actuală nu există și are puține șanse să se realizeze curând. Argumentul că sistemul Aegis Ashore de la Deveselu destabilizează capacitatea nucleară strategică a Rusiei este dezbătut în Rusia diferit, pe deoparte el este considerat periculos[54], dar pe de altă parte se menționează[55] că sistemele antirachetă nu sunt destul de performante pentru a anihila rachetele strategice ruse. Argumentul este legat de sistemele dislocate în Europa, dar pentru o discuție despre capacitatea de a anihila potențialul strategic, ar fi corect să se ia în considerare tot sistemul de apărare antirachetă al Americii pentru că din argumentul Rusiei pare că factorul destabilizator legat de sistemele antirachetă are legătură cu locul unde acestea sunt amplasate. Dar până la urmă e important numărul de rachete balistice pe care le pot intercepta și nu contează unde sunt amplasate. Sigur, la nivel politic locul de dislocație e important, dar la nivel strategic nu contează unde e sistemul, ci capacitatea întregului sistem antirachetă al Americii. O altă obiecție a Rusiei referitoare la sistemul de la Deveselu, pe care o putem considera politică, este aceea că el nu ar fi îndreptat împotriva Iranului cum a fost menționat când a fost lansată inițiativa EPAA. Acest argument poate fi considerat unul valid, pentru că după semnarea de către Obama a acordului cu Iranul (JCPOA), în 2015, nu s-a schimbat nimic în planurile cu privire la sistemul Aegis Ashore din România.

Pe lângă problemele menționate anterior, un viitor acord privind sistemele antirachetă va trebui să ia în considerare și factorii tehnologici care presupun folosirea sistemelor ca și arme împotriva sateliților (ASAT), dar și folosirea tot mai frecventă a algoritmilor și inteligenței artificiale în componența acestor sisteme[56].

Concluzii

Având in vedere caracterul ciclic al relațiilor dintre Statele Unite și Rusia referitor la sistemele antirachetă, dar și faptul că deja observăm o cursă a înarmării incipientă, putem să ne așteptăm ca în perspectivă să aibă loc discuții pentru a reglementa arhitectura de securitate și control al armamentelor. Președinții actuali ai celor două mari superputeri nucleare au declarat[57] stabilitatea strategică o prioritate și un domeniu unde au un interes să colaboreze. Datorită capabilităților actuale, dar și potențiale, locației geografice și poziției Rusiei referitoare la sistemul Aegis Ashore din România, putem presupune cu un grad ridicat de certitudine că acest sistem va fi pe masa de discuții și că va reprezenta una din problemele cele mai dezbătute, existând deja o istorie de obiecții, atât tehnice, cât și politice cu grade diferite de valabilitate referitoare la acest sistem. Iar noua arhitectură de securitate (acorduri) între SUA și Rusia, dacă vor include sisteme antirachetă, va putea restabili legătura dintre forțele ofensive și cele defensive și un regim nou de transparență și verificare.

România trebuie sa fie pregătită sa evalueze potențialul unor asemenea acorduri și să înțeleagă ce prevederi și opțiuni îi sunt favorabile pentru a reduce riscurile de securitate în regiune. În același timp România trebuie să se pregătească să poată comunica partenerilor noștri (NATO și SUA) dorințele și propunerile noastre în caz că aceste negocieri vor avea loc.

Endnotes

[1] Russian Minister: US-Russia Ties Worse Than During Cold War, URL: https://www.usnews.com/news/world/articles/2021-04-28/russian-fm-us-russia-ties-worse-than-during-cold-war, 04.05.2021

[2] Dimitri Trenin, „No Emotions or Illusions: The Future of U.S.-Russian Relations", URL: https://carnegie.ru/commentary/84209 , 04.05.2021

[3] Ambasada SUA România,"Acord între România și SUA privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România", URL: https://ro.usembassy.gov/ro/acord-romania-si-sua-aparare-antirachetabalistice-al-statelor-unite-romania/ , 03.04.2021

[4] NATO Takes Command of Missile Defense Facility in Romania, URL: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-takes-command-of-missile-defense-facility-in-romania/, 10.04.2021

[5] NATO, Aegis Ashore ballistic missile defence system in Romania completes scheduled update, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_168377.htm , 10.04.2021

[6] The White House, FACT SHEET U.S. Missile Defense Policy A Phased, Adaptive Approach for Missile Defense in Europe, URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/fact-sheet-us-missile-defense-policy-a-phased-adaptive-approach-missile-defense-eur , 13.04.2021

[7] Missle Defence Review 2019, URL: https://media.defense.gov/2019/Jan/17/2002080666/-1/-1/1/2019-MISSILE-DEFENSE-REVIEW.pdf, p50 , 15.04.2021

[8] Alexei Chichkin, "Then we managed to come to an agreement...", URL: http://www.stoletie.ru/territoriya_istorii/togda_dogovoritsa_udalos_271.htm , 13.04.2021

[9] James Cameron, The Double Game: The Demise of America's First Missile Defense System and the Rise of Strategic Arms Limitation ,(New York : Oxford University Press , 2018 . xiv , 234 pp)

[10] President Regan's address to the nation on national security, 3/23/83 URL: https://www.youtube.com/watch?v=Y89gvfbFgN4 , 16.04.2021 , 17.04.2021

[11] Philip H. Gordon, "Bush, Missile Defence and the Atlantic Alliance", URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/2001survival.pdf , 03.04.2021

[12] William J. Clinton, "Russia-United States Joint Statement Concerning the Anti-Ballistic Missile Treaty", URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/russia-united-states-joint-statement-concerning-the-anti-ballistic-missile-treaty , 07.04.2021

[13] US-Russia Helsinki Summit: Arms Control Statements and Supporting Materials; URL: http://www.acronym.org.uk/old/archive/14hels.htm , 10.04.2021

[14] George W. Bush, Speech on Nuclear Strategy, URL: https://www.armscontrol.org/act/2001-06/president-bush%E2%80%99s-speech-nuclear-strategy , 12.04.2021

[15] Nezavisimaya Gazeta, Duma Approves START II Treaty, URL: https://www.ng.ru/world/2000-04-15/1_snv.html

[16] https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/fact-sheet-us-missile-defense-policy-a-phased-adaptive-approach-missile-defense-eur , 14.04.2021

[17] Wiki Leaks, "Deputy security council secretary Nazarov meeting with Codel Tauscher", URL: https://wikileaks.org/plusd/cables/09MOSCOW3_a.html

[18] Alexey Arbatov (2019), "Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control", Survival 61:3, 7-38, DOI:10.1080/00396338.2019.1614785

[19] Missle Defence Review 2019; URL: https://media.defense.gov/2019/Jan/17/2002080666/-1/-1/1/2019-MISSILE-DEFENSE-REVIEW.pdf , p1

[20] Laura Grego, "The AntiSatellite Capability of the Phased Adaptive Approach Missile Defense System", URL: https://fas.org/pubs/pir/2011winter/2011Winter-Anti-Satellite.pdf , 19.04.2021

[21] Nicole Petrucci, "Reflections on the operation BURNT FOROST", URL: http://www.airpowerstrategy.com/2017/03/05/burnt-frost/ , 28.03.2021

[22] U.S Department of Defence, "U.S. Successfully Conducts SM-3 Block IIA Intercept Test Against an Intercontinental Ballistic Missile Target"; URL: https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/2417334/us-successfully-conducts-sm-3-block-iia-intercept-test-against-an-intercontinen/ , 01.04.2021

[23] US Conducts 1st Ground-Launched Cruise Missile Test After INF Treaty Pullout URL: https://www.military.com/daily-news/2019/08/19/us-conducts-1st-ground-launched-cruise-missile-test-after-inf-treaty-pullout.html, 03.04.2021

[24] Inside Defence, "Navy determines SPY-6 radar three times stronger than original requirement", URL: https://insidedefense.com/share/203433 ,03.04.2021

[25] Lokheed Martin, Mk 41 Verical Lounch System; URL:https://www.lockheedmartin.com/content/dam/lockheed-martin/rms/documents/naval-launchers-and-munitions/MK41_VLS_factsheet.pdf , 04.04.2021

[26] Stve Trmble, "Document Likely Shows SM-6 Hypersonic Speed, Anti-Surface Role", URL: https://aviationweek.com/defense-space/missile-defense-weapons/document-likely-shows-sm-6-hypersonic-speed-anti-surface-role , 05.04.2021

[27] Jeffrey Lewis, "Banning nuclear-armed ABMS", URL: https://www.armscontrolwonk.com/archive/205820/banning-nuclear-armed-abms/ , 18.04.2021

[28] Kremlin.ru, "Military Doctrine of the Russian Federation 2010", URL: http://www.kremlin.ru/supplement/461 05.04.2021

[29] Kremlin.ru, "Meeting of the Valdai International Discussion Club", URL: http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860 , 09.04.2021

[30] Kremlin.ru, „President's Address to the Federal Assembly 2018", URL: http://kremlin.ru/events/president/news/56957 , 09.04.2021

[31] Rbk.ru, „Shoigu talked about the ability of new weapons to „pierce" the U.S. defense". URL: https://www.rbc.ru/politics/01/03/2018/5a9801ac9a79473863b482c9?from=main , 12.04.2021

[32] Academician: Serious Search for Compromises on START, URL: https://www.interfax.ru/interview/756393 , 03.05.2021

[33] Kyle Mizokami, „It Sure Looks Like Russia Just Tested a Space Weapon", URL: https://www.popularmechanics.com/military/weapons/a34992366/russia-test-space-weapon-satellite-killing-missile/, 16.04.2021

[34] Major General Sergei Grabchuk, "A system that has no analogues in the world", URL: http://redstar.ru/sistema-ne-imeyushhaya-analogov-v-mire/ , 04.05.2021

[35] Pavel Podvig, "The myth of strategic stability", URL: https://thebulletin.org/2012/10/the-myth-of-strategic-stability/ , 14.04.2021

[36] Thomas C. Schelling, "What Went Wrong With Arms Control?", URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1985-12-01/what-went-wrong-arms-control , 17.04.2021

[37] The Department of Defense, "Trump pledges to protect America from any missile", URL: https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/1734640/trump-pledges-to-protect-america-from-any-enemy-missile/, 25.04.2021

[38] Jeffrey Lewis, "Slowing a New Arms The Nuclear Option Race Means Compromising on Missile Defenses", URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2021-02-22/nuclear-option , 28.04.2021

[39] Interfax, "Shoigu says U.S. missile defense system inciting arms race", URL: https://interfax.com/newsroom/top-stories/24279/ , 30.04.2021

[40] Yuri Solomonov,"Strategic nuclear forces are the most important component of national security", URL: https://oborona.ru/includes/periodics/defense/2011/0617/10566340/print.shtml, 27.04.2021

[41] NATO, „Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation", URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm, 16.04.2021

[42] Rg.ru, "Putin Ratified the Protocol on the Common Air Defense System of Russia and Belarus", URL: https://rg.ru/2017/10/31/putin-ratificiroval-protokol-o-edinoj-sisteme-pvo-rf-i-belarusi.html, 11.04.2021

[43] Telekabal Zvezda, "Footage of the launch from new ABM system", URL: https://www.youtube.com/watch? v=1q1opqcWTmc, 20.04.2021

[44] MAE, "Questions and Answers Regarding Romania's Participation in the US Ballistic Missile Defense System", URL: https://www.mae.ro/en/node/2162, 22.04.2021

[45] Ambasada SUA România,"Acord între România și SUA privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România", URL https://ro.usembassy.gov/ro/acord-romania-si-sua-aparare-antirachetabalistice-al-statelor-unite-romania/, 03.04.2021

[46] U.S State Department, „Refuting Russian Allegations of U.S. Noncompliance with the INF Treaty", URL: https://2017-2021.state.gov/refuting-russian-allegations-of-u-s-noncompliance-with-the-inf-treaty/index.html, 10.04.2021

[47] NATO, „Aegis Ashore ballistic missile defence system in Romania completes scheduled update",URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_168377.htm?selectedLocale=en, 19.04.2021

[48] Jeffrey Lewis, "Russia's Nuclear Paranoia Fuels Its Nuclear Propaganda", URL: https://foreignpolicy.com/2016/08/22/russias-nuclear-paranoia-fuels-its-nuclear-propaganda/

[49] https://wikileaks.org/plusd/cables /08 BUDAPEST 345_a.html , 01.04.2021

[50] Yuri Solomonov," Strategic nuclear forces are the most important component of national security", URL: https://www.arms-expo.ru/news/novye-razrabotki/yuriy-solomonov-strategicheskie-yadernye-sily-yavlyayutsya-naivazhneyshey-sostavlyayushchey-natsiona/ 16.04.2021

[51] Semon Peterson, "About Mk-41 offence capabilities", URL: https://threadreaderapp.com/thread/11649 65265 0 22623744.html, 18.04.2021

[52] Amy F. Woolf, "Russian Compliance with the Intermediate Range Nuclear Forces (INF) Treaty: Background and Issues for Congress" ; URL: https://www.everycrsreport.com/files/20190802_R43832_fdb83c27fde53db213a5d860308500bf63015fcb.pdf p.6, 16.04.2021

[53] Statement by Vladimir Putin on Additional Steps to De-escalate the Situation in Europe in the Context of the Termination of the Intermediate-Range and Shorter-Range Missile Treaty (INF Treaty), URL: http://kremlin.ru/events/president/news/64270, 25.03.2021

[54] The Danger of U.S. Missile Defense to the Nuclear Capabilities of Russia and China Has Been Underestimated, URL: https://www.interfax.ru/world/531967, 03.04.2021

[55] Yuri Solomonov," Strategic nuclear forces are the most important component of national security", URL: https://www.arms-expo.ru/news/novye-razrabotki/yuriy-solomonov-strategicheskie-yadernye-sily-yavlyayutsya-naivazhneyshey-sostavlyayushchey-natsiona/, 17.04.2021

[56] Ingvild Bode, Tom Watts, "Worried about the autonomous weapons of the future? Look at what's already gone wrong|, URL: https://thebulletin.org/2021/04/worried-about-the-autonomous-weapons-of-the-future-look-at-whats-already-gone-wrong/, 22.04.2021

[57] The White House, "Readout of President Joseph R. Biden, Jr. Call with President Vladimir Putin of Russia", URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/13/readout-of-president-joseph-r-biden-jr-call-with-president-vladimir-putin-of-russia-4-13/, 14.04.2021

ABSTRACT

One of the key areas of cooperation between URSS/Russia and US even during tense periods was strategic stability and treaties were signed in order, to have a security environment that was less prone to miscalculations or incidents that could lead to a nuclear war. The strategic stability between the two nuclear super-powers has deteriorated over time and now we have only one treaty that limits the number of strategic offensive arms between the parties that will expire in 2026. The article looks at ballistic missile defense systems as one of strategic stability component and questions its need for future arms control agreements. With both parties interested in a dialog on arms control it is likely that ballistic missile defense systems will be part of the negotiation process between Russia and US. Romania been a country that hosts such a NATO system on its territory needs to pay attention to those discussions and to evaluate what options are most favorable to its security to communicate them to our strategic partners.

Keywords: Missile defense, EPAA, NATO, Russia, Arms Control, ABM, SUA, strategic stability

Tătaru Cristian-Dan este absolvent de licență în Relații Internaționale 2013-2017 (MGIMO, Magna cum Laude) și absolvent de masterat în Relații Internaționale 2017-2019 (MGIMO, Magna cum Laude), specializarea Politică Internațională și business transnațional. Domeniile sale de interes profesional sunt: Rusia, energia, controlul armamentului.

QUAD – emergența unei coaliții de voință și reacțiile factorilor de decizie de la Beijing

Șerban Filip CIOCULESCU

Puterea în ascensiune a Chinei și opoziția dintre aceasta și SUA ar putea avea ca efect formarea unei coaliții de contra-balansare a Beijingului, în funcție de nivelul (perceput) de asertivitate a Chinei și de reacțiile SUA față de acțiunile strategice ale acesteia.

Pe 17 februarie a.c., președinții SUA și R.P. Chineză au avut o primă convorbire telefonică, în timpul căreia s-au referit la principalele probleme ce afectează relația bilaterală. Anterior, pe 10 februarie, Biden anunțase formarea unui grup de experți în probleme chinezești sub egida Pentagonului, prezidat de un fost consilier diplomatic al actualului președinte, specializat în China, Ely Ratner. Va fi format din 15 civili și militari și după patru luni își va prezenta concluziile sale secretarului Apărării, Lloyd Austin. Conform Casei Albe, Joe Biden și-ar fi exprimat profunda îngrijorare cu privire la anumite practici economice *neloiale și coercitive* ale Beijingului, la abuzurile privind drepturile omului din Hong Kong și Xinjiang. În același timp, ambasadorul chinez la Washington, Cui Tiankai, a sugerat o detensionare rapidă a relațiior sino-americane, fiind timpul pentru dialog și cooperare la nivel multilateral, în folosul păcii mondiale și dezvoltării. Iar ministrul de externe Wang Yi a vorbit de "deschiderea unei noi ferestre de speranță". [1] Ulterior, Wang Yi (însoțit de Yang Jiechi, cel mai vechi oficial din MAE chinez) s-a întâlnit fizic pe 18 martie cu A. Blinken, secterar de stat și consilierul american pentru securitate națională J. Sullivan în Alaska, eveniment care nu a fost conceput spre a detensiona în mod miraculous relațiile bilaterale, ci spre a permite părților să își formuleze liniile roșii și avertismentele aferente.

SUA a acuzat China că acționează brutal în Honk Kong, Xinjiang, față de Taiwan, prin atacuri cibernetice și coerciție economică față de SUA și aliații săi. Iar Beijingul a acuzat partea americană că instigă la violență alte popoare contra Chinei, că obstrucționează comerțul liber, în timp ce negrii americani cad pradă violențelor și nu sunt destul de protejați. Trimișii lui Biden au descris relația sino-americană ca fiind o competiție între autocrație și democrație, iar cei ai lui Xi ca o problemă de securitate națională și suveranitate a Chinei, așadar un domeniu unde nu se pot face compromisuri.[2] Totuși China ar dori o resetare a relațiilor, spre a scăpa de povara sancțiunilor americane (mai ales a tarifelor vamale mărite și a blocării accesului la unele tehnologii de vârf) și propune un "dialog constructiv".

Liderii de la Beijing nu se pot simți nicidecum în siguranță. Ei știu deja că administrația Biden are proiectul de a crea o ligă mondială a democrațiilor, menită a apăra sistemele democratice de guvernare, supuse asaltului forțelor national-populiste, atât în SUA cât și în statele europene aliate, dar desigur că scopul geopolitic evident e de a contracara țări precum China, Rusia și Iran, cu regimuri autoritariste. Candidații pe care contează Biden sunt desigur statele din Asia de Est și Sud-est, din Oceanul

Pacific (Coreea de Sud, Japonia, India, Australia), dar și țările NATO (cu siguranță cele din Europa Central-Estică, mai favorabile SUA decât Franța și Germania). Formarea unei asemenea coaliții de voință ar fi un element de containment foarte clar la adresa Beijingului, care s-ar vedea obligat să reacționeze mai dur.

Chiar și pentru un observator amator într-ale relațiilor internaționale, nu mai există dubii că SUA și R.P. Chineză au intrat în ultimii ani într-un tipar de confruntare politică, economică și strategică masivă, care în plan istoric reproduce tipica încleștare existențială dintre puterea hegemonică a unui sistem internațional și *challenger*-ul principal, rivalul care visează să îi smulgă cârma și să conducă el corabia. Unii analiști vorbesc chiar de un nou Război Rece, oarecum similar celui dintre SUA și URSS din secolul precedent. Felul cum conducerea de stat din RPC se servește de doctrina oficială spre a promova agresiv interesul național ("rejuvenarea națională", „visul chinezesc" etc)[3], represiunea din Hong Kong, acuzațiile legate de ascunderea în prima fază a gravității virusului SARS COV 2 și apoi diplomația asertivă in vremea pandemiei (*wolf warrior diplomacy*) au tensionat relațiile dintre China și restul lumii.

Anul 2021 e unul special pentru RPC, ea celebrând o sută de ani de la formarea Partidului Comunist Chinez, forța politică ce conduce singură țara încă din 1949, de la fondarea republicii populare.[4] PCC e simbolul victoriei în dublul război: contra Japoniei (denumită oficial de propaganda chineză agresor imperialist) **și contra forțelor naționaliste chineze.** Trebuie precizat că în luna martie, Congresul Poporului a adoptat al 14-lea plan cincinal, prevăzând avansul economiei conform unor parametri foarte ambițioși. De aceea, pentru președintele Xi Jinping e foarte important ca părțile negative, elementele de vulnerabilitate ale statului și societății să fie rezolvate sau măcar ascunse, retrase din prim plan. Astfel, măsurile dure de eliminare a revoltelor din Hong Kong și Xinjiang au fost acompaniate de o suită de presiuni și amenințări la adresa Taiwanului.

Ascensiunea Chinei spre statutul de mare putere, rivalizând economic și militar cu SUA, a început mai ales din anii '90 ai secolului trecut, dar ultimele două decenii au fost de competiție geostrategică directă și susținută.

Donald Trump și establishement-ul american de politică externă și de securitate, în ciuda încrederii pe care o aveau în păstrarea rangului de superputere ("let's make America great again" sugerează implicit și un declin ce trebuie asumat și anulat), și-au dat seama că fără aliați solizi în vecinătatea rivalei sistemice, nu vor reuși să blocheze eforturile expansioniste ale Beijingului. Strategia denumită *offshore balancing* e un deziderat al ultimilor trei președinți americani, fiind în logica eforturilor de a conserva avuția economică și resursele umane naționale cât mai mult posibil și a delega vecinilor care se tem cel mai mult de RPC sarcina limitării expansiunii chineze. Desigur, SUA îi sprijină din toate punctele de vedere și le ridică moralul de fiecare dată, fiind stabilit că în caz de criză cu potențial beligen, vor interveni de partea celor care le ajută să împiedice China să devină hegemon regional.

QUAD: naștere și evoluție

Încă din anul 2007 ființează în zona Asia-Pacific un format de securitate prin cooperare, denumit **Dialogul quadrilateral de securitate** (QSD sau QUAD), compus din SUA, Japonia, Australia și India. Ideea i-a aparținut fostului premier japonez Shinzo Abe, ca reacție la tsunami-ul devastator ce a lovit în 2004 țările din Asia de Sud. Nu a fost și încă nu este e o alianță formală, bazată pe garanții militare ferme, mai ales pentru că India, Japonia și Australia în general se tem să participe deschis la contrabalansarea eforturilor chineze de hegemonie regională, ci mai degrabă un forum de dialog strategic și coordonare. În 2007, ministrul japonez de externe le-a prezentat omologilor din SUA, India și Australia o hartă ce înfățișa "arcul de libertate și prosperitate" din Asia-Pacific, așadar excluzând direct China.

Activitatea se concretizează, în partea sa publică, în mai multe întâlniri anuale la nivel ministerial, și în partea non-publică în discuții despre situația securității militare și economice în regiunea menționată. Prima reuniune a președinților statelor QUAD a fost una

informală, în marja celui de-al 31-lea Summit ASEAN de la Manila (Filipine), în noiembrie 2017. Concluzia generală a fost aceea că o zonă indo-pacifică deschisă, liberă, calmă, stabilă și pașnică ar fi în interesul tuturor. Ministerul de externe al Australiei a afirmat că s-a discutat și despre libertatea de navigație și respectarea dreptului international, nu doar despre terorism și securitate maritimă. În general, China este acuzată adesea că încalcă libertatea de navigație maritimă, proclamând controlul asupra majorității suprafeței Mării Chinei de Sud.

O importantă reuniune ministerială a avut loc în septembrie 2019 la New York, punându-se bazele unui dialog politic și strategic permanent între aceste state cu rang de superputere, respectiv puteri regionale și fiind clară intenția de a se opune pretențiilor geopolitice maritime ale Chinei. În martie 2020 au început câteva reuniuni online informale ale grupului în scopul găsirii de soluții contra pandemiei. În noiembrie 2020, au avut loc și primele exerciții militare comune, ceea ce a alertat vizibil Beijingul.

In documentul ***Interim Strategic Guidance***, adoptat de administrația prezidențială Biden înainte să apară Strategia de Securitate Națională (NSS), se arată că RPC generează "o provocare susținută la adresa unui sistem internațional stabil și deschis", de aceea alianțele sunt o necesitate pentru SUA. Sunt menționate alianțele cu statele NATO, cu Australia, Japonia și Coreea de Sud, iar dintre națiunile-partenere din zona Indo-Pacific, India este menționată prima. Despre aliații Americii, textul afirmă că "they are a tremendous source of strength and a unique American advantage."[5] SUA ar dori să invite și Coreea de Sud în QUAD (rezultând formatul "Quad plus") dar înțelege sensibilitatea liderilor din Seul față de antagonizarea Chinei, stat de care economia sud-coreeană depinde substantial, precum și riscurile generate de reacțiile posibil agresive ale Coreei de Nord.[6] Coreea de Sud vrea să păstreze situația actuală, și anume să beneficieze de umbrela de securitate americană, dar fără a renunța la relațiile economice înfloritoare cu China. Spre deosebire de Trump, care solicitase o sumă exorbitantă din partea Seulului, ca preț al apărării furnizate de SUA, Biden se va mulțumi cu o sumă semnificativ mai mică și probabil nu le va forța mâna sud-coreenilor spre a alege clar de partea cui se situează.

Noua administrație prezidențială a SUA a preluat de la cea veche dorința de a bloca instalarea tehnologiei chineze 5G via Huawei în lume, dar și pretenția de a putea controla direct dacă se confirmă informațiile referitoare la acțiunile agresive ale guvernului chinez contra uigurilor din Regiunea Autonomă Xinjiang. Australia și probabil India, dintre membrii QUAD, vor accepta să nu instaleze 5G cu firme chinezești, iar Japonia își oferă deja serviciile în acest domeniu sensibil (alături de firme din Coreea de Sud).

Pandemia de Covid 19 a încetinit activitatea legată de QUAD. Se planificase o reuniune a miniștrilor afacerilor externe ai statelor QUAD în New Delhi, India, la finalul lunii septembrie 2020, dar s-a decis în final ca ea să aibă loc la Tokyo pe 6 octombrie.

Relațiile RPC cu statele QUAD (în afară de SUA)

Japonia, dintre toți membrii QUAD, este cel mai dependent de SUA în domeniul securității militare. Nu doar din cauza unei alianțe datând de peste jumătate de secol și a zecilor de mii de soldați americani staționați în baze de pe teritoriul nipon, ci și a autolimitărilor impuse de constituție în calea dezvoltării forțelor militare și a folosirii acestora în diverse misiuni de luptă. În plus**,** este una dintre țările care se află într-o profundă și durabilă stare de tensiune cu China. Amintirea ororilor comise de armata imperială japoneză asupra civililor și militarilor chinezi în anii celui de-Al Doilea Război Mondial, conflictul pentru insulele Senkaku Diaoyu și alianța dintre Tokyo și Washington împiedică existența unor relații politice armonioase între cele două state. De asemenea, zona aeriană de apărare și identificare (ADIZ) asumată de China se suprapune parțial peste cea a Japoniei, în Marea Chinei de Est, generând noi tensiuni. Însă relațiile economice sino-japoneze sunt foarte dezvoltate (comerț, investiții), ceea ce crează premise pentru evitarea unor ciocniri armate cu potențial de escladare necontrolată

Japonia a fost inițial catalizatorul QUAD, dar când ex-premierul Shinzo Abe a pierdut temporar puterea, fiind înlocuit în fruntea guvernului nipon de Yasuo Fukuda (2007-2008), Japonia a căutat o acomodare cu China și a neglijat o vreme QUAD-ul. Ulterior, după perioada în care Taro Aso s-a aflat în funcția de premier, prin revenirea lui Abe la guvernare (2012), s-a reluat vechea tendință de a crea un conglomerat regional anti-China. Abe e cunoscut pentru eforturile lui de a schimba legile apărării și prevederile constituționale referitoare la angajarea armatei nipone în misiuni de luptă în afara țării, în sprijinul unor aliați. Iar actualul premier, Suga Yoshihide (discipol al lui Abe, și colegi în conducerea Partidului Liberal Democrat, de guvernământ) continuă în aceeași direcție. Cel mai periculos element în relația Japonia-China este contenciosul teritorial pentru insuelele Senkaku Diaoyu, dar și participarea Tokyo la sistemul de scut antirachetă al SUA, precum și declarațiile japoneze ce atestă interesul evident față de securitatea Taiwanului, contribuie la tensionarea relațiilor cu China. De asemenea, naționaliștii chinezi, element de bază al sprijinului politic pentru președintele Xi Jinping, au transformat ura față de Japonia într-un simbol major al activității lor.[7] De aceea, va fi foarte dificil pentru Beijing să încerce anumite cedări (compromisuri) pentru a determina Tokyo să nu susțină atât de direct efortul SUA de *containment* la adresa Chinei.

Australia e un stat aflat în orbita politică a SUA, cu care are o alianță militară strânsă și care permite Washingtonului să aibă baze militare si soldați pe teritoriul australian. Însă în plan economic, relațiile sino-australiene sunt destul de dezvoltate iar economia Australiei depinde masiv de importurile chineze de minereuri de fier plus alte produse. În ultimii ani, liderii acestui stat au urmărit cu mare anxietate ascensiunea militară a Chinei, dorința acesteia de a controla Marea Chinei de Sud și s-a opus direct, prin proteste diplomatice, stârnind reacții dure la Beijing. Totuși, relațiile economice sino-australiene sunt intense, investițiile chineze sunt destul de mari (China era al nouălea investitor pentru Canberra, în 2017, cu 2% din toate investițiile străine și există deja un comerț în valoare de 129 miliarde USD, cu 16% peste cel din 2016[8] - cam 40% din tot ce exportă australienii merge în China), în plus 3% dintre australieni sunt etnici chinezi, de aceea liderii politici se tem că, în caz de conflict acut sino-american, vor trebui să decidă rapid între a sprijini ca de obicei America, riscând sancțiuni economice, politice și militare dureroase din partea Chinei (și chiar a Coreei de Nord, care deja a amenințat Canberra cu lovituri nucleare în octombrie 2017, ca aliat al SUA[9]) sau a se proclama neutri, nemulțumind SUA și rupând relații vechi și necesare. China are tot interesul să aibă acces la piața australiană și să dezvolte relații profitabile cu această țară, sperând să o determine în timp să abandoneze relația specială cu SUA și cu Marea Britanie. De fapt speră să spargă patrulaterul SUA-Japonia-Australia-India de care se teme cel mai mult.

Statul australian a fost în mod constant un partener de securitate important pentru SUA și Japonia. Dar în 2008-2010, liderii australieni nu doreau să se implice activ în QUAD, de teamă să nu ajungă captivi ai relațiilor dintre Tokyo si Beijing, QUAD fiind văzută ca inițiativă japoneză. Încă din ianuarie 2018, Tokyo și Canberra au pus la punct un mecanism de cooperare militară, iar ulterior, pe 2 mai 2018, președintele Franței, Emmanuel Macron, a propus un triunghi strategic Paris-Delhi-Canberra, spre a echilibra excesul de putere al Beijingului: „nu suntem naivi; dacă vrem să fim văzuți și respectați de China, trebuie să ne organizăm", a spus el. Franța a semnat un contract cu Australia pentru livrarea de submarine, pe o sumă de circa 38 miliarde USD. Australia a ezitat în general dacă să adopte sau nu o poziție de opoziție față de China: ea depinde economic de comerțul cu R.P. Chineză dar securitatea militară îi e garantată de parteneriatul special cu SUA. Orice deteriorare a relațiilor dintre Washington și Beijing pune Canberra într-o poziție sensibilă, trebuind să aleagă marea putere pe care o urmează. Australia a agreat în 2019 să facă parte din *Belt and Road Initiative* (BRI/OBOR), dar premierul conservator Morrison a anunțat în august 2020 că vrea să renunțe la participarea în proiectul acesta. În 2018 și 2019, statul Victoria a semnat acorduri cu China (mai precis spus cu "the National

Development and Reform Commission") în cadrul OBOR dar pe 21 aprilie 2021, guvernul federal australian le-a anulat, invocând interesul național, ceea ce a provocat reacția critică a ambasadei Chinei la Canberra.[10] Așadar Australia a refuzat să se alăture proiectului OBOR.

În prezent, Australia, care are soldați americani pe teritoriul său, pare a fi ales în mod neechivoc tabăra pro-americană, riscând noi sancțiuni economice dureroase din partea Chinei. Guvernul a interzis firmei Huawei să instaleze internet 5G (în 2018), cu toate că RPC e cel mai important partener commercial pentru statul de la Antipozi, și a solicitat o anchetă internațională independentă asupra răspândirii Covid 19, deși se știa la Canberra că Beijingul va reacționa. Supărat că Australia a luat partea SUA în problematica idenitificării exacte a originii virusului Covid 19, Beijingul a impus sancțiuni economice Australiei, lovind în comerțul extern al acesteia și afectându-i creșterea economică: transporturi de carne, bumbac, cherestea etc au fost blocate de chinezi ca represalii pentru pro-americanismul Canberrei.[11] China a cumpărat fier și gaze din Australia, în cantități uriașe. Pe 6 mai 2021, Beijingul a anunțat suspendarea tuturor activităților din cadrul *China-Australia Strategic Economic Dialogue,*_acuzând practici discriminatorii ale guvernului de la Canberra. Dolarul australian a fost puternic afectat de acest eveniment. Cei peste un million de turiști chinezi care vin anual în Australia ar putea fi îndemnați să nu mai facă acest lucru, lovind și mai tare în economia țării de la Antipozi. Marele pariu strategic al Australiei: să rămână un aliat politico-militar important al SUA, dar și un partener economic de prim rang al Chinei, țară de care depinde economic într-o prea mare măsură.[12]

India e marele vecin al Chinei, stat cu un teritoriu foarte mare și o populație aproape la fel de numeroasă ca a statului chinez. Spre deosebire de Japonia și Australia, nu este aliat al SUA, ci doar „partener strategic global".[13] Delhi inițial a cooperat în mod neostentativ cu grupul QUAD, spre a nu irita China și a nu da impresia că devine rapid un aliat al SUA, ea având o tradiție de neutralitate (nealiniere) de zeci de ani. Să nu uităm că India și China sunt colege în BRICS, structură ce regrupează state de pe patru continente[14] și vizează mai ales cooperarea economică dar și politică. Ex-premierul Manmohan Singh, primul non-hindus (etnic sikh) ajuns șef al guvernului (ca membru al Congresului Național Indian) afirmase clar că nu dorește să facă parte din inițiative menite să se opună fățiș Chinei, spre a nu degrada relațiile bilaterale oricum destul de fragile. Dar lui Singh i-a succedat Narendra Modi, liderul radical al Partidului Naționalist Hindus, acesta fiind dornic să contribuie la stăvilirea geopolitică a Beijingului, cu care Delhi are un contencios frontalier grav și nerezolvat de circa 70 de ani. În 1962, India a pierdut un război scurt și sângeros cu vecinii chinezi (care au atacat prin surpindere, în superioritate numerică), iar amintirea acelui război a generat o traumă colectivă în imaginarul politic indian.[15] **Dacă în plan economic relațiile bilaterale sunt în plină dezvoltare și aduc câștig ambelor țări, în plan politic lucrurile nu stau la fel de bine**. Granița comună e controversată pe mii de kilometri (din cauza moștenirii coloniale britanice, Linia Mc Mahon nefiind recunoscută de Beijing), ambele state au revendicări nesoluționate, iar conflictual dintre India și Pakistan pentru Kașmir nu lasă indiferentă nici China, care a beneficiat de o rectificare de graniță cu Pakistanul, nerecunoscută de Delhi.

În mod previzibil, India nu a acceptat să participle nici la proiectul geoeconomic chinez Belt and Road Initiative (OBOR/BRI), fiind iritată mai ales de Coridorul Economic China-Pakistan, prin care statul pakistanez, inamicul de serviciu al Indiei, dobândește acces la investiții și rute strategice chineze. În schimb cooperează cu Japonia în domeniul căilor ferate de mare viteză și chiar în domeniul militar, de asemenea cu Franța, Australia și SUA în plan militar. India a produs propriul vaccin anti-SARS COV 2, neavând nevoie de vaccinuri din China, așadar auto-excluzându-se ostentativ și din "Noul drum sanitar al mătăsii".[16]

În iunie 2020, un incident militar violent pe granița sino-indiană din Himalaya a dus la moartea a 20 de militari indieni și a unui număr necunoscut de soldați chinezi, fiind cel mai grav incident frontalier de după 1962. Militarii indieni și chinezi au discutat ulterior în mai

multe rânduri, încercând să evite repetarea situației, dar în teren se menține o atmosferă încordată pe granița disputată – în cele din urmă, în februarie 2021 cele două state au început retragerea forțelor și a logisticii militare din zonele de graniță unde riscul de escaladare era evident. Nu trebuie să fim surprinși că, pe 16 octombrie 2020, ministrul indian de externe, Subrahmanyam Jaishankar, a declarat că grupul QUAD este "o evoluție naturală" și India e dornică să coopereze. În plus, India a invitat Australia pentru prima oară să se alăture exercițiilor militare anuale Malabar, din noiembrie a.c., la care deja participă SUA și Japonia. Ministrul de externe al Indiei s-a aflat la Tokyo pe 6 octombrie 2020, spre a participa la reuniunea QUAD.[17] Totuși decidenții din Delhi se pare că se tem că, dacă se arată prea apropiați intereselor SUA, riscă noi incidente de graniță, inițiate de Beijing în scop punitiv și de diversiune.

În general, relațiile SUA-India tind să fie tot mai intense în ultimul deceniu. În februarie 2020, Trump s-a aflat la Delhi, fiind primit triumfal de conducerea Indiei – vizita sa a fost larg interpretată de experți ca o dovadă a coordonării indo-americane pentru a contracara acțiunile regionale asertive ale Chinei. De asemenea, ex-secretarul de stat american M. Pompeo a vizitat pe 26-27 octombrie 2020 India, împreună cu Mark Esper, ex-secretarul apărării, având loc o reuniune ministerială în formatul doi plus doi, ca parte a unui parteneriat strategic comprehensiv și global indo-american.

În scopul amplificării relațiilor militare, a fost semnat pe 27 octombrie 2020 acordul BECA (*Basic Exchange and Cooperation Agreement*/ Acordul de bază pentru schimburi și cooperare geospațială) prin care cele două state își oferă acces la tehnologii militare de vârf și la hărți geospațiale. Acordul oferă acces Indiei la sisteme americane de date GPS de înaltă calitate, sporind și eficiența echipamentelor militare cumpărate din SUA, precum rachete, drone și avioane. **Washingtonul semnalizează prin BECA faptul că deja consideră India un aliat de facto, fiind și un avertisment implicit către Beijing să își tempereze acțiunuile geopolitice asertive la adresa Indiei.** Mike Pompeo și-a exprimat dorința ca India să achiziționeze aeronave americane F-18 și să își reducă dependența de tehnica militară sovietică. S-au mai semnat acorduri în domeniul energiei nucleare și științelor pământului. Pompeo a călătorit și în Sri Lanka, Maldive și Indonezia, încercând să le atragă în coaliția anti-China a SUA, prin proiecte economice și de dezvoltare.

Pe 18-19 martie 2021, secretarul american al apărării, Lloyd Austin, a vizitat India și a discutat cu mai mulți oficiali din Delhi despre sprijinul militar pe care SUA îl poate acorda acestei țări (se știe că este vorba de drone și de cca 150 de avioane de vânătoare) și spre a convinge guvernul indian să nu cumpere sisteme de rachete defensive S400 din Rusia. Președintele Comitetului de Afaceri Externe al Senatului SUA, Bob Menendez a transmis mesajul că o asemenea achiziție ar determina Washingtonul să impună Indiei sancțiuni prin intermediul .*Countering America's Adversaries Through Sanctions Act* și să nu îi mai ofere acces la echipamente militare cu tehnologie avansată.[18]

Cum a contribuit (involuntar) RPC la formarea acestei coaliții de voință?

Leadership-ul chinez are două mari temeri securitare, în afara de cea legată de un război contra SUA: destrămarea țării ca urmare a revoltei unor grupuri etnice separatiste și respectiv din cauza clivajelor socio-economice dintre China bogată (estul și sudul) și cea săracă (nordul și vestul), ce pot deveni incontrolabile.[19] Transformarea QUAD într-o alianță pusă în slujba strategiei anti-China a SUA ar putea fi văzută la Beijing ca factor ce potențează riscurile menționatre mai sus.

Acțiunile asertive ale Chinei în Marea Chinei de Sud, dar și organizarea de exerciții militare în Oceanul Indian, presiunile asupra Japoniei pentru acces la Insulele Senkaku/Daoyu și asupra Australiei spre a accepta condiții favorabile importurilor chineze, incidentele repetate și soldate cu victime pe granița comună muntoasă cu India au generat nevoia de apropiere strategică între aceste state. De asemenea, uriașul proiect *Belt and Road*

Initiative (Noul Drum al Mătăsii), prin care Beijingul vrea să investească sume enorme în infrastructuri rutiere și energetice din Asia Centrală, Europa de Est și Africa de Nord, nu este agreat de aceste state, care se tem de sporirea și mai clară a puterii geoeconomice a Chinei.

Se constată că membrii QUAD sunt trei democrații ale zonei indo-pacifice consolidate, care se opun Chinei pe un dublu palier: geopolitic și ideologic, având parte de sprijinul explicit al SUA, care au tot interesul să practice o politică de *containment* (îndiguire) a R.P.C., alături de state aliate și partenere, ca parte a unei strategii mai generale de *offshore balancing* la adresa Beijingului.

În caz de izbucnire a unui conflict militar sino-american, dacă cei patru membri ai grupului ar acționa decis, la unison, asumându-și riscurile de rigoare, QUAD ar putea bloca punctele de trecere obligatorie prin strâmtorile maritime/oceanice, de care depinde mai ales comerțul cu petrol al Beijingului. Economia chineză depinde masiv de exporturi, de aceea blocarea căilor maritime de transport o poate falimenta rapid.

În ceea ce o privește, China speră să spargă politic patrulaterul SUA-Japonia-Australia-India, de care se teme cel mai mult, mult mai mult decât de NATO, de exemplu, în care state precum Germania, Franța, Grecia au interese economice majore cu firme chinezești și deci, speră Beijingul, ar opune un veto în cazul în care SUA ar dori o paricipare la efortul de îndiguire la adresa RPC. De asemenea, speră să nu vadă Coreea de Sud, Filipine sau Singapore aderând la Quartet.

China a decretat oficial, de când Xi Jinping a fost numit secretar general al PCC, conceptul de „nou tip de relații între marile puteri", în fapt un îndemn adresat SUA spre cooperare, bună-înțelegere și recunoaștere a sferelor de influență „legitime", pentru evitarea conflictului și a jocului de sumă nulă. Știm că Trump nu a acceptat să urmeze această matrice, el declanșând un adevărat război economic contra Chinei și încurajând Taiwanul să își afirme tot mai clar suveranitatea. Beijingul a propus o reprimare voluntară a tendințelor hegemonice de către China și SUA, pentru o coexistență pașnică dar una în care sferele de influență respective să fie intangibile. Problema e că acest concept major de politică externă chineză nu cuprinde încă și Japonia, pe care China nu o consideră pe același palier cu SUA în sistemul internațional. În beneficiul păcii mondiale, Beijingul ar trebui să extindă acest concept și către Japonia, India, Australia etc. Alte concepte de politică externă vehiculate la Beijing sunt "visul chinezesc" și "reîntinerirea națională a poporului chinez", dar și ..."tot ceea este sub același cer" (*all under the heaven, Tian Xia*). Ele sugerează dorința clasei politice comuniste de a dirija țara către un statut de mare putere care domină autoritar atât zona Asiei cât și alte regiuni învecinate.

Este cert faptul că SUA, în caz de nevoie ar putea proceda precum în cazul războiului din Irak (2003), formând o coaliție de voință din state NATO dornice să contribuie la limitarea expansiunii geopolitice chineze și să beneficieze în continuare de umbrela de Securitate a Washingtonului.

Se va transforma QUAD într-un NATO al zonei Indo-Pacific?

Pe 12 martie 2021 a avut loc un summit QUAD în format online. Deși în comunicatul final nu este menționată China, o mare parte dintre deciziile asumate o vizează direct. Formula geostrategică a SUA - "*free and open Indo-Pacific*" – pare să fie axul central de coagulare al QUAD.[20] Sunt menționate în comunicatul final riscuri și provocări de natură cibernetică, tehnologică, sanitară, climaterică, teroristă etc. Astfel, India va fabrica un miliard de doze de vaccin Johnson and Johnson, cu sprijin financiar din SUA și Japonia și ajutor logistic dat de Australia. Se va crea și un grup de experți în vaccinuri spre a da o bază științifică solidarității în efortul de a oferi acces la vaccinuri populațiilor statelor QUAD.

S-a decis și lansarea grupului de lucru privind tehnologiile emergente "unde componenta esențială devine chestiunea lanțurilor de aprovizionare critice – inclusiv semiconductorii și mineralele rare."[21] Ulterior, pe 28 aprilie 2021, Japonia, India și Australia au anunțat formarea Inițiativei de Reziliență a Lanțului de Aprovizionare (Supply Chain Resillience Initiative) spre a avea la dispoziție un lanț de

aprovizionare independent de cele controlate de Beijing în zona Indo-Pacificului, spre a își apăra investițiile și relațiile comerciale, dar și a promova schimburile de tehnologii digitale. Primele discuții în sensul acestei initiative au fost antamate în septembrie 2020.[22]

În domeniul securității clasice, o propoziție de tipul "Together, we commit to promoting a free, open rules-based order, rooted in international law to advance security and prosperity and counter threats to both in the Indo-Pacific and beyond"[23] este în mod cert un avertisment la adresa Beijingului care nu recunoaște regulile dreptului international maritim (Convenția de la Montego Bay) în revendicările sale din Marea Chinei de Sud.

QUAD rămâne o coaliție de voință și deocamdată e puțin probabil să devină o alianță formală, bazată pe un tratat, și având un mecanism de apărare colectivă similar cu al NATO. Mai puțin India, dar mai ales Australia și Japonia au relații economice intense cu China și au nevoie de acces pe piața chineză, de aceea vor evita să se poziționeze într-un mod ce poate provoca acțiuni dure din partea Beijingului, care le-ar afecta grav economiile naționale. Țările ASEAN doresc în general să păstreze un nivel sporit de neutralitate față de disputele sino-americane.

La fel de adevărat ete că R.P. Chineză nu poate intimida simultan toate aceste patru state, care o depășesc (cumulat) la toți parametrii puterii naționale, dar poate încerca să ofere concesii economice și securitare importante de exemplu Australiei, încercând să slăbească unitatea grupului. Dacă va recurge la amenințări contra lor, efectul va fi unul opus, devaforabil intereselor chineze strategice iar decidenții chinezi cunosc bine acest aspect. Dovada este doctrina oficială chineză numită "*peaceful rising/development*", mai veche de două decenii, destinată să liniștească temerile statelor vecine și să evite apariția unor alianțe ostile Beijingului. În același timp, R.P.C. acuză SUA că în mod voluntar afișează o mentalitate de tip război rece, bazată pe percepții de tip joc de sumă nulă, că agită periculos ideea unei Chine agresive, că denaturează realitatea. Ea poate impune sancțiuni economice dure la adresa Japoniei, Indiei și Australiei, dar nu le poate împiedica în alt mod să intensifice cooperarea militară cu SUA, dacă liderii acestora își doresc acest lucru.

Leadershipul american s-a lămurit deja că transformarea Chinei într-o mare forță economică bazată pe economia de piață nu a generat și liberalismul politic intern scontat, astfel încât țara să devină o democrație și să se alăture comunității statelor liberale pe scena internațională. De aceea, începând cu președintele George W. Bush jr, SUA a adoptat o strategie hibridă, de *congagement (containment plus engagement)*, față de Beijing, alegând să coopereze sectorial acolo unde e cazul, dar și să contrabalanseze China, atunci când aceasta tinde să altereze ordinea internațională.[24]

Pe măsură ce statul american și-a dirijat atenția prioritar către zona Asia-Pacific, investind în apărarea Taiwanului, Japoniei, Coreei de Sud, dar și a Australiei, încercând constant să atragă și India de partea sa, a devenit clar pentru liderii comuniști de la Beijing că nu vor putea atinge nici hegemonia regională (necum cea mondială) fără a sparge cumva mecanismul de încercuire creat de strategii din Washington. Adică, izolând America de aliații ei sau slăbind-o din interior, prin subversiune. Însă cum doctrina politică a Beijingului nu pune mare preț pe alianțele militare în timp de pace, China nu a reușit, spre deosebire de SUA, să atragă aliați puternici, dornici să se înhame la obiectivul menționat anterior. Doar Rusia s-ar încadra în mod firesc într-o alianță eurasianistă cu China, dar între Moscova și Beijing, deși există un parteneriat strategic, militar și economic tot mai conturat, nu s-a ajuns la atât de multă încredere și nici la valori comune spre a genera o apropiere organică a intereselor naționale. Însă, o alianță între ruși și chinezi rămâne posibilă în viitor, mai ales dacă Washington-ul nu va reuși să atragă Moscova în diverse formate de cooperare – acest lucru nu va fi posibil până la găsirea unei soluții pentru criza din Ucraina.

În același timp, calcule ce țin de logica electorală (în cazul SUA, unde alegerile prezidențiale au avut loc cu câteva luni în urmă), de lupta pentru putere în interiorul Partidului Comunist Chinez (în care Xi Jinping dorește probabil să își permanentizeze mandatul de secretar general), precum și ascensiunea curentului naționalist în ambele state, contri-

buie la escaladarea tensiunilor și la dificultatea extremă de a găsi căi de acomodare și cooperare. Imposibilitatea de a se concerta în cadrul Organizației Mondiale a Sănătății spre a da un impuls pe calea combaterii Covid 19 a fost evidentă, iar SUA nu doar că au tăiat contribuția financiară la bugetul OMS dar a anunțat chiar părăsirea organizației în 2021 (noul președinte Biden a revenit asupra deciziei, ulterior). De asemenea, conflictele comerciale judecate de Organizația Mondială a Comerțului sunt tot mai acute și mai greu de soluționat, criticile dure ale Washingtonului la adresa organizației contribuind la delegitimarea acesteia. În epoca Trump, SUA nu aveau încredere în organizațiile multilaterale și adesea le-au blocat sau îngreunat funcționarea în timp ce China pretinde să le sprijină și e adepta globalizării multilateraliste, dar de fapt urmărește creșterea propriei influențe în dauna celorlalți și emergența unor noi instituții internaționale docile.

Washingtonul dorește în primul rând să împiedice hegemonia Beijingului în Pacificul de Vest și în zona Indo-Pacificului – e vorba de controlul Mării Chinei de Sud, presiunile asupra Japoniei pentru posesia insulelor Senkaku, supunerea Taiwanului și reunificarea cu acesta, modificarea legislației în Hong Kong spre a anula existența a două sisteme politice în același stat. Pune presiune și pe statele latino-americane spre a le feri de dependența economică de piața chineză. Experții în studii strategice din anturajul președintelui Biden sunt conștienți de faptul că Xi Jinping, presat de naționaliștii din societatea chineză[25] și de un eventual declin economic post-pandemie, ar putea fi tentat să încerce reunificarea forțată cu Taiwanul încă din timpul mandatului său, mizând pe o anumită pasivitate politică americană, dar riscând să atragă SUA într-un război regional. Taiwanul e un aliat de facto important al SUA și posesorul a peste jumătate din resursele de semiconductori din lume.[26]

Biden dorește, de asemenea, să limiteze penetrarea economică a Europei de către China (care se bazează pe giganticul program geoeconomic de investiții Belt and Road Initiative - Noul drum al mătăsii), transmițându-le statelor europene (majoritatea membre ale UE) că banii chinezilor vin cu anumite condiționalități periculoase, care vor lega ombilical în plan economic Europa de China, ducând la acumularea de datorii și pierderea parțială a suveranității economice.

De asemenea, fosta administrație prezidențială Donald Trump a transmis constant mesajul că R.P. Chineză și Rusia sunt tot mai aproape de o alianță, iar relațiile economice ale europenilor cu cele două state autoritariste și anti-liberale vor veni cu un preț geopolitic ridicat – atragerea statelor europene în orbita strategică a Beijingului și Moscovei. In același timp, nu mai e un secret că SUA caută să separe Rusia de China, prima fiind un potențial aliat, cealaltă un adversar existențial. Dar Rusia nu se lasă deocamdată atrasă de partea Washingtonului, președintele Putin fiind un adversar ideologic și un rival geopolitic major al Occidentului, suferind sancțiuni economice de pe urma anexării ilegale a Crimeei. Pe termen lung, în era post-Putin, statul rus ar putea în final să aleagă și el tabăra anti-Beijing.

De asemenea, SUA ar dori să determine aliații europeni din NATO să adopte poziții unitare față de China (la fel ca și față de Rusia), transformând NATO într-un element de containment față de un eventual bloc eurasiatic sino-rusesc, complementar cu sistemul de containment din Estul și Sudul Asiei format din Japonia, Australia, India, Taiwan, Coreea de Sud. Conform unor experți în studii strategice, crearea și asumarea oficială a decupajului geopolitic numit "Indo-Pacific" pune Washingtonul în fața unor opțiuni destul de riscante, deoarece nu are destule forțe și baze militare în Oceanul Indian, față de zona Asiei de Est și Sud-Est, fiind astfel preferabil să se bazeze pe acțiunea actorilor locali.[27] Nu întâmplător, Beijingul a solicitat președintelui Biden să înlocuiască sintagma „Indo-Pacific" cu mai vechea formă „Asia Pacific", mai ales că pe 5 ianuarie 2021 Washingtonul a declasificat documentul *US Strategic Framework for the Indo-Pacific* în care statele QUAD și Coreea de Sud erau prezentate ca agenți de containment la adresa Chinei.[28]

Nu putem prezice exact probabilitatea ca grupul QUAD să devină cu adevărat o alianță politico-militară, dar constatăm că toate statele membre au interesul de a se coordona și a dialoga în permanență pe tema acțiunilor și strategiilor chineze, în ciuda faptului că au deja

relații economice intense cu aceasta și chiar legături de interdependență.

Note

[1] Helena Legarda, "Staying the course – China's Global approach in 2021", https://merics.org/en/short-analysis/staying-course-chinas-global-approach-2021, 4 martie 2021.

[2] "US and China trade angry words at high-level Alaska talks", https://www.bbc.com/news/world-us-canada-56452471, 19 martie 2021.

[3] Jessica Chen-Weiss, "China's Self-Defeating Nationalism", https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2020-07-16/chinas-self-defeating-nationalism, July 16, 2020.

[4] Jonathan Fenby, *The Penguin History of Modern China*, Penguin Books, London, 2013 (*Istoria Chinei moderne*, traducere M. Zlotea, Humanitas, Bucarest, 2018.

[5] "Renewing America's Advantages. Interim National Security Strategic Guidance", White House, March 2021, https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads /2 021/ 03/NSC-1v2.pdf, pp. 9-10.

[6] James Park, Biden Should Embrace South Korea strategic non-decision on the QUAD, https://thediplomat.com/2021/03/biden-should-embrace-south-koreas-strategic-nondecision-on-the-quad/, 5 martie 2021. Coreea de Sud are tot interesul să mențină relații pozitive cu China, deoarece aceasta e singura capabilă să determine Coreea de Nord să negocieze diverse acorduri cu vecina din sud și să se abțină de la amenințări militare. În plus, Partidul Democratic (de factură liberală) din Coreea de Sud domină scena politică și e adeptul autonomiei în politica externă, deci a reducerii depedenței de SUA, spre deosebire de conservatori, pro-americani prin definiție.Nondecizia strategică permite țării să se situeze echidistant în conflictul dintre SUA și China, deși securitatea națională e dependentă masiv de SUA în plan militar.

[7] Vezi Jessica Chen Weiss, „China s Self Defeating Nationalism", *Foreign Affairs*, 16 iulie 2020, https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2020-07-16/chinas-self-defeating-nationalism.

[8] Australienii exportă din ce în ce mai mult în China, inclusiv vinuri și produse cosmetice. În decembrie 2015, cele două țări au semnat un acord de liber-schimb, care a avantajat mai mult firmele australiene până acum. Vezi https://gbtimes.com/china-australia-trade-hits-record-high-in-2017, accesat pe 2 august 2018.

[9] Comunicatul Phenianului afirma că „Lately, Australia is showing dangerous moves of zealously joining the frenzied political and military provocations of the US against the DPRK" . Vezi http://www.abc.net.au/news/2017-10-15/north-korea-warns-australia-face-disaster-continues-support-us/9051156, 15 octombrie 2017.

[10] Ministrul de externe australian Marise Payne a anulat și acorduri semnate de statul Victoria cu Iran și Siria, dartând din 2004 și 1999. Ea a afirmat că decizia nu este dirijată contra Chinei. Până atunci guvernul federal nu-și mai folosise competențele de a anulat acorduri semnat de state din cadrul Australiei cu parteneri externi. Vezi "Australia provokes China anger over scrapped deals", https://www.bbc.com/news/world-australia-56840299, accesat pe 2e aprilie 2021.

[11] Eleanor Whitehead, Unlucky for Some, The Economist – The World in 2021, p. 57.

[12] Jacek Bartosiak, Australia's Role in America's War With China, www.geopoliticalfuture.com, 3 martie 2021.

[13] "Brief on India-U.S. Relations", https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/India_US_brief.pdf, 22 aprilie 2021. Prima frază a documentului: "India-U.S. bilateral relations have developed into a "global strategic partnership", based on shared democratic values and increasing convergence of interests on bilateral, regional and global issues. The emphasis placed by the Government in India on development and good governance has created opportunity to reinvigorate bilateral ties and enhance cooperation under the motto --- "ChaleinSaath-Saath: Forward Together We Go", and "SanjhaPrayas, Sab ka Vikas" (Shared Effort, Progress for All) adopted during the first two summits of Prime Minister Modi and President Obama in September 2014 and January 2015 respectively. The summit level joint statement issued in June 2016 called the India-U.S. relationship an "Enduring Global Partners in the 21st Century".

[14] Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud formează BRICS. India este și ea parte la New Development Bank, banca BRICS. NDB a acordat Indiei și Chinei împrumuturi de câte un milliard USD pentru fiecare în primăvara anului 2020 pentru a lupta cu efectele pandemiei de Covid 19.

[15] Pentru mai multe informații despre războiul din 1962 si evoluția relațiilor sino-indiene vezi Serban F. Cioculescu and Silviu Petre), „China and India. Learning from History, Building the Present and Avoiding Narratives on their "Unescapable Clash", *Studia Politica*, Vol. XIII, No. 2, 2013, pp. 287-312. Conducerea politică a Indiei, mai ales premierul Nehru, nu se aștepta la o agresiune din partea unui stat considerat prieten și frățesc, de aceea nu luase măsurile adevcate de consolidare defensivă a apărării în zona de graniță, care de altfel e foarte lungă, preponderent muntoasă și are condiții geografice și meteorologice extrem de dure. Acordul Panchsheel semnat cu China în 1954, spre a se evita provocările pe graniță, nu a prevenit războiul. Istoricii indieni spun că Beijingul sperase să îi fie recunoscut controlul asupra zonei Aksai China la schimb cu recunoașterea suveranității indiene asupra Arunachal Pradesh.

[16] Dominic Ziegler, „The road to health?", *The World in 2021* (The Economist), decembrie 2020, p. 62.

[17] Trebuie menționat și că India și China au semnat în septembrie 2020 "the Acquisitions and Cross Servicing Agreement (ACSA)", denumit uneori și "Agreement on Reciprocal Provision of Supplies and Services between the Indian Armed Forces and the Self-Defense Forces of Japan." Astfel, nivelul de cooperare militară a fost ridicat la un nivel superior. Există și formatul de cooperare "doi plus doi" între Tokyo și Delhi, adică reuniuni ale miniștrilor de externe și ai apărării.

[18] Sanjeev Miglani, Austin on mission to deepen India-U.S. ties, urged to raise Russia deal, https://www.

reuters.com/article/us-usa-asia-austin-india/austin-on-mission-to-deepen-india-u-s-ties-urged-to-raise-russia-deal-idUSKBN2BB0FU, 19 martie 2021.

[19] George Friedman, "China's Strategic Standpoint", https://geopoliticalfutures.com, 16 martie 2021.

[20] "We strive for a region that is free, open, inclusive, healthy, anchored by democratic values, and unconstrained by coercion." – vezi "Quad Leaders' Joint Statement: The Spirit of the Quad", https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/12/quad-leaders-joint-statement-the-spirit-of-the-quad/#:~:text=We%20strive%20for%20a%20region,tragedy%2C%20the%20tsunami%20of%202004. 12 martie 2021.

[21] Octavian Manea, "America și mobilizarea solidarității democratrice în Indo-Pacific", revista 22, nr. 7, 30 martie – 12 aprilie 2021, p. 11.

[22] **"**India, Japan and Australia launch the Supply Chain Resilience Initiative", https://www.thehindubusinessline.com/news/national/india-japan-and-australia-launch-the-supply-chain-resilience-initiative/article34423698.ece, 28 aprilie 2021.

[23] O. Manea, idem.

[24] Mai multe fragmente din acest text au fost folosite de autorul acestui articol (Ș.F.C.) în studiul „SUA pun cărămizile pentru zidul marii coaliții globale anti-China. Ce ar trebui să facă România?", https://www.contributors.ro/sua-pun-caramizile-pentru-zidul-marii-coalitii-globale-anti-china-ce-ar-trebui-sa-faca-romania/, 9 octombrie 2020.

[25] Tianbiao Zhu, "Nationalism and Chinese Foreign Policy", *The China Review*, Vol. 1, No. 1 (Fall 2001), 1-27.

[26] Alexandru Lăzescu, „Avertismentul lui Lavrov și „lebedele negre" geopolitice", *revista 22*, nr. 4, 16 februarie – 1 martie 2021, p. 8.

[27] Van Jackson, „America s Indo-Pacific Folly", https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2021-03-12/americas-indo-pacific-folly, 12 martie 2021.

[28] Monika Chansoria, "Elements of change and continuity in the future of the Indo-Pacific", Fondation pour la Recherche Strategique, Note 03/2021, March 2, 2021, p.3, https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/notes/2021/202103.pdf.

ABSTRACT

Since 2007, there is an Asia-Pacific cooperation security format, called the Quadrilateral Security Dialogue (QSD or QUAD), which is made up of the United States of America, Japan, Australia and India. The idea was launched by former Japanese Prime Minister Shinzo Abe in response to the devastating tsunami that hit South Asian countries in 2004. It was not and is still not a formal alliance, based on firm military guarantees, especially because India, Japan and Australia in general are afraid to openly participate in counterbalancing China's efforts for regional hegemony, but rather a forum for strategic dialogue and coordination, developed in the years after the great tsumani in 2004 in the Indian Ocean. Chinese decision-makers are irritated by QUAD's activities and by the fact that India, Australia and Japan seem to have mutually agreed with the Indo-Pacific geopolitical decoupage which is officially used by Washington.

Cuvinte-cheie: China, SUA, alianțe, parteneriate, competiție, containment, Indo-Pacific, conflicte, negociere

Şerban Filip Cioculescu (PhD in political sciences) is a senior researcher at the Institute for Political Studies of Defence and Military History and a visiting professor (lecturer) at the University of Bucharest, Department of Political Sciences.

Descurajarea. Evoluții conceptuale și formule de implementare

Dragoș ILINCA

Preocuparea privind realizarea descurajării a reprezentat una dintre principalele constante ale istoriei omenirii, devenind principala formulă conceptual-practică de gestionare a riscurilor, amenințărilor, dar și a provocărilor la adresa societății. Asupra modului de definire a conceptului de descurajare există un inventar substanțial de curente teoretice, abordări structurale și, nu în ultimul rând, opțiuni diverse de implementare practică. Toate acestea reprezintă acumulări logice ale unor dezbateri pe acest subiect care au însoțit constant dezvoltarea culturii de securitate, indiferent de paradigma geografică de raportare. Se poate opina, din această perspectivă, asupra faptului că tema descurajării a reprezentat unul dintre principalii vectori de orientare a strategiilor dezvoltate de-a lungul timpului, atât în plan național, cât și în context multilateral. Vorbim, în egală măsură, despre un proces gradual de evoluție conceptuală a cărui paradigmă gravitează în jurul interacțiunii între interesele și capacitatea de a furniza măsurile necesare pentru asigurarea acestora. Elementul comun este reprezentat de natura fluidă a descurajării care se regăsește într-un spectru larg de exprimări și formule de manifestare comportamentale. Presupune, în egală măsură, un grad ridicat de incertitudine în ceea ce privește modalitatea de finalizare a strategiei angajate având în vedere că "Descurajarea nu este o știință exactă. Este o artă psihologică complexă, implicând un mozaic schimbător de factori decizionali opozanți, circumstanțe, incertitudini și erori"[1].

Momentul inițial al acestei dinamici este dificil de stabilit cu exactitate, dar majoritatea indiciilor relevă antichitatea ca perioadă de incubare doctrinară a descurajării oferind, totodată, seturi elocvente de instrumentalizări ale modului în care aceasta putea fi aplicată la nivelul relațiilor dintre state și actori internaționali. Fie că ne raportăm la strategiile și tacticile utilizate în contextul Războaielor peloponesiace[2] sau la faimosul dicton latin "*Si vis pacem, para bellum*"[3] (*Dacă vrei pace, pregătește-te de război*), definirea descurajării nu se putea realiza în absența amenințării față de care se propunea opțiunea formulării unui răspuns credibil care să inhibe escaladarea situației. Logica dominantă era aceea a dobândirii capacității necesare de a face față unei agresiuni fără ca potențialul propriu să fie afectat într-o măsură atât de radicală încât să genereze modificarea statu-quo-ului teritorial în toate formele sale de exprimare. Prin urmare, valoarea de bază a descurajării era aceea de a funcționa ca strategie de apărare, orientată către furnizarea unei formule alternative paradigmei clasice a conflictului și ca modalitate de exprimare finală a comportamentului competitiv.

În pofida unei perspective istorice consistente a acestui proces, consensul teoretic asupra originilor teoriilor moderne privind descurajarea se regăsesc în perioada de după Primul Război Mondial. Amploarea conflagrației și

impactul devastator al acesteia pentru societatea umană a plasat un accent de stringență asupra dezbaterii privind dezvoltarea unor strategii de descurajare eficiente care să evite repetarea unor astfel de catastrofe. Conform parametrilor epocii, dezbaterea s-a concentrat asupra interacțiunii între state al căror comportament reprezenta principalul reper în dezvoltarea strategiilor de descurajare. Această perspectivă a continuat să se dezvolte în perioada interbelică pe coordonatele procesului de creare a unui mecanism internațional de descurajare a reluării comportamentului belicos. Rezultatele au fost departe de așteptări, mecanismele de securitate colectivă dezvoltate sub auspiciile Ligii Națiunilor neputând împiedica izbucnirea celui de-al II-lea Război Mondial. Se poate opina, astfel, asupra faptului că a doua conflagrație mondială a reprezentat un eșec al modului în care cadrul teoretic asociat descurajării devenea relevant în condițiile escaladării rivalităților și comportamentului concurențial.

Cu toate acestea, se impun o serie de nuanțări în ceea ce privește importanța definitorie a celui de-al Doilea Război Mondial pentru maturizarea dezbaterilor conceptual-teoretice privind definirea rolului și modului de aplicare a descurajării în context internațional. Practic, încă din anii de final ai războiului ideile privind reconsiderarea rolului descurajării încep să se manifeste cu o intensitate mult mai accentuată, în condițiile impactului devastator pe care conflagrația mondială le generase. În mod evident, utilizarea unui arsenal, în special cel nuclear, cu o capacitate de distrugere superioară celui folosit în timpul Primului Război Mondial a stabilit cadrul tehnic de manifestare a teoriilor privind utilizarea descurajării. De asemenea, izbucnirea Războiului Rece a plasat dezbaterea în logica competiției bipolare impunând, totodată, un accent particular asupra managementului puterii în care rolul central era deținut de stat. În mod evident, procesul de diversificare a instrumentarului teoretic privind descurajarea s-a derulat într-o manieră multidisciplinară, dar dominată de adepții curentului realist a cărui exprimare politică oferea un câmp fertil pentru dezvoltarea amplitudinii practice.

Cadru conceptual vs. implementare operațională

Pornind de la aceste realități, dezvoltarea componentei teoretice a descurajării s-a derulat într-o succesiune de etape, jalonate de evoluțiile mediului de securitate și, subsecvent, a implicațiilor politice ale acestora. De asemenea, dezvoltarea profilului și a instrumentarului utilizat în explorarea potențialului teoretico-practic al descurajării s-a derulat în interacțiune cu dezbaterile inițiate după sfârșitul războiului privind consolidarea procesului decizional prin formule integrate și multidisciplinare reunind modele matematice, elemente de psihologie, sociologie sau filozofie. Pe aceste coordonate, primul val, așa după cum sunt cunoscute în literatura de specialitate secvențele dezvoltării teoriilor privind rolul descurajării, s-a derulat în primii ani de după război. Nucleul teoreticienilor[4] alcătuit din Bernard Brodie (1910-1978), Arnold Wolfers (1892-1968) și Jacob Viner (1892-1970), a abordat cu predilecție impactul utilizării armamentului nuclear în soluționarea conflictelor. Căutând să răspundă întrebărilor privind efectele bombei atomice (utilizate pentru prima oară în august 1945) asupra stabilității internaționale, teoreticienii primei etape au indicat implicațiile strategice asupra paradigmei în care gravita sistemul internațional. Deși având un caracter incipient, produsul intelectual al primului val a reprezentat fundamentul pe care s-au clădit următoarele etape de rafinări conceptuale. Din perspectiva schimbărilor majore ale utilizării arsenalului militar și, mai ales, a potențialului distrugător al acestuia, descurajarea era privită ca o modalitate de a deplasa accentul dinspre câștigarea cu orice preț a războiului către efortul de a evita[5] astfel de evoluții. Condițiile necesare pentru realizarea acestui obiectiv presupuneau existența unui echilibru al puterii, dublat de un management competent și „rafinat" al puterii. În acest context, evaluările fostului secretar de stat al SUA, Henry Kissinger, indicau faptul că "era nucleară a transformat strategia în descurajare și descurajarea într-un exercițiu intelectual ezoteric"[6]. Complexitatea procesului decizional asociat strategiei de descurajare avea să se

dezvolte semnificativ în deceniile următoare fără a exclude, însă, natura robustă a mijloacelor de implementare.

Lansarea, în 1948, de către SUA, a politicii de îndiguire a expansionismului sovietic venea să răspundă noilor realități, rolul descurajării fiind instrumentalizat în menținerea unui echilibru dar anticipând agresiunea și, prin urmare, menținând un nivel superior al capacității de reacție. O astfel de abordare teoretică avea să-și regăsească aplicabilitatea prin introducerea, în anii '50, a unei noi strategii[7] militare a SUA (New Look) în cadrul căreia accentul era plasat pe utilizarea capacităților nucleare pentru apărare, inclusiv în contextul angajamentului american pentru asigurarea securității Europei. Operaționalizarea acestei noi abordări se baza pe „retaliere masivă", gândit ca un nivel maximal al capacității de a reacționa la o agresiune din partea blocului comunist. Descurajarea avea un rol central, gândită atât din perspectiva dezvoltării cantitative a numărului capacităților nucleare ofensive, cât și calitativă, prin diversificarea opțiunilor de lansare și a distanței de angajare[8]. Abordarea posibilității de realizare a descurajării prin intermediul capacităților nucleare a reprezentat unul dintre punctele principale la nivelul dezbaterilor derulate în cadrul NATO. Astfel, la 17 decembrie 1954, Consiliul Nord-Atlantic, reunit în format ministerial, a adoptat coordonatele politice pentru structurarea procesului aliat de planificare prin luarea în considerare a utilizării capacităților nucleare[9]. Integrarea opțiunii nucleare de răspuns în contextul multilateral, pornind de la angajamentul SUA în asigurarea securității europene, reprezenta una dintre primele forme de implementare extinsă a descurajării. Pe parcursul primului deceniu al Războiului Rece, această abordare a reprezentat principalul factor de coagulare a sistemului de alianțe antrenând atât NATO, cât și state din alte perimetre geografice, după cum este cazul Japoniei și Coreei de Sud[10]. Maniera de operaționalizare pe teren a acestei abordări, în context NATO, s-a bazat pe concentrarea efectivelor aliate de-a lungul granței dintre cele două blocuri politico-militare (trip-wire forces). Obiectivul strategic al acestei posturi viza prevenirea izbucnirii unui război prin menținerea unui nivel sufiecient de forțe care să demonstreze „riscurile fatale", în special din perspectiva utilizării opțiunilor nucleare[11], pe care un agresor și le asumă în cazul unui atac împotriva ariei de responsabilitate a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord.

În același timp, prima etapă de clarificare post-belică a direcțiilor de acțiune asociate descurajării a condus la apariția unor derivate conceptuale, generate în urma derulării momentelor de acuitate ale perioadei respective. În promovarea acestei strategii, descurajarea a fost utilizată ca modalitate de consolidare a ambiguității strategice asupra intențiilor și potențialului real de acțiune, abordare destul de comună primei perioade a conflictului bipolar. Forme de implementare practică pot fi identificate în contextul crizelor din Berlin (1948-1949, 1958-1961) în care provocările în asigurarea unui sistem eficient de apărare a unui teritoriu relativ izolat au fost compensate prin utilizarea unui complex de strategii menite să inducă posibilitatea declanșării unei reacții masive cu deznodământ incert.

Accentul plasat pe componenta nucleară a descurajării a început să se diminueze curând pentru a face loc unei abordări mai nuanțate, centrată pe ideea de flexibilitate în structurarea opțiunilor de răspuns concret. Principala cauză care a condus la această evoluție a fost reprezentată de avansul tehnologic major înregistrat în această perioadă, urmat de schimbarea radicală a paradigmei în care securitatea era gândită. Pornind de la aceste elemente, abordarea descurajării ca strategie în contextul internațional a căpătat mai multă concretețe în contextul celui de-al doilea val teoretic dezvoltat în intervalul având ca repere sfârșitul anilor '50 și anii '70 ai secolului trecut. Prin lansarea de către URSS, în octombrie 1957, a primului satelit artificial (Sputnik), dimensiunea securității și apărării a căpătat noi valențe. În egală măsură, abordarea spațiului ca element determinant în contextul Războiului Rece a determinat reorientarea dezbaterii teoretice către promovarea conceptului de „stabilitate strategică", centrat pe realizarea unei balanțe a puterii, declinată într-un spectru mult mai diversificat de domenii. În acest context, descurajarea nucleară se menține ca opțiune de bază, abordată din perspectiva unei doctrine strategice.

Conceptualizarea descurajării se accentuează prin recursul la matrici analitice bazate pe teoria jocurilor și analize cost-beneficii care alternează planurile convențional-nuclear. Principala linie de efort a fost reprezentată de „tacticizarea" percepțiilor față de intențiile adversarului și integrarea acestora într-o viziune mult mai cuprinzătoare. Teoreticienii valului doi, precum Thomas C. Schelling (1921-2016), Albert Wohlstetter (1913-1977) sau Herman Kahn (1922-1983) dezvoltă noi perspective asupra descurajării ca fiind o consecință care decurge din faptul că războiul „este un proces de negociere în care oponenții caută să se influențeze reciproc"[12]. Modalitatea de instrumentalizare a acestei perspective se realizează prin modele de implementare a strategiei de descurajare și „teoria jocurilor" sau „dilemei prizonierului". Pe aceste coordonate și în conexiune directă cu promovarea conceptului de putere, se degajă consensul asupra unei tipologii de implementare care presupune două perspective. Descurajarea prin limitare/interzicere reprezintă opțiunea prin care descurajarea este asigurată prin intermediul unor forțe și capabilități suficiente și credibile, astfel încât să împiedice adversarul de a obține câștiguri teritoriale. De asemenea, acestei formule îi coexistă descurajarea prin amenințarea cu măsuri de răspuns care poate presupune relative câștiguri pentru agresor, dar fără a le putea valorifica strategic. Aceasta în condițiile articulării, ca răspuns la actul de agresiune, a unei reacții mult superioară potențialului militar al agresorului și în fața căruia înfrângerea este certă, iar costurile confruntării depășesc avantajele obținute[13].

Dincolo de critica privind lipsa de structurare a perioadei anterioare, se manifestă o apetență particulară pentru structurarea modalității de articulare a descurajării care începe, astfel, să capete o consistență distinctă în raport cu manifestarea clasică a câștigării războiului indiferent de costuri. Accentul este plasat pe exploatarea oportunităților conceptuale ale descurajării, prin consolidarea ambiguității[14] în ceea ce privește posibilitatea utilizării acțiunilor de forță, lăsând, astfel, deschisă posibilitatea detensionării. Fără a fi explicitată prin recursul la flexibilitate în ceea ce privește asigurarea caracterului robust al capacității de apărare, este explorată aplicabilitatea conceptului de escaladare în contextul structurării descurajării. Din această perspectivă, principala provocare în implementarea unei strategii eficiente de descurajare vizează crearea condițiilor pentru asigurarea „dominanței"[15] în toate etapele/treptele escaladării pentru a permite controlul asupra modului în care va evolua conflictul. Astfel, calibrarea atentă a nivelului de descurajare trebuie să se facă dintr-o perspectivă dominant psihologică în cadrul căreia finalitatea ideală este aceea ca partea adversă să prefere opțiunea conciliantă celei de continuare a escaladării către un conflict generalizat. Implementarea acestei abordări presupune existența unui inventar extins de capacități, adaptate pentru fiecare nivel de escaladare, ceea ce pune în discuție problema modului în care pot fi asumate costurile derivate. În egală măsură, derularea acestei dezbateri trebuie privită și din perspectiva convingerii care începe să-și facă simțită prezența în această perioadă privind necesitatea de diversificare a opțiunilor de reacție în cazul unui conflict. Această tendință avea o corespondență practică în evoluțiile Războiului Rece. Criticile și preocupările privind utilizarea „retalierii masive", ca element central al strategiei de descurajare, au condus la adoptarea unei curs politic sensibil diferit prin care se încerca diversificarea opțiunilor de răspuns și, subsecvent, deplasarea accentului strategiei de descurajare către utilizarea capabilităților convenționale. Rațiunea acestei abordări se regăsea în evitarea potențialului distructiv al capacităților nucleare, cât și a pericolului de a declanșa accidental conflicte de amploare. De asemenea, investigarea alternativelor de asigurare a unui nivel adecvat de descurajare prin recursul la capacități convenționale era legat intrinsec de competiția dintre cele două mari blocuri politico-militare din timpul Războiului Rece. Din această perspectivă, președintele John F.Kennedy (1917-1963) a inițiat un amplu proces de revizuire a strategiei SUA privind descurajarea în cadrul căreia elementul central a vizat diversificarea opțiunilor de răspuns la situații de criză, subsumată formulării reacției proporționate la un act ostil.

Cunoscută sub numele de "flexible deterrence options" noua abordare a fost inte-

grată, din martie 1961, în cadrul politicii de securitate a SUA. Sub auspiciile caracterului cuprinzător al acestui curs al politicii americane, structurarea posturii de descurajare implica un set extins de instrumente din domenii: politic, economic, diplomatic și, nu în ultimul rând, militar. Focalizată pe formularea unui răspuns eficient amenințării sovietice, accentul geografic al noii strategii era orientat către Europa de vest. Reprezenta o schimbare substanțială în cadrul căreia descurajarea era gândită din perspectiva unei game extinse de situații și crize[16] la care forțele SUA ar fi putut fi chemate să răspundă. Această orientare strategică avea să încline definitiv balanța preocupărilor privind structurarea descurajării către abordarea multidisciplinară stabilind, într-o măsură determinantă, parametrii pe care acestea o vor urma în următoare jumătate de secol. Din perspectiva implicațiilor pe componenta militară, nu se poate vorbi neapărat despre o abandonare a descurajării nucleare, care va rămâne unul dintre instrumentele la care se poate face recurs în caz de necesitate. Accentul va fi plasat, însă, pe dezvoltarea capacității de acțiune convențională, atât din perspectiva capabilităților de acest tip, cât și din cea a pregătirii și menținerii forțelor necesare pentru îndeplinirea unui număr extins de misiuni. Potrivit secretarului american al apărării, Robert McNamara (1961-1968), unul dintre principalii susținători ai „răspunsului flexibil", era extrem de importantă adaptarea strategiei de angajare a forței, una dintre condițiile de bază pentru realizarea acesteia fiind capacitatea de deplasare a forțelor, precum și nivelul de echipare[17]. În mod evident, o astfel de abordare presupune, dincolo de aspectele pur operaționale, implicații majore la nivel bugetar. Practic, structurarea nivelului de ambiție în dezvoltarea unei posturi eficiente de descurajare era de natură să antreneze creșterea considerabilă[18] a resurselor alocate acestui palier, cu atât mai vizibile în ceea ce privește domeniul militar.

Utilitatea noului curs strategic în implementarea descurajării avea să fie testat în anii următori, în cadrul diferitelor crize care au marcat primele decenii ale Războiului Rece (1961 – Criza Berlinului, 1962 – Criza rachetelor din Cuba, 1967 – Războiul arabo-israelian etc.). Decizia SUA de a-și profila contribuția la securitatea internațională mult mai accentuat pe componenta convențională a generat inițierea unor dezbateri de substanță la nivelul NATO. Astfel, la 5 mai 1962, secretarul McNamara avansa, în cadrul reuniunii ministeriale a Consiliului Nord-Atlantic desfășurată la Atena, posibilitatea adaptării strategiei de apărare și descurajare a Alianței Nord-Atlantice cu accent pe dimensiunea convențională. Totodată, oficialul american aducea în discuție necesitatea unei mai bune corelări între realitățile pe care conflictul bipolar le inducea în ceea ce privește tipologia de derulare a acțiunilor de luptă și nevoia unei abordări graduale. În acest sens, pledoaria secretarului apărării al SUA venea să completeze dezbaterea inițiată la nivelul autorităților militare NATO de către generalul Lauris B. Norstadt (comandantul suprem al forțelor aliate din Europa – SACEUR, 1956-1963) centrată pe implementarea conceptului de „prezență avansată aliată"[19], prin care să se asigure prima formă de apărare a teritoriului și populației corespunzând ariei de responsabilitate a organizației. În egală măsură, modelul prezenței avansate viza asigurarea credibilității angajamentului de apărare a zonei de responsabilitate precum și existența unei capacități de reacție suficient de rapidă și consistentă pentru a respinge agresiunea.

Din această perspectivă și utilizând experiența crizelor derulate până la acel moment în ecuația Războiului Rece, McNamara atrăgea atenția asupra necesității[20] de abordare a modului în care NATO își va adapta capacitatea de răspuns la astfel de provocări. În anii următori dezbaterea la nivel aliat privind adaptarea strategiei de apărare în paradigma flexibilității de utilizare a capabilităților a reprezentat un element constant al discuțiilor la diferite niveluri. Consensul politic pentru acest curs de acțiune a fost realizat în mai 1967 ceea ce a permis adoptarea, în ianuarie 1968, a unui nou Concept strategic al NATO. Viziunea promovată prin intermediul noului document era centrată pe abordarea flexibilă a agresiunii, context în care rolul principal al Alianței Nord-Atlantice era acela de a asigura „o descurajare credibilă" în condițiile în care NATO se putea confrunta cu forme multiple de agresiune. Prin urmare, principiile strategiei NATO

privind fundamentarea descurajării aveau în vedere:

- **determinarea** de a acționa întrunit în apărarea zonei de aplicare a Tratatului Nord-Atlantic, împotriva tuturor formelor de agresiune;
- **capacitatea** recunoscută de a răspunde eficient, indiferent de nivelul agresiunii;
- **flexibilitatea** care să împiedice un potențial agresor să identifice cu certitudine forma de răspuns a NATO în caz de agresiune[21]

Pornind de la această abordare, strategia de descurajare impunea ca forțele aliate să fie „organizate, dispuse, pregătite și echipate" astfel încât să inducă prudență adversarului în adoptarea deciziei de lansare a unui atac armat. Totodată, abordarea flexibilă în structurarea descurajării era menită să împiedice orice potențial agresor să anticipeze forma specifică de răspuns a NATO în cazul unei agresiuni[22]. Din perspectivă operațională, pentru implementarea acestei paradigme erau avansate o serie de criterii necesare forțelor aliate în ceea ce privește mobilitatea tactică, pregătire, interoperabilitate, susținere în teatru, elemente de comandă-control care să asigure concretizarea în teatru a conceptului de apărare avansată, privit mai cu seamă din perspectivă convențională[23]. Simultan cu această abordare au fost inițiate demersuri de reflecție suplimentară privind rolul NATO în contextul internațional de securitate. Prin adoptarea, în 14 decembrie 1967, a „Raportului Consiliului privind viitoarele misiuni ale Alianței", mult mai cunoscut sub numele de „Raportul Harmel"[24], a fost promovată o nouă viziune asupra principalelor funcțiuni ale NATO care vizau două elemente:

- menținerea unei capacități militare adecvate și a solidarității politice pentru prevenirea agresiunii și a altor forme de presiune, respectiv pentru apărarea teritoriului statelor membre;
- susținerea identificării formulelor de progres către o relație mai stabilă în cadrul căreia problemele politice să fie rezolvate.

Acești parametri s-au menținut pe întreaga durată a Războiului Rece ca repere de susținere a strategiei aliate de descurajare. Doctrina Harmel va impune curând după adoptarea raportului menționat o abordare flexibilă în detensionarea climatului de securitate ale cărei rezultate se vor vedea mai cu seamă în ceea ce privește dezvoltarea cadrului internațional de reglementare a procesului de dezarmare. Practic, prin promovarea așa-numitei "dual-track policy (deter and détente)" coeziunea aliată este revitalizată, contribuția statelor membre europene la gestionarea securității internaționale consolidându-se semnificativ. Sub aceste auspicii a fost inițiat dialogul privind reducerea reciprocă a armamentului care va contribui substanțial la semnarea Tratatului privind forțele armate convenționale în Europa (CFE).

Debutul perioadei de dezgheț a fost însoțită de ample reevaluări și clarificări în ceea ce privește abordarea teoretică a descurajării, identificate ca aparținând celui de-al treilea val doctrinar. Tendința generală vizează regândirea paradigmei centrată pe rolul dominant al factorului militar în asigurarea descurajării în favoarea unei abordări mult mai cuprinzătoare. Se poate vorbi, în egală măsură, de un demers consistent de sistematizare în ceea ce privește formele de manifestare ale descurajării. Practic, teoriile clasice sunt adaptate conceptual în parametrii unui model structurat pe baza experienței istorice introducând elemente suplimentare de cuantificare a tipologiei[25] de manifestare a descurajării. Astfel, din perspectiva geografico-teritorială, sunt identificate două tipuri, *descurajarea directă* (teritoriul care este face obiectul agresiunii este într-o relație foarte apropiată cu unul dintre actori), respectiv *descurajarea extinsă* (agresiunea vizează un teritoriu adiacent sau un stat terț). Această tipologie poate fi identificată cu prisosință în cazuistica conflictului bipolar, atât în Europa (NATO-Tratatul de la Varșovia), cât și în Asia (Peninsula Coreea, India-Pakistan), Orientul Mijlociu (conflictul arabo-israelian, Iran-Irak), America Centrală (Cuba). De asemenea, în ceea ce privește durata agresiunii, modalitatea de structurare a formulelor de descurajare vizează *descurajarea imediată*, respectiv, *descurajarea generală*, aceasta din urmă fiind asociată ipotezei de manifestare de durată a unei agresiuni. Și în aceste cazuri, experiența Războiului Rece este relevantă oferind modele de activare potențială ale celor două ipoteze/scenarii, dar fără a se trece la etapa de implementare.

Pe aceste coordonate, dezbaterile teoretice încearcă identificarea cauzelor care conduc la crize și, subsecvent, mijloacele cele mai potrivite pentru prevenție a căror valoare specifică este regândită în condițiile imposibilității empirice de validare cuprinzătoare a scenariilor operaționale. Sub impulsul academic spectrul de aplicabilitate al modelelor teoretice asociate descurajării se extinde prin includerea unor segmente importante ale vieții sociale și economice. În acest context, descurajarea începe să fie privită din perspectiva aplicabilității în domeniul combaterii infracționalității de diverse tipuri și exprimării competiționale economice, abordare care se va consolida în ultimele două decenii. Pentru ultimii ani ai Războiului Rece, deși matricea analitică continuă să fie centrată pe componenta militară, este promovată necesitatea unei mai bune raportări la profilul agresiunii ale cărei mijloace de promovare depășesc perimetrul militar, ceea ce induce necesitatea unei ajustări adaptate a modului de acțiune prin descurajare. Se disting, totodată, tonalități[26] critice față de abordarea rigidă a descurajării, respectiv față de impactul acesteia în ceea ce privește continuarea Războiului Rece și alimentarea situațiilor de criză. Sfârșitul Războiului Rece a validat, într-o măsură determinantă, aceste evaluări deschizând, totodată, o perioadă de incertitudine asupra modului în care descurajarea trebuia să fie abordată.

Dispariția conflictului bipolar a plasat preocupările privind structurarea descurajării, cel puțin pentru primul deceniu, într-un relativ con de umbră. Entuziasmul care a urmat destrămării Uniunii Sovietice și a lagărului comunist a contribuit în mod semnificativ la o relativă relaxare a dezbaterilor pe acest subiect, în condițiile dispariției spectrului amenințării unui conflict de amploare, cu potențial de escaladare prin utilizarea arsenalului nuclear. Schimbările politice induc diminuarea percepției privind iminența amenințărilor, generând, în schimb, o nouă revoluție în modalitatea de abordare a descurajării. Fără a pune neapărat sub semnul întrebării utilitatea descurajării nucleare, respectiv relevanța răspunsului flexibil pentru asigurarea descurajării convenționale, asistăm la o deplasare evidentă a centrului de interes dinspre paradigma militară către o abordare cuprinzătoare. Izbucnirea tensiunilor din Orientul Mijlociu la începutul anilor ’90, urmate de derularea primului Război din Golf (1991), readuc în atenție importanța parametrilor convenționali, dar depășesc acest nivel prin avertismentul privind apariția unor noi riscuri şi amenințări generate de actori cărora nu li se poate asocia cu ușurință un profil constitutiv. Practic, în condițiile dispariției logicii Războiului Rece, descurajarea tinde să nu mai fie abordată, cel puțin pentru decada imediat următoare, din perspectiva relațiilor dintre state ca actori principali.

Pornind de la realitățile de securitate ale acestui context, în care încep să se manifeste interconectat riscuri și amenințări asimetrice, cel de-al patrulea val teoretic se orientează către dezvoltarea unei viziuni holistice asupra modului de adaptare a descurajării. Aceasta este orientată către gestionarea amenințărilor asimetrice asociate actorilor nonstatali și „rogue states”. Preocuparea pentru aplicabilitatea eficientă a descurajării față de proliferarea armelor, terorism, criminalitate transfrontalieră, este privită dintr-o perspectivă extinsă în ceea ce privește nivelul și profunzimea impactului acestora la nivelul societăților. Poate mai mult decât în orice etapă a preocupărilor legate de optimizarea descurajării, dezbaterile teoretice se întrepătrund cu strategiile și politicile asumate în plan național. Studiile[27] dezvoltate în această perioadă alimentează procesul de reflecție inițiat în plan național privind identificarea și evaluarea noilor tipuri de amenințări în scopul reexaminării opțiunilor de asigurare a descurajării. Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 au validat aceste preocupări, generând un impuls substanțial privind necesitatea dinamizării descurajării în contextul unui mediu de securitate marcat de amenințări asimetrice susținute şi derulate de entități non-statale. Recrudescența terorismului și impactul asupra securității internaționale au valorizat suplimentar importanța cooperării pentru articularea unui răspuns eficient. Modalitatea de raportare a descurajării la aceste realități a devenit parte integrantă a efortului de gestionare a fenomenelor asimetrice.

Implicațiile unui mediului de securitate dinamic asupra descurajării

În mod evident, dezbaterea privind rolul descurajării pentru structurarea apărării prezintă o semnificație aparte dacă ne raportăm la modul în care această problematică este abordată în contextul mecanismelor de cooperare internaționale. Așa după cum a fost menționat anterior, implementarea descurajării în timpul Războiului Rece a reprezentat una dintre principalele linii de efort ale procesului de dezvoltare a sistemului de apărare colectivă sub egida Alianței Nord-Atlantice. Rațiunea demersului s-a înscris pe coordonatele prevederilor actului fondator al NATO, având ca finalitate crearea condițiilor necesare pentru îndeplinirea misiunii fundamentale a acestei organizații de a asigura apărarea membrilor săi în fața agresiunii. Pe aceste coordonate, descurajarea a reprezentat unul dintre palierele cu relevanță strategică la nivelul procesului de adaptare a acestei organizații la evoluțiile mediului de securitate. Se poate vorbi, astfel, de o continuitate strategică a descurajării, atât pe dimensiunea nucleară, cât și convențională, în ansamblul politicilor și strategiilor promovate de NATO pe durata Războiului Rece.

Sfârșitul conflictului bipolar și evoluțiile politice substanțiale înregistrate în Europa au conturat un nou tablou de securitate ai cărui parametrii au fost supuși analizei la nivelul Alianței Nord-Atlantice în perioada imediat următoare acestor evoluții. Astfel, summit-ul aliat desfășurat la Londra, în iulie 1990, a adus în atenție consensul politic al statelor membre privind inițierea procesului de transformare a acestei organizații care să reflecte schimbările survenite în context internațional și, în egală măsură, să permită adaptarea contribuției NATO la aceste realități. Adoptarea, câteva luni mai târziu (noiembrie 1991), a unui nou Concept Strategic al Alianței Nord-Atlantice a reprezentat consecința imediată a acestui demers prin intermediul căreia a fost promovată o nouă viziune strategică de promovare a securității statelor membre. Pornind de la premisa impactului pozitiv al dispariției lagărului sovietic, consolidarea cooperării europene și dezvoltarea cadrului de reglementare a armamentelor au reprezentat reperele fundamentale ale acestui demers. De asemenea, era subliniată necesitatea adaptării posturii aliate la noul profil al mediului de securitate marcat de impredictibilitate și în care riscurile și amenințările la adresa statelor membre nu mai reprezentau consecința unui act calculat fiind, mai degrabă, asociate manifestării unor riscuri de natură asimetrică.

Descurajarea își menține valențele de strategie menită să împiedice agresiunea în parametrii clasici, inclusiv din perspectiva componentei nucleare, fiind menținută ca misiunea fundamentală a NATO. Modalitatea de declinare a acesteia vizează atât componenta intrinsecă a capacității de asigurare a răspunsului la agresiune pentru forțele și capabilitățile puse la dispoziție de statele membre. Accentul este plasat, de asemenea, asupra capacității de angajare rapidă, a mobilității și sustenabilității forțelor disponibile ca mijloc de susținere a descurajării, în situații neprevăzute, oferind, astfel, o mai bună raportare la caracterul impredictibil al mediului de securitate[28]. Gândit în logica dezvoltării cooperării pentru combaterea amenințărilor asimetrice, adoptarea Conceptului Strategic a contribuit la aprofundarea dezbaterilor privind opțiunile de aplicare a descurajării pentru terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, sabotaj sau perturbarea fluxurilor de resurse vitale. Această abordare nu poate fi interpretată ca o diminuare a relației strategice între descurajare și apărarea colectivă, aspect asupra căruia deceniile următoare aveau să aducă confirmări suplimentare. Pe coordonate similare se plasează și perspectiva geografică asociată descurajării care va continua să se mențină multidirecțională, prioritățile fiind corelate în funcție de evaluările privind potențialele direcții de acțiune ale amenințărilor. Relevantă pentru acest segment al discuției este experiența angajamentului operațional asumat de NATO în sprijinul Turciei, pe fondul izbucnirii primului război din Golful Persic. Răspunzând preocupărilor legate de discursul amenințător al regimului irakian la adresa Turciei, în ianuarie 1991, au fost autorizate o serie de măsuri vizând consolidarea prezenței navale aliate în Estul Mediteranei și a supravegherii aeriene în zonă, prin intermediul flotei NATO

de aeronave AWACS. De asemenea, măsurile de descurajare față de acțiuni agresive din partea regimului condus de Saddam Hussein la adresa Turciei au inclus și dislocarea pe teritoriul acesteia a sistemelor Patriot. Această tipologie a fost replicată în anii următori (2008, 2012) pentru consolidarea capacității de descurajare și în sprijinul implementării măsurilor de apărare colectivă pentru Turcia.

Complementar acestor evoluții, noua postură asumată la nivel aliat privind gestionarea mult mai cuprinzătoare a realităților de securitate post-Război Rece a fost aprofundată la nivelul Conceptului Strategic adoptat, la Washington, în aprilie 1999. Descurajarea este abordată în conexiune cu misiunea fundamentală de apărare a NATO, în spiritul Articolului V al Tratatului Nord-Atlantic. Scopul rămâne acela de a preveni orice tentativă de coerciție sau intimidare și de a garanta că „orice agresiune militară nu poate fi considerată ca o opțiune care să beneficieze de succes"[29]. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv, accentul este plasat pe menținerea unei abordări flexibile în dezvoltarea forțelor și capabilităților necesare pentru asigurarea unei descurajări eficiente, atât pe componenta convențională, cât și nucleară. Ponderea acestora în cadrul formulelor de răspuns, care pot fi avute în vedere, reflectă diversitatea riscurilor și amenințărilor, precum și obiectivul ca în cazul unei agresiuni reacția aliată să se deruleze în ipostaze geografice cât mai avansate[30] pentru a asigura integritatea teritorială și independența posibilă a statelor membre. Flexibilitatea în dezvoltarea forțelor necesare în contextul descurajării este consolidată prin accentul plasat asupra creării unui nucleu integrat de forțe, limitat numeric dar eficient prin reacția rapidă în caz de nevoie, inclusiv pentru acte de agresiune la adresa statelor membre. Pe aceste coordonate, descurajarea este consolidată și prin dezvoltarea cadrului necesar pentru consolidarea formulelor de răspuns cu angajarea unor forțe de nivel superior în susținerea angajamentelor operaționale de durată mai lungă. Parametrii avuți în vedere pentru asigurarea unei descurajări eficiente vizează mobilitatea, flexibilitatea, capacitatea de dislocare a forțelor, asigurarea lanțului logistic de aprovizionare și a fluxului de rotire, stabilite în funcție de nivelul potențialelor amenințări. De asemenea, cel de-al doilea concept strategic adoptat de NATO după sfârșitul Războiului Rece subliniază caracterul evolutiv al descurajării în contextul cooperării aliate. Perspectiva extinsă asupra riscurilor și amenințărilor care pot afecta securitatea statelor membre depășește perimetrul geografic intern, accentuând, totodată, preocuparea față de evoluțiile generate de amenințările asimetrice în domenii multiple, precum și pentru consolidarea contribuției NATO în domeniul managementului crizelor.

Rolul central al descurajării este privit din perspectiva menținerii capacității de a genera forțe și capabilități pe o gamă mai largă de misiuni, incluzând pe lângă cele de apărare colectivă, sarcini asociate prevenirii conflictelor. Astfel, nivelul de ambiție asumat de NATO include operații de răspuns la crize, subliniind, totodată, oportunitățile oferite prin cooperarea cu state partenere, precum și cu organizații internaționale cu preocupări relevante în domeniul securității și apărării (UE și ONU). Se consemnează, de asemenea, transformări la nivelul descurajării în context aliat prin interconectarea cu eforturile statelor partenere privind descurajarea amenințărilor asimetrice (ex. terorism, proliferare arme de distrugere în masă). Acestea din urmă sunt plasate în directă legătură cu obiectivele fundamentale ale NATO privind asigurarea securității statelor membre.

Preocuparea, deși într-o etapă relativ incipientă privind gestionarea implicațiilor riscurilor și amenințărilor asimetrice la adresa securității statelor membre a cunoscut noi evoluții în contextul generat de atacurile teroriste derulate pe teritoriul SUA la 11 septembrie 2001. Tragicele evenimente au adus în atenție cu mai multă stringență decât oricând necesitatea identificării unor formule de combatere a acestui tip de amenințare, subliniind, de asemenea, importanța accelerării procesului de adaptare a cadrului instituțional și normativ la realitățile mediului de securitate. Toate analizele dezvoltate asupra evenimentelor derulate pe teritoriul american oferă concluzii convergente privind faptul că terorismul, fără a fi neapărat un fenomen nou, s-a putut manifesta în forme acute prin exploatarea avantajelor oferite de aprofundarea fenomenului globalizării și

accelerării procesului de tehnologizare a societăților. Aceste elemente s-au adăugat agendei de dezbatere privind gestionarea asimetriei tot mai accentuate în domeniul securității și apărării. Astfel, optimizarea descurajării a reprezentat unul dintre punctele esențiale, privită în special din perspectiva reexaminării gradului de compatibilitate al acesteia cu realitățile și dinamica mediului de securitate. Întrebări complexe legate de modul în care ipostazele clasice ale descurajării pot induce efecte de substanță în prevenirea și combaterea terorismului sau în gestionarea comportamentului așa-numitelor „rogue states" sau „failed states" își caută răspunsul în această perioadă. Dezbaterea continuă să se dezvolte, oferind, totuși, răspunsuri față de menținerea relevanței unei abordări strategice a descurajării prin care aceasta să-și poată aduce contribuția la un efort multidimensional, orientat către gestionarea noilor riscurilor și amenințări asimetrice. În acest context, evenimentele de la 11 septembrie au reconfirmat importanța consolidării cooperării multinaționale pentru asigurarea unui răspuns coordonat atât din perspectiva multidisciplinarității, cât și din perspectiva unei abordări geografice coerente.

Suplimentar dezbaterilor teoretice, evenimentele din septembrie 2001 au generat o reacție promptă prin invocarea, pentru prima oară în istoria Alianței Nord-Atlantice, a prevederilor privind apărarea colectivă din cadrul Tratatului Nord-Atlantic. Decizia a fost confirmată la începutul lunii octombrie 2001, în urma investigațiilor derulate la nivel aliat fiind validată decizia de interpretare a atacurilor teroriste ca fiind o agresiune externă încadrată normativ în prevederile Articolului V al actului fondator NATO. Din perspectiva descurajării, exprimarea solidarității aliate față de SUA a deschis calea pentru dezvoltarea rolului operațional al acestei organizații în contextul post-Război Rece și prin raportare la contextul asimetric. Se poate vorbi, astfel, despre apariția unui nou inventar de opțiuni prin care descurajarea la nivelul NATO era consolidată în fața riscurilor și amenințărilor asimetrice. Depășind paradigma apărării teritoriale clasice, măsurile adoptate în sprijinul SUA se plasau pe coordonatele unei posturi active, centrată pe consolidarea capacității de monitorizare a rutelor de transport și comunicație, dublată de plasarea unui accent suplimentar asupra protecției infrastructurii critice sau de importanță majoră pentru societate. Pe aceste coordonate, măsurile adoptate în sprijinul SUA au vizat consolidarea coerenței interne, la nivelul NATO, precum și dezvoltarea cadrului procedural pentru asigurarea mobilității capabilităților necesare pentru executarea misiunilor menționate. În mod concret, pachetul adoptat de Consiliul Nord-Atlantic în reuniunea din 4 octombrie 2001 a inclus următoarele măsuri:

- consolidarea schimbului de informații și cooperării în acest domeniu, atât în plan bilateral, cât și la nivelul structurilor NATO, în domeniul combaterii terorismului;
- acordarea de asistență, individual și colectiv, pentru statele care pot face obiectul atacurilor teroriste ca urmare a eforturilor de combatere a acestei amenințări;
- adoptarea măsurilor necesare pentru protecția infrastructurii pe teritoriul SUA și al statelor aliate;
- completarea necesarului de capabilități necesare pentru demersuri operaționale vizând combaterea terorismului;
- facilitarea procedurilor necesare pentru avioanele militare aparținând statelor aliate care efectuează acțiuni pentru combaterea terorismului;
- acordarea accesului capacităților aliate în porturile și aeroporturile de pe teritoriul NATO pentru operații de combatere a terorismului[31].

În susținerea acestor elemente, capacitatea de monitorizare aliată a fost consolidată prin lansarea a două angajamente operaționale reprezentând, practic, primele dislocări de forțe și capabilități în sprijinul unui stat membru, conform prevederilor Art.5 al Tratatului Atlanticului de Nord. În același timp, acestea reprezentau primele demersuri cu valențe operaționale asumate de NATO în domeniul combaterii terorismului. Prima dintre acestea, lansată la 9 octombrie 2001, cunoscută sub numele de Operația „Eagle Assist" (octombrie 2001- mai 2002), a vizat asigurarea capacității de supraveghere a spațiului aerian al SUA prin intermediul a 7 aeronave AWACS din cadrul flotei NATO. De asemenea, angajamentul NATO s-a înscris pe coordonate de sprijin a

efortului SUA prin utilizarea aeronavelor proprii pentru combaterea terorismului și în alte perimetre geografice. Deși limitată ca durată la aproximativ 6 luni, operația NATO a reprezentat un efort considerabil în sprijinul solidarității aliate prin implicarea a 830 de membri ai echipajelor aeronavelor (provenind din 13 state membre) care au executat 360 de ieșiri operaționale, totalizând aproximativ 4300 ore de zbor[32].

Al doilea angajament operațional derulat în contextul invocării Articolului V s-a concretizat prin lansarea, la 26 octombrie 2001, a Operației „Active Endeavor" (OAE), considerată prima misiune de apărare colectivă inițiată de NATO. Dezvoltată ca o operație maritimă, aceasta s-a derulat în perimetrul estic al Mediteranei prin angrenarea structurilor navale ale Alianței Nord-Atlantice (STANAVFORMED), extins, din 2004, la întregul bazin al Mării Mediterane. Operația s-a derulat pentru aproximativ 15 ani, responsabilitățile acesteia fiind preluate, din octombrie 2016, de către Operația „Sea Guardian". Mandatul OAE a inclus ca priorități asigurarea descurajării și combaterea activităților teroriste în Marea Mediterană, implementarea acestor obiective realizându-se prin intermediul misiunilor de monitorizare activă a traficului din această regiune, considerată ca fiind unul dintre cele mai dinamice perimetre geografice. De-a lungul existenței sale, îndeplinirea obiectivelor de asigurare a descurajării a inclus monitorizarea[33] a peste 128.000 de nave, precum și inspectarea a 172 de ambarcațiuni suspecte, contribuind în mod semnificativ la îmbunătățirea mediului de securitate din zonă, cu impact favorabil direct la adresa activităților comerciale. Suplimentar acestor misiuni, din martie 2003 OAE a fost implicată în derularea acțiunilor de escortare a navelor (488 nave de diferite tipuri) care traversau strâmtoarea Gibraltar pentru a descuraja atacurile piratерești sau acțiuni teroriste asupra acestora într-o zonă al cărei relief oferea posibilități majore de manifestare a acestor tipuri de amenințări. Capabilitățile în derularea acestor misiuni au inclus atât nave de suprafață puse la dispoziție de statele membre, cât și aeronave AWACS aparținând flotei NATO, iar din 2004 și contribuții ale statelor partenere (ex. Ucraina și Noua Zeelandă).

Conceptualizarea descurajării la nivelul NATO a cunoscut evoluții semnificative prin adoptarea, cu prilejul summit-ului de la Lisabona (19 noiembrie 2010), a celui de-al treilea Concept Strategic al Alianței Nord-Atlantice de după terminarea Războiului Rece. Circumscris ideii de adaptare a organizației la evoluțiile mediului de securitate, noul document a promovat o abordare superioară în ceea ce privește rolul NATO în asigurarea apărării comune și a securității statelor membre. Misiunile fundamentale stabilite sub aceste auspicii vizează apărarea colectivă, managementul crizelor și securitatea cooperativă. Componenta de descurajare a continuat să reprezinte una dintre principalele elemente ale noii abordări strategice, fiind asociată în mod direct domeniului apărării printr-o interconectare adecvată cu palierul capabilităților necesare pentru asigurarea implementării apărării colective. De asemenea, descurajarea este asociată provocărilor emergente, noul concept strategic al NATO oferind, astfel, fundamentul pentru derularea unui proces evolutiv care să răspundă nevoii de adaptare conceptuală și practică în implementarea descurajării și asigurarea apărării colective a statelor membre. Maniera de implementare a descurajării menține cele două componente esențiale de manifestare – nucleară și convențională – promovând, totodată, necesitatea dezvoltării de capabilități necesare pentru adaptarea continuă a posturii NATO la evoluțiile mediului internațional de securitate. În același timp, promovează descurajarea și din perspectiva capitalizării experienței operaționale acumulată în diferite teatre de operații. Având în vedere aceste premise, parametrii și direcțiile de acțiune avute în vedere[34] pentru dezvoltarea capabilităților, cu relevanță în dezvoltarea descurajării și care să contribuie la asigurarea apărării în context aliat vizează:

- menținerea combinației adecvate între forțele nucleare și convenționale;
- menținerea capacității de a derula simultan operații pentru apărare colectivă și răspuns la crize, inclusiv la distanțe strategice;
- dezvoltarea forțelor convenționale robuste, mobile și dislocabile pentru îndeplinirea responsabilităților care decurg din Articolul 5;
- derularea unei politici eficiente de exerciții, pregătire, planificare de contingență

și schimb de informații împotriva întregii game de provocări convenționale și emergente;

- asigurarea participării extinse a statelor membre în problematica apărării nucleare;
- dezvoltarea capabilităților de apărare a populației și teritoriilor împotriva atacurilor balistice;
- dezvoltarea capacității NATO de apărare împotriva amenințărilor CBRN;
- consolidarea potențialului NATO de prevenire, detecție, apărare și recuperare în urma atacurilor cibernetice;
- întărirea capacității de detectare și apărare împotriva terorismului internațional;
- dezvoltarea capacității de a contribui la securitatea energetică;
- asigurarea unui rol semnificativ al NATO în evaluarea impactului de securitate al dezvoltării tehnologiilor emergente;
- susținerea nivelului de finanțare necesar în domeniul apărării.

Pornind de la aceste elemente adoptarea noului Concept strategic a fost urmată de inițierea unui proces amplu de analiză asupra modului în care postura NATO în domeniul descurajării și apărării răspunde priorităților identificate. Acest demers s-a derulat în următorii ani, concluziile fiind adoptate cu prilejul Summit-ului Alianței Nord-Atlantice de la Chicago din 20-21 mai 2012. În esență, acesta a validat opțiunea asumată prin intermediul Conceptului strategic în ceea ce privește misiunile fundamentale ale NATO, plasând accentul pe gestionarea practică a evoluțiilor mediului de securitate și a provocărilor emergente asociate acestora. Analiza dimensiunii nucleare a descurajării a indicat existența unui potențial adecvat pentru contribuția la îndeplinirea misiunilor și sarcinilor stabilite prin intermediul conceptului strategic. Din perspectiva componentei convenționale, analiza a adus elemente suplimentare de claritate în ceea ce privește rolul semnificativ al acestora în asigurarea descurajării pe o gamă extinsă de misiuni. Parametrii la care forțele și capabilitățile puse la dispoziție trebuie să răspundă vizează, în esență, capacitatea de dislocare rapidă, sustenabilitate și interoperabilitate susținute adecvat de către statele membre.

De asemenea, procesul de analiză privind postura de descurajare și apărare a NATO a subliniat importanța gestionării la nivelul NATO a proliferării rachetelor balistice, identificate ca fiind una dintre amenințările în continuă creștere la adresa securității statelor membre. Pe aceste coordonate, summit-ul de la Chicago a consemnat atingerea capacității operaționale inițiale a sistemului antirachetă dezvoltat de NATO. Generarea acestui tip de capabilitate se înscria pe coordonate de complementaritate[35] cu rolul capacităților nucleare în asigurarea descurajării, având caracter defensiv menit să contribuie la securitatea statelor membre în fața amenințărilor externe spațiului euroatlantic. Nu în ultimul rând, contribuția sistemului anti-rachetă la consolidarea descurajării era evidențiată prin potențialul acesteia de a genera dificultăți la nivelul procesului de planificare al eventualilor adversari și, nu în ultimul rând, de a diminua efectul unor potențiale acțiuni agresive de acest tip[36]. Din această perspectivă, se poate opina asupra caracterului evolutiv al procesului de transformare a NATO cu efecte în planul modului de realizare a descurajării. În acest context, deciziile asumate la Chicago au generat o nouă matrice a descurajării centrată pe trei componente (nuclear, convențional, apărare antirachetă) orientată în sprijinul posturii generale de apărare dezvoltată de NATO.

Evenimentele derulate ulterior în Europa, culminând cu anexarea Peninsulei Crimeea în intervalul februarie – martie 2014, au generat noi dezbateri privind asigurarea descurajării în condițiile manifestării unei combinații de riscuri și amenințări care îmbină tipologiile convenționale cu tactici și strategii asimetrice. În paralel cu evenimentele de la granița estică a NATO securitatea în vecinătatea sudică a cunoscut o degradare semnificativă pe fondul intensificării activităților teroriste derulate de ISIL în Irak și Siria. Aceste evoluții au reprezentat principalele puncte pe agenda Summitului NATO desfășurat în septembrie 2014, în Wales. Deciziile adoptate cu acest prilej au generat un moment de inflexiune strategică în dezvoltarea posturii de descurajare și apărare a NATO. În acest sens, reuniunea șefilor de stat și de guvern a agreat lansarea unui nou instrument, Readiness Action Plan (RAP), cuprinzând măsuri și obiective care vizau optimizarea modului de răspuns a NATO la evoluțiile de securitate din cele două perimetre geografi-

ce în spiritul solidarității între statele membre și în susținerea prevederilor Articolului 5 al Tratatului de la Washington. Sub aceste auspicii, pachetul de acțiuni asociat RAP a fost structurat pe două paliere avansând, astfel, un nou cadru în care se vor structura, pentru următorii ani, demersurile de consolidare a posturii de descurajare și apărare a NATO. Prima componentă a vizat măsurile cu caracter imediat, asociate dimensiunii de asigurare a statelor aliate în condițiile de degradare a situației de securitate în imediata vecinătate a unora dintre acestea. A doua componentă a inclus măsuri de adaptare, orientate către optimizarea, pe termen lung, a mecanismelor și instrumentelor NATO pentru îndeplinirea obiectivelor acestei organizații în noul context de securitate. Potrivit Declarației adoptată de summit-ul din Wales, măsurile de asigurare au inclus activități având caracter continuu în domeniul terestru, maritim și aerian derulate atât în interiorul ariei de responsabilitate a NATO (statele aliate din Europa Centrală, de Est și Turcia), cât și în regiunile de graniță, atât pe dimensiunea estică, cât și sudică. Concretizarea acestora s-a realizat prin derularea unor misiuni[37] de tipul: patrulare aeriană; dislocări de forțe în statele aliate din Est pentru derularea unor programe de pregătire și exerciții; zboruri de supraveghere a spațiului aerian al statelor aliate din perimetrul estic; patrulare maritimă în Marea Baltică, Marea Neagră și Mediterana.

Din perspectiva măsurilor de adaptare, deciziile adoptate în contextul lansării RAP s-au concentrat pe optimizarea capacității de reacție rapidă la nivelul NATO. Principala componentă a fost reprezentată de Forța de Răspuns a NATO (NRF) prin dezvoltarea, la nivelul acesteia, a elementelor capabile de a fi dislocate rapid pentru a răspunde unui spectru extins de provocări și amenințări din vecinătățile estică și sudică. Demersul s-a concretizat în crearea unei noi forțe aliate[38], Forța întrunită având capacitate rapidă de dislocare (VJTF) înglobînd o structură de 20.000 de militari, beneficiind de componente aeriană, maritimă și de forțe speciale care să permită operarea acesteia în timp oportun și în condițiile unui mediu operațional intens. În susținerea VJTF au fost create structuri NATO (Unități de integrare a forței) pe teritoriul unor state membre (Bulgaria, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România și Slovacia) al căror rol principal vizează îmbunătățirea cooperării și coordonării între forțele angajate în cazul dislocării VJTF, precum și sprijinirea organizării exercițiilor și activităților de pregătire sub auspiciile RAP. De asemenea, componenta de adaptare a mai inclus și o serie de măsuri orientate către optimizarea capacităților de comandă și control aliate, precum și pentru optimizarea infrastructurii naționale. În acest context se înscriu crearea Comandamentului Multinațional Nord-Est în Polonia, precum și a Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est în România[39].

Summit-ul de la Varșovia, desfășurat în perioada 8-9 iulie 2016, a validat utilitatea demersurilor asociate implementării RAP promovând, de asemenea, o abordare de nivel superior în ceea ce privește contribuția descurajării la prevenirea conflictelor. Având în vedere evoluțiile înregistrate la granițele estice și sudice ale NATO a fost agreat un pachet suplimentar[40] de măsuri menit să consolideze potențialul de descurajare și capacitatea de acțiune în caz de necesitate. Din această perspectivă, obiectivul principal a fost reprezentat de maturizarea procesului de adaptare a posturii de descurajare și apărare prin dezvoltarea prezenței avansate în statele membre de la granița estică. Acest demers s-a derulat pe două componente, corespunzând geografic punctelor terminus ale flancului estic. Prin deciziile adoptate la Varșovia au fost inițiate măsurile de dezvoltare a Prezenței avansate întărite (eFP), structurată, în esență, prin dislocarea a patru formațiuni multinaționale de nivel batalion în Estonia, Lituania, Letonia și Polonia. Pe coordonate similare a fost abordată și prezența aliată în perimetrul sudic al flancului estic, prin dezvoltarea Prezenței avansate adaptate (tFP), a cărei structură se baza pe inițiativele promovate de România în domeniul aranjamentelor de comandă-control, precum și prin crearea unei componente terestre grupată în jurul comandamentului unei brigăzi multinaționale de pe teritoriul acestui stat membru. De asemenea, în perioada următoare a fost dezvoltat un pachet de măsuri orientate către consolidarea capacității NATO de a gesti-

ona amenințările având ca origine vecinătatea sudică. Acestea au fost adaptate la realitățile din perimetrul Africii de Nord și Orientului Mijlociu, fiind structurate în jurul a trei obiective principale: consolidarea capacității NATO de descurajare și apărare în relație cu această vecinătate; contribuția la efortul de management al crizelor în regiune; sprijinirea partenerilor regionali în consolidarea rezilienței proprii împotriva amenințărilor, inclusiv lupta împotriva terorismului. Pe aceste coordonate, o atenție particulară a fost acordată integrării mecanismelor de cooperare cu statele din regiune, prin intermediul creării unui centru dedicat (NATO Strategic Direction South Hub).

Dezvoltările operaționale asociate descurajării au continuat să reprezinte elementele principale ale agendei de transformare a NATO, fiind înregistrate progrese semnificative în extinderea ariei de aplicabilitate a acesteia (ex. desemnarea spațiului cibernetic domeniu operațional la nivelul NATO) sau prin demersuri de optimizare a capacității de reacție a forțelor puse la dispoziție de statele membre (ex. lansarea Inițiativei NATO privind disponibilitatea forțelor). De asemenea, capacitatea de descurajare și apărare a continuat să fie abordată dintr-o perspectivă multidisciplinară, incluzând crearea capacităților specializate la nivelul NATO pentru gestionarea amenințărilor hibride precum și aprofundarea preocupărilor pentru menținerea avansului tehnologic, inclusiv prin finanțarea adecvată a domeniului apărării.

Concluzii

În mod evident, asigurarea descurajării reprezintă o temă de dezbatere extrem de generoasă și cu atât mai provocatoare din perspectiva multiplelor fațete sub care poate fi abordată. Din această perspectivă, se poate opina asupra permanenței acestui concept, problema asigurării unei descurajări eficiente reprezentând o temă constantă în ansamblul relațiilor internaționale. Așa după cum rezultă din paginile anterioare, formele de aplicare a manifestării acoperă un spectru larg de opțiuni al căror număr este în permanentă creștere. Cu toate acestea, expresia clasică de aplicare se regăsește în domeniul militar, principiile și cadrul teoretic dezvoltat sub aceste auspicii fiind de natură să contribuie la extinderea preocupărilor privind asigurarea descurajării la nivelul altor specializări.

Analiza ultimelor decenii atestă importanța descurajării pentru menținerea stabilității mediului de securitate internațional. În cadrul acestei secvențe temporale, descurajarea a contribuit la apariția unor formule care a permis depășirea momentelor de tensiune, oferind, totodată, premisele pentru normalizarea relațiilor între actorii implicați. Se remarcă faptul că valorizarea descurajării ca instrument de asigurare a păcii și stabilității beneficiază de o relevanță sporită pentru ipostazele asociate cooperării multinaționale. Rolul descurajării în asigurarea rolurilor și obiectivelor Alianței Nord-Atlantice se validează pe deplin, cu accente suplimentare pentru evoluțiile înregistrate în ultimul deceniu. Tipologiile de implementare structurate în această perioadă, fie că vorbim de adaptarea cadrului strategic, de optimizarea modului de generare a capabilităților specifice sau de raportarea la amenințările de tip asimetric, reprezintă expresii concrete asupra eficienței modului în care descurajarea este asigurată în contextul formulelor de cooperare multinațională.

Complexitatea mediului de securitate contemporan induce provocări suplimentare în asigurarea descurajării, care depășesc cu mult perimetrul militar. Asocierea clasică între reziliență și interacțiunea între state nu mai reprezintă o paradigmă suficient de cuprinzătoare, în condițiile accentuării interconexiunii între fluxurile societățile contemporane. Această evoluție este dublată de o dinamică semnificativă în consolidarea caracterului asimetric al riscurilor și amenințărilor. Principala consecință se regăsește în nevoia de structurare a unui răspuns coordonat pe toate palierele de acțiune pentru asigurarea caracterului suficient de cuprinzător pentru descurajare astfel încât aceasta să devină eficientă. Din această perspectivă, strategia descurajării devine din ce în ce mai mult asociată efortului de consolidare a rezilienței, fie că vorbim de ipostaza națională a acesteia sau de rezultatul unei cooperării multinaționale în această direcție. Interacțiunea celor două elemente este cu atât

mai necesară în condițiile presiunii exercitate în mod constant la adresa capacității actorilor statali de a ține pasul cu evoluțiile contemporane. Provocările generate prin avansul tehnologic extrem de rapid sunt doar câteva elemente ale acestui tablou complex care reclamă eforturi cu implicații financiare și conceptuale semnificative în scopul creării acelor capacități necesare să asigure o descurajare eficientă, dar și gestionarea efectelor în cazul eșecului. Utilitatea acestui nivel de ambiție trebuie privită și din perspectiva potențialului de a absorbi șocurile asimetriei contemporane și de a menține potențialul pentru refacere în timp oportun și cu reducerea costurilor și a efectelor negative. În identificarea soluțiilor optime nu se poate vorbi despre o rețetă universal valabilă, ingredientele esențiale fiind flexibilitatea în abordarea provocărilor și cooperarea în baza valorilor și intereselor comune care să permită maximizarea potențialului de susținere a unui astfel de demers.

Endnotes

[1] Payne, Keith B. *Mantaining Flexible and Resilient Capabilities for Nuclear Deterrence*, în Strategic Studies Quarterly, vol.5, Nr. 2, 2011, p.13.

[2] Succesiune de conflicte derulate în perioada 431-404 î.Hr. antrenând orașele-state din Grecia antică (Sparta, conducătoarea Ligii Peloponesiace și Atena). Reprezintă unul dintre episoadele de referință ale istoriei antice, atât din perspectiva semnificației intrinseci pentru evoluția Greciei antice, cât și din cea a reperelor create prin tacticile și strategiile utilizate în derularea acțiunilor de luptă. Lucrarea fundamentală pentru prezentarea evoluțiilor înregistrate în timpul conflictului este asociată istoricului și generalului atenian Tucidide (460-400 î.Hr.) în lucrarea „Razboiul pelopenesiac".

[3] Dicton atribuit istoricului roman Publius Flavius Vegetus Renatus, căruia i-au supraviețuit doar două lucrări din care *Epitoma rei militaris*, este dedicată situației militare din perioada târzie a Imperiului Roman (sec.III-IV).

[4] Profilul teoreticienilor primului val răspundea nevoii de abordare a problematicii descurajării dintr-o perspectivă multidisciplinară. Astfel, Brodie a fost unul dintre strategii militari de marcă fiind considerat întemeietorul strategiei nucleare a SUA. În același timp, Arnold Wolfers și Jacob Viner erau reprezentanți de marcă ai gândirii economice a momentului cu amplă vizibilitate în contextul relațiilor internaționale.

[5] Brodie avansează ideea unei „revoluții strategice" care derivă din utilizarea armamentului nuclear, anume faptul că în această ipoteză cea mai predictibilă consecință este aceea a distrugerii totale. În aceste condiții, se pune problema utilității de a mai stabili ca obiectiv central înfrângerea inamicului și, prin urmare, accentul trebuie să cadă asupra prevenirii conflictelor. Brodie, Bernard. *Strategy in the Missile Age*, Princeton University Press, 1959, p.225

[6] Henry Kissinger. *Diplomacy*, Simon and Schuster, New York, 1994, p.608.

[7] Introdusă în 1953, în mandatul președintelui Dwight Eisenhower (1953-1961), se dorea a fi o modalitate mai eficientă de asigurare a securității în contextul Războiului Rece, atât din perspectiva gestionării eficiente a resurselor bugetare alocate apărării, cât și din cea a furnizării unor garanții suplimentare privind realizarea superiorității strategice. Cadrul de manifestare a noii viziuni strategice s-a regăsit în documentul promovat de Consiliul național de securitate al SUA la 30 octombrie 1953 (NSC162/2). Pentru detalii, Dockrill, Saki. *Eisenhower's New Look National Security Policy, 1953-61*, St.Martin Press, New York, 1996.

[8] Bown, Collin; Mooney, Peter J. *Cold War to Détente*, Heinemann Educational, 1981, p.81

[9] Comunicatul final al reuniunii Consiliului Nord-Atlantic din decembrie 1954, disponibil în format electronic la adresa https://archives.nato.int/uploads/r/null/2/3/23977/C-M_54_123_ENG.pdf, accesată în 23.03.2021.

[10] Trachtenberg, David. *US Extended Deterrence: How Much Strategic Force Is Too Little?*, Strategic Studies Quarterly, Vol. 6, No. 2 (2012), p.65.

[11] Decizia Consiliului Nord-Atlantic din 23 mai 1957 privind Overall Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Treaty Organization Area (MC14/2), disponibil în format electronic la adresa https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523a.pdf, accesată la 20.03.2021.

[12] Schelling, Thomas C. *The Strategy of* Conflict, Harvard University Press, 1981, p.5

[13] Snyder, Glenn H. *Deterrence and Power* în Journal of Conflict Resolution, vol.4, nr.2, 1960, p.164-165.

[14] *Ibidem*, p.185

[15] Modelul teoretic al dominanței în derularea procesului de escaladare a fost avansat de Herman Kahn care asimila descurajarea unei scări cu 44 de trepte, fiecare dintre acestea corespunzând unui nivel de ostilitate sau detensionare în cazul unui conflict. Kahn, Herman. *On Escalation: Methapors and Scenarios*, Praeger, New York, 1965

[16] Se consideră că prima criză în care descurajarea a fost asigurată prin intermediul strategiei răspunsului flexibil a fost cea din Berlin (iun.-nov.1961) care a condus la împărțirea Berlinului și construirea zidului. Din perspectiva potențialei escaladări a tensiunilor, la 25 iulie 1961 președintele Kennedy a anunțat un set extins de măsuri prin care era sporită capacitatea convențională a armatei SUA. Acestea includeau atât creșterea efectivelor forțelor americane (terestru – 25.000; marină – 29.000; aerian – 63.000) din care 40.000 vor fi dislocați suplimentar în Europa. De asemenea, a fost solicitată Congresului SUA

creșterea bugetului pentru apărare, pentru anul fiscal în curs, cu peste 3,24 miliarde dolari din care 1,8 mld. pentru cheltuieli de înzestrare cu armament non-nuclear, muniție și echipamente. Discursul președintelui John F. Kennedy privind criza din Berlin, disponibil în format electronic la https://www.jfklibrary.org/archives/other-resources/john-f-kennedy-speeches/berlin-crisis-19610725, accesat la 25.03.2021.

[17] Robert S. Ginsburgh, *U.S. Military Strategy in the Sixties*, Norton, 1965, p.77-78.

[18] Pentru SUA noua abordare s-a concretizat în creșterea resurselor bugetare alocate apărării. Astfel, pentru anii 1961 și 1962, bugetul apărării al SUA a crescut de la 8,99% (1960) la 9,33% (1962). De asemenea, Robert McNamara a efectuat o serie de modificări la nivelul filozofiei de structurare a bugetului, prin acordarea unei ponderi mai mari aspectelor convenționale precum și în ceea ce privește creșterea gradului de flexibilitate în stabilirea țintelor de capabilități. Erin R. Mahan, Jeffrey A. Larsen (ed.) *Cold War Foreign Policy Series*, Special Study 4, Historical Office Office of the Secretary of Defense, Washington DC, 2013, p.19

[19] Cunoscută și sub numele de doctrina „scut-sabie" se baza pe dezvoltarea unui pachet integrat de capabilități care să răspundă unui nivel extins de amenințări precum și tipologiei operaționale pe care situațiile de criză le puteau genera. În acest sens, viziunea promovată de Norstad se dorea o abordare flexibilă în utilizarea potențialului NATO, prin consolidarea forțelor pe care statele aliate le puteau genera pentru apărarea spațiului de responsabilitate euroatlantică, acestea reprezentând "scutul". Simultan cu dezvoltarea acestei componente, capacitățile nucleare reprezentau opțiunea la care se putea recurge în cazul unui atac general. Jordan, Robert S.*Norstad: Cold-War NATO Supreme Commander: Airman, Strategist, Diplomat,* MacMillan Press, Londra, 2000, p.208.

[20] Intervenția secretarului apărării al SUA în cadrul reuniunii ministeriale a Consiliului Nord-Atlantic, Atena, 5 mai 1962, Foreign Relations of the United States, 1961-1963, vol.VIII, U.S. Government Printing Office, Washington, 1988, p.282.

[21] Conceptul Strategic al NATO din 1968 (MC14/3), disponibil în format electronic la adresa https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf, accesat în 27.04.2021.

[22] Overall Strategic Concept for the Defence of North Atlantic Treaty Organisation Area (MC14/3, 16 ianuarie 1968), disponibil în format electronic la adresa https://www.nato.int/archives/strategy.htm, accesată în 28.04.2021.

[23] *Ibidem*

[24] După numele fostului prim-ministru și ministru de externe belgian Pierre Harmel (1911-2009). Momentul lansării acestei inițiative a corespuns uneia dintre cele mai tensionate din istoria NATO, pe fondul derulării unor momente de divergențe la nivel aliat (criza din Suez, 1956; opțiunile de abordare a relațiilor Est-Vest după moartea lui Stalin; războiul din Vietnam) sau al accentuării situațiilor de criză în contextul Războiului Rece (criza rachetelor din Cuba, lansarea satelitului artificial Sputnik, criza Berlinului și construcția Zidului) și culminând cu retragerea Franței din structura militară aliată (1966).

[25] Dezvoltarea modelului de manifestare a descurajării reprezintă un proces asociat celui de-al III-lea val al evoluțiilor teoretice. Reprezintă produsul activității unui număr important de teoreticieni precum Patrick Morgan, Paul Huth, Bruce Russett, Steven Brams, Marc Kilgour, Robert Jervis care au promovat un demers de sistematizare, prin intermediul utilizării studiilor de caz identificate în diferite etape istorice.

[26] În esență, teoria „actorului rațional" utilizat ca element de reper în structurarea descurajării este pusă sub semnul întrebării care rezultat al analizei istorice a modului de gestionare a situațiilor de criză. Pe aceste coordonate se plasează teoreticieni precum Alexander George și Richard Smoke care analizează situațiile de criză din primele decenii ale Războiului Rece din perspectiva conexiunii singulare între descurajare și opțiunile militare de răspuns (Alexander L.George; Richard Smoke. *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, Columbia University Press, New York, 1974). Pe coordonate relativ similare, reevaluarea promovată al treilea val accentuează necesitatea comportamentului rațional în dezvoltarea descurajării ceea ce poate contribui suplimentar la evitarea escaladării situațiilor de criză (ex. Richard Ned Lebow, Janice Gross Stein. *Beyond Deterrence*, Journal of Social Issues, vol.43, nr.4, 1987, p.5-71).

[27] Nota dominantă este aceea a reevaluării descurajării din perspectiva impredictibilității și a caracterului fluid al noilor tipuri de de riscuri și amenințări, privită dintr-o perspectivă geografică extinsă. Relevante pentru această etapă de dezvoltare conceptuală sunt lucrările unor teoreticieni precum Keith Payne, Max Manwaring, Paul Davis sau Brian Jenkins și Thomas Friedman.

[28] Conceptul Strategic al NATO (7-8 noiembrie 1991), disponibil în format electronic la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm, accesată în 30.04.2021.

[29] Conceptul Strategic al NATO adoptat cu prilejul Summit-ului aniversar al Alianței Nord-Atlantice desfășurat în aprilie 1999, la Washington, disponibil în format electronic la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, accesată în 30.04.2021.

[30] *Ibidem*

[31] Declarația Secretarului general NATO, lordul Robertson privind deciziile Consiliului Nord-Atlantic adoptate în contextual implementării prevederilor Articolului V al Tratatului de la Washington ca urmare a atacurilor teroriste de la 11 septembrie împotriva SUA (Bruxelles, 4 octombrie 2001), disponibil la adresa https://www.nato.int/docu/speech/2001/s011004b.htm, accesată în 30.04.2021.

[32] Declarația Secretarului general NATO la încheierea Operației "Eagle Assist", conform deciziei Consiliului Nord-Atlantic din 30 aprilie 2002 (intrată în vigoare la 16 mai 2002), disponibilă în format electronic la adresa https://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-057e.htm, accesată în 31.04.2021.

[33] https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm?, accesată în 02.05.2021

[34] Conceptul strategic al NATO, adoptat cu prilejul reuniunii șefilor de state și de guvern desfășurată la Lisabona, 19-20 noiembrie 2010. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization - Active Engagement, Modern Defence*, NATO Public Diplomacy Division, Bruxelles, 2010, p. 14-18.

[35] Rezultatele procesului de analiză a posturii NATO, disponibilă în format electronic la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm, accesată în 03.05.2021.

[36] *Ibidem*

[37] https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-rap-en.pdf, accesată în 0 5.2021

[38] Declarația summit-ului din Wales, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

[39] Ceremonia de activare s-a desfășurat la 1 decembrie 2015.

[40] Declarația summit-ului de la Varșovia, iulie 2016, disponibilă în format electronic la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm #adaptation, accesată în 05.05.2021

ABSTRACT

Deterrence is one of the most perennial concept in human history being conventionally associated with the capacity of a given actor to dissuade another actor from embarking into an aggressive action based on demonstrative potential to react decisively. This is only one of the existing definitions of the deterrence which is in fact the constant ingredient of every decision-making process. Deterrence become the main norm for generating efficient strategies with practical applicability developed in the aftermath of Second World War. Since then deterrence theory developed significantly, most often in support of the strategic decisions adopted during Cold War. In this framework, it represented the central recourse of supporting the stability of international system based on a mix of conventional and nuclear capabilities.

The end of Cold War brought a new reality in which risks and challenges are more interconnected, thus, requiring more synergetic and multidisciplinary approaches in designing the right framework for deterrence. The most common area for implementing deterrence is defence being extensively tested in the last decade, especially within the framework of NATO. But this is only one perspective from which deterrence could be perceived. Nowadays deterrence is common to various areas in our societies, becoming one of the main instruments in tackling the contemporary asymmetry. Ensuring the right formulas for having a comprehensive deterrence is a continuous process which has to be correlated with the undertaking of creating resilient societies. The necessary solutions could not be identified without implementing flexible approach and structuring practical cooperation formulas which can maximize the support for deterrence strategies.

Keywords: NATO, deterrence and defence, enhanced Forward Presence, tailored Forward Presence, massive retaliation, flexible response, NATO Strategic Concept, collective defence

Dragoș Ilinca este director al Programului de Istorie Militară în cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. Absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din București, obținând ulterior un doctorat în științe militare la Universitatea Națională de Apărare. Este specializat în probleme de securitate internațională cu accent pe Orientul Mijlociu.

B. STRATEGII PENTRU STABILITATE GLOBALĂ ŞI REGIONALĂ

Germania și (re)poziționarea într-o Europă a viitorului

Sorin-Vasile NEGOIȚĂ

Anul 2021 reprezintă un moment de cotitură pentru viitorul politic al Germaniei din mai multe puncte de vedere. În primul rând, clasa politică germană se va afla în fața deciziei electoratului propriu, care va fi chemat la urne, pe 26 septembrie, pentru a alege o nouă conducere politică, ce va avea responsabilitatea de a „dirija" Germania, cel puțin la fel de bine ca până acum, în următorii patru ani. La aceasta se adaugă faptul că actualul cancelar german, Angela Merkel, principalul motor al celui mai puternic partid german, CDU, a renunțat la șefia formațiunii în urmă cu doi ani și s-a retras din cursa pentru un nou mandat de cancelar, cu scopul de a da o șansă unei noi generații de politicieni.

Dintr-o altă perspectivă, în condițiile profundelor transformări care au loc la nivel mondial și pe fondul eforturilor deosebite făcute de toate statele lumii pentru combaterea pandemiei de coronavirus, ce a pus stăpânire asupra populației globului de mai bine de un an, precum și a consecințelor socio-economice generate de aceasta, în fața noii clase politice, care se va instala în clădirea Reichstag-ul german începând cu toamna acestui an, stau o multitudine de provocări determinate de angajamentele pe care și le-a asumat actuala conducere atât pe plan intern, cât și la nivel aliat, în cadrul ONU, UE și NATO.

Sfârșitul unei epoci de succes în politica germană

Înainte de ultimul trimestru al acestui an se va încheia o etapă importantă din viața politică germană, care a fost dominată, mai bine de un deceniu și jumătate, de un Guvern de coaliție, așa-numita *Marea Coaliție* (GroKo[1]), cu o componentă creștin-democrată (Uniunea CDU/CSU[2]) și o alta, în cea mai mare parte, social-democrată (SPD[3]), excepție fiind doar perioada 2009-2013, când parteneri de guvernare ai creștin-democraților au fost liberal-democrații (FDP[4]). Aceste guverne succesive au fost conduse de Angela Merkel, un cancelar care a făcut istorie în cea mai importantă poziție din Germania.

Pe parcursul celor patru mandate ale sale, Merkel a avut de înfruntat mai multe momente critice, atât în plan intern, cât și pe plan internațional: criza financiară din 2008 și criza ulterioară a zonei Euro, anexarea Crimeei de către Rusia în 2014 și invazia Ucrainei, criza refugiaților din 2015, ascensiunea extremei drepte (AfD – Alternativa pentru Germania) pe scena politică germană și, nu în ultimul rând, pandemia de coronavirus care a afectat întreaga planetă în ultima perioadă. Este drept, că oficialul german a fost la putere mai mult decât oricare din colegii săi din principalele țări industrializate ale lumii, cu excepția lui Vladimir Putin, ceea ce i-a permis să aibă con-

tinuitate ori de câte ori s-a aflat la masa negocierilor. Nu trebuie omis și faptul că, în plan intern, a condus patru coaliții, dintre care trei cu principalii oponenți politici, social-democrații.

În toată această perioadă, reputatul politician german a dat dovadă, în general, de atitudine conservatoare și o prudență și opacitate, de multe ori enervante, în luarea unor decizii importante. Angela Merkel a fost, aproape tot timpul cât s-a aflat în fruntea Germaniei, cel mai iubit politician al țării sale, în vreme ce un sondaj Pew Reserch Centre, făcut în octombrie 2020 în 14 țări, a arătat că politicianul german este cel mai de încredere lider mondial[5], iar revista Forbes a numit-o drept cea mai puternică femeie din lume timp de zece ani la rând[6].

Fără îndoială, Angela Merkel și-a pus amprenta asupra politicii germane de după Războiul Rece, a reformat partidul său, încercând o liberalizare a acestuia, a contribuit la o extindere a puterii economice și politice germane în Europa și a fost o susținătoare a proiectului politic european. Este adevărat că au existat și situații când cancelarul german a *„navigat împotriva curentului politic"*. În primul rând, s-a opus cu fermitate propriului partid și opiniei publice germane în timpul crizei financiare din 2008, când sondajele arătau o reticență a germanilor pentru salvarea statelor membre ale UE și a aprobat pachete de salvare, militând pentru menținerea Greciei în zona Euro. De asemenea, în 2015, în timpul crizei refugiaților, deciziile pro-refugiați ale cancelarului, prin menținerea deschisă a granițelor în fața valului imens al acestora, au devenit controversate și au generat, pe fondul nemulțumirii generale, ascensiunea extremei drepte pe eșicherul politic german.

Nu în ultimul rând, Angela Merkel a dat dovadă de maturitate politică și a fost printre primii lideri mondiali care au luat în serios pandemia de coronavirus, care a lovit toate statele lumii la începutul anului 2020 și a înțeles impactul acesteia asupra moralului și sănătății populației germane. Astfel, aceasta s-a adresat, la 18 martie 2020, unei națiuni germane îngrozite, cerându-i solidaritate în fața celei mai mari provocări de după Al Doilea Război Mondial. Prin această mișcare, a reușit să implice factorii de decizie germani să acționeze rapid, decisiv și la unison, reușind astfel să țină la un nivel scăzut cazurile de infectare și mai ales cele ale pierderilor de vieți omenești.

Pe plan extern, menținerea unor relații corecte și în avantajul statului german cu marile puteri a fost una dintre cele mai mari provocări ale mandatelor actualului cancelar german. Fiind o putere de nivel mediu la nivel internațional, însă cea mai importantă din punct de vedere economic din Europa, Germania a importat tot timpul gaze naturale din Rusia, este dependentă în privința exporturilor de China (cel mai mare partener comercial al Germaniei din afara UE) și se bazează pe „umbrela de securitate" americană. Așadar, Angela Merkel a gravitat permanent în jurul unor opțiuni limitate din punct de vedere strategic.

În concluzie, datorită performanțelor sale din cele patru mandate în fruntea Guvernului federal, numele lui Merkel ar putea fi așezat la loc de cinste, alături de cele ale altor trei cancelari germani renumiți prin realizările acestora: este vorba de Konrad Adenauer, primul cancelar din perioada postbelică (1949-1963), care, cu a sa *„Westbindung"* (în română „Legătura cu vestul"), a contribuit decisiv la racordarea Germaniei la sistemul atlantic de securitate, prin aderarea la NATO și reconcilierea cu Franța și Israel, Willy Brandt, primul cancelar social-democrat după 1930 (1963-1974), care a asigurat reconcilierea cu țările din Europa de Est și a căutat o relaxare a relațiilor cu Uniunea Sovietică și, nu în ultimul rând, Helmut Kohl, *„părintele spiritual"* al Angelei Merkel, cel mai longeviv cancelar german (1982-1998), care a realizat reunificarea celor două Germanii și a renunțat la marca germană în favoarea unei monede comune europene.

Către o nouă configurație pe scena politică germană

Moștenirea Angelei Merkel va atârna foarte mult în evoluția noii configurații politice din Germania, începând cu toamna acestui an și va crea numeroase provocări următorului cancelar federal, care va trebui să conducă viitorul executiv german în următorii patru ani. La prima vedere, anunțatele candidaturi pentru cea mai importantă funcție în stat nu par să

creeze certitudinea că Germania va fi condusă cu „mână de fier" la fel ca pe timpul ultimelor patru mandate.

Până în prezent, principalii candidați care au fost lansați de partidele politice pentru a câștiga mult râvnita poziție de cancelar federal sunt Armin Laschet, proaspătul președinte creștin-democrat din partea Alianței conservatoare CDU/CSU (din care face parte și Angela Merkel), Olaf Scholz, actualul ministru german de finanțe, din partea social-democraților (SPD), partenerii de guvernare ai creștin-democraților și Annalena Baerbock, co-președintele ecologiștilor (die Grünen).

Reprezentantul Alianței CDU/CSU, cea mai puternică formațiune politică germană, creditată până nu demult cu cele mai mari șanse de a se situa pe primul loc la alegerile federale din septembrie, Armin Laschet (CDU), tocmai ce a câștigat, la sfârșitul lunii aprilie, contrar sondajelor, lupta internă cu omologul său din partea conservatorilor bavarezi, Markus Söder (CSU).

Politicianul creștin-democrat, în vârstă de 59 de ani, este în prezent premierul celui mai populat land al Germaniei, Nordrhein-Westfallen (Renania de Nord – Westfalia) și a fost inițial considerat un confident al Angelei Merkel și un continuator al politicii moderate a acesteia. Mai mult, pe timpul crizei migranților din 2015, acesta s-a arătat drept un susținător al drepturilor acestora și al politicilor liberale ale cancelarului Merkel. Numai că, pe timpul pandemiei de coronavirus s-a poziționat, parțial deschis, împotriva cancelarului în ceea ce privește abordarea crizei sanitare.

În ceea ce privește integrarea europeană, Laschet își propune să contribuie la consolidarea UE, *„fiind activ în problematici privind combaterea terorismului internațional și a criminalității organizate, dar și în cele referitoare la politica energetică"*[7]. Cu toate acestea, unii critici îl acuză de păreri periculoase în problemele de politică externă, considerând că a dat dovadă de prea multă „prietenie" față de Rusia și China.

Alarmant par să fie cele mai recente date ale instituțiilor de sondare a opiniei publice[8], care arată o scădere a popularității creștin-democraților cu aproximativ 8% față de rezultatele obținute la ultimele alegeri federale (2017), ceea ce face ca CDU-CSU să nu pară a reuși trecerea pragului psihologic de 25% din intenția de vot.

Social-democrații (SPD) au fost primii care au nominalizat[9], încă de anul trecut, candidatul pentru poziția de cancelar federal, în persoana actualului ministru de finanțe și vicecancelar Olaf Scholz, un politician moderat, orientat spre centru, în vârstă de 62 de ani. Potrivit colegului de partid Niels Annen, ministru de stat în Ministerul de externe german, acesta este *„politicianul cu cea mai mare experiență, care poate conduce țara în această situație dificilă"*[10], cu referire la faptul că este singurul dintre cei trei candidați cu o experiență guvernamentală la nivel federal, un avantaj care i-ar putea folosi din plin în campania electorală, dar și în eventualitatea obținerii sufragiului electoral. În același timp, colegii social-democrați îl consideră pe Scholz drept o persoană pe care te poți baza întotdeauna și care a gestionat foarte bine criza financiară generată de actuala pandemie de coronavirus.

Candidatul social-democrat va avea un rol foarte important în campania electorală din această vară, întrucât, în aceleași sondaje de opinie[11], SPD este cotat la puțin peste 15% din intenția de vot, cu peste 5% sub nivelul obținut în urmă cu patru ani.

Singura forță politică germană cu o creștere considerabilă în intenția de vot[12] pare să fie cea a ecologiștilor, care este plasată de șase din ultimele cercetări sociologice în fruntea listei partidelor politice germane, cu un procent în jurul valorii de 25%, cu mai mult de 15% față de alegerile din 2017. Recent, în aprilie, formațiunea și-a desemnat drept candidat pentru funcția de cancelar federal pe Annalena Baerbock, unul din cei doi co-președinți ai Alianței *Bündnis`90 / Die Grünen*. La prima vedere, politiciana în vârstă de numai 40 de ani este considerată a fi cu cea mai mică experiență politică în lupta dintre cei trei principali candidați, dar este susținută de baza partidului și cu preponderență de electoratul tânăr, care apreciază politica verzilor din ultima perioadă, în special în ceea ce privește schimbările climatice. Astfel, potrivit datelor din sondaje, Baerbock ar putea deveni favorită la obținerea funcției de cancelar, fiind văzută drept „noua Merkel".

În sondajele aminitite[13], alte două partide politice germane, liberal-democrații (FDP) și extremiștii de la Alianța pentru Germania (AfD) se situează fiecare în jurul valorii de 11% din intenția de vot, în timp ce stânga germană (Die Linke) a scăzut sub 8%.

Astfel, dacă în privința viitorului cancelar situația se prezintă a fi încă incertă și putem asista în această vară la o luptă acerbă între cei trei candidați amintiți, analiștii politici germani prevăd o schimbare parțială de putere în Bundestag începând cu toamna acestui an, pariind, la prima vedere, pe o alianță negru-verde (CDU/CSU – Bündnis`90/Die Grünen), care ar putea reprezenta aproximativ 53-55% din voturile exprimate sau, pentru o mai mare reprezentare, prin cooptarea, lângă aceștia, a liberal-democraților (FDP), putând astfel ajunge la cca. 64-65% din totalul parlamentarilor germani (709). Este drept că ar putea apărea și surprize în eventualitatea câștigării alegerilor de către ecologiști, prin eliminarea creștin-democraților din guvern, însă, în această situație, o posibilă coaliție a verzilor cu social-democrații și liberal-democrații s-ar situa puțin peste pragul de asigurare a majorității parlamentare (53-54%)[14].

Perspectivele „revitalizării" relației transatlantice în noua configurație politică

În contextul noilor provocări de securitate din Europa, în care tendințele expansioniste ale Rusiei la granița estică și în Marea Neagră sunt tot mai accentuate, Germania conștientizează necesitatea „revitalizării" relației sale speciale de cooperare cu SUA, cel puțin la nivelul existent dinainte de „epoca" Trump. Semnalele par a fi încurajatoare de ambele părți ale Atlanticului, chiar și în condițiile unei noi configurații politice în cadrul Bundestag-ului german.

Un prim pas a fost făcut chiar de către noul președinte american, Joe Biden, la ediția specială din 19 februarie a Conferinței de securitate de la München, desfășurată în format online. Adresându-se aliaților săi europeni, acesta a exprimat foarte clar hotărârea fermă privind reîntoarcerea SUA în cadrul parteneriatului transatlantic *„Vorbesc astăzi ca președinte al Statelor Unite chiar la începutul administrației mele și trimit un mesaj clar lumii: America a revenit. Alianța transatlantică a revenit. Și nu privim înapoi; privim înainte, împreună*.[15]", considerând Alianța Nord-Atlantică drept *„fundamentul puternic pe care se bazează securitatea colectivă și prosperitatea comună"*[16].

Răspunzând provocării, cancelarul german Angela Merkel a afirmat că discursul lui Joe Biden nu reprezintă doar simple vorbe, ci acestea pot deveni acțiuni, care pot fi puse în practică în viitor, de aceea, a militat pentru întărirea parteneriatului transatlantic, obiectiv care a stat permanent pe agenda politicii externe de la Berlin.

Un al doilea moment important în dinamica refacerii relației transatlantice a fost întâlnirea secretarului american al apărării, Lloyd J. Austin III, cu ministrul german al apărării, Annegret Kramp-Karrenbauer de la Berlin, din 13 aprilie[17], ocazie cu care liderul american a anunțat, în mod surprinzător, suplimentarea cu 500 de militari a forțelor americane dislocate pe teritoriul Germaniei. Această decizie a noii Administrații americane vine în contextul în care, așa cum se cunoaște, în perioada președinției lui Donald Trump a existat un nivel ridicat de neîncredere între Berlin și Washington pe fondul amenințărilor de retragere a unei treimi (12.000 militari) din totalul trupelor americane aflate în diferite locații din Germania. Decizia se dorea a fi o măsură de pedepsire a conducerii germane, pentru ceea ce reprezentau cheltuielile militare reduse (numai 1,36% din PIB în 2020) ale celui mai puternic aliat european din punct de vedere economic. În aceeași măsură, decizia Guvernului federal german de continuare a lucrărilor pentru finalizarea proiectului de gaze naturale ruso-german Nord Stream 2 a constituit un alt element de dispută între cele două capitale.

Gestul conducerii de la Washington referitor la suplimentarea forțelor americane din Germania, în special a celor de apărare cibernetică și război electronic, pe fondul creșterii pericolului de la răsărit, a fost considerat de către Kramp-Karrenbauer drept *„un semn puternic de solidaritate"*[18] și l-a asigurat pe omologul ei de sprijin total pentru militarii ameri-

cani și familiile acestora (un total de aproximativ 750 de persoane).

Discuțiile bilaterale s-au oprit și asupra altor subiecte de interes comun care vin în sprijinul restabilirii relațiilor dintre cei doi aliați, dintre care cea mai importantă este reprezentată de dorința SUA ca Germania să se implice mai mult în *„lupta împotriva influenței nefaste a rivalilor noștri comuni"*, cu referire clară la Rusia și China.

Un punct important în această ecuație îl reprezintă, bineînțeles, controversatul proiect al gazoductului baltic Nord Stream 2, care nu este susținut nici de către președintele Biden și despre care secretarul american al apărării a precizat că nu ar trebui să *„împiedice relațiile excelente pe care le avem cu Germania"*[19]. Guvernul federal german apără proiectul ca fiind un acord comercial, care este în afara intereselor geopolitice, însă SUA și o serie de aliați europeni consideră acest lucru o naivitate și se tem că acesta va submina obiectivele climatice, punând astfel în pericol atât securitatea germană, cât și pe cea europeană. Referindu-se la acest subiect, Kramp-Karrenbauer i-a semnalizat omologului american o concesie și a precizat că, în cazul în care conducta va fi finalizată, cantitatea de gaz transportată prin intermediul acesteia va trebui să fie în interdependență cu comportamentul Rusiei. De altfel, miniștrii de externe german Heiko Maas și american Antony Blinken au fost deja de acord, la prima lor întâlnire la Bruxelles, să rămână în discuții în ceea ce privește soluționarea acestui conflict.

În contextul noii configurații politice de la Berlin, care va asigura legislativul german pentru următorii patru ani, începând cu toamna acestui an, se întrevăd atât progrese importante în „revitalizarea" relației speciale Germania-SUA, dar este posibil să apară și „mici dispute" pe subiecte de interes comun, care ar putea genera o „slăbire a umbrelei de securitate" americane de care beneficiază întreaga comunitate europeană.

Astfel, pe lângă faptul că majoritatea forțelor politice germane (mai puțin AfD) sunt în principiu de acord cu staționarea trupelor americane în Germania, ecologiștii, care ar putea câștiga alegerile din septembrie și astfel vor putea desemna noul cancelar federal, s-au exprimat în nenumărate rânduri împotriva prezenței focoaselor nucleare americane pe teritoriul german. Mai mult, unele voci din partid sunt sceptice atunci când se aduce în discuție „fierbintele" proiect Nord Stream 2. Rămâne însă de văzut dacă aceste poziții se vor păstra și într-un viitor executiv sau, ca și în alte situații (vezi deciziile cancelarului Merkel din primul său mandat în privința relațiilor comerciale germano-chineze ori cele ruso-germane din ultimii ani), vor suferi unele modificări de abordare.

Perspectivele noii orientări a politicului german pe dimensiunea securității europene

Ultimii ani pot fi caracterizați ca o perioadă destul de zbuciumată în planul securității și apărării europene, cu profunde transformări, care se reflectă în principal în redesenări ale frontierelor (peninsula Crimeea), acțiuni ostile la frontiera de est (provocările Rusiei la granița Ucrainei, în Marea Neagră și în zona Arctică), unele schimbări de regim sau ideologie, modificări în structura europeană de putere (Brexit) sau impredictibilități în sistemul de relații internaționale (neînțelegerile Turcia-Grecia sau Franța-Turcia). De asemenea, ultimele evoluții în plan tehnologic (drone, inteligența artificială etc.) au făcut ca riscurile și amenințările la adresa Europei să îmbrace diferite forme care definesc războiul hibrid sau cibernetic și care nu fac altceva decât să perturbe comunitatea europeană.

Peste toate aceste amenințări, decizia Administrației Trump de a se „retrage" din zonele fierbinți de pe glob și din formatele multilaterale de cooperare internațională, concomitent cu „redimensionarea umbrelei de securitate" americane pentru Europa, precum și apariția, în 2020, a pandemiei de coronavirus au dezvăluit o serie de vulnerabilități în planul apărării și securității europene.

În acest context, conducerea de la Berlin a conștientizat pericolele la care ar putea fi supuse statele europene și s-a simțit obligată a se implica mai activ în politica internațională, cu scopul de a deveni un „jucător cheie" în con-

solidarea instituțiilor globale și multilaterale, dar și pentru afirmarea sa ca lider, atât la nivel internațional, cât mai ales în cadrul UE. Aproape întregul spectru politic german a înțeles că pacea și securitatea în Europa depind de capacitatea statelor europene de a dezvolta o politică comună de securitate și apărare, bazată pe o descurajare credibilă și a încurajat constant proiectele de cooperare propuse, în urmă cu aproape patru ani, la nivelul miniștrilor apărării din statele membre UE: cooperarea structurată permanentă (PESCO), procesul anual coordonat de revizuire a apărării (CARD) și fondul european de apărare (EDF).

De asemenea, unul din proiectele propuse de Germania în domeniul securității și apărării europene, care a constituit una din prioritățile Președinției germane a Consiliului UE din semestrul al doilea al anului 2020, a fost reprezentat de „Busola strategică" (Strategic Kompass), *„un document strategic menit să formuleze o analiză comună a amenințărilor la adresa UE, să convină asupra unor obiective strategice clare și realizabile pentru ca UE să devină actor important în materie de securitate și apărare și să ofere îndrumări politice pentru viitoarele procese de planificare militară"*[20]. Un prim pas în acest important demers a fost făcut în toamna anului 2020, când, sub conducerea ministrului german al apărării, oficialii europeni din domeniul apărării au luat act de o primă analiză a amenințărilor, elaborată în comun, pentru prima dată, de serviciile de informații civile și militare din cele 27 state membre UE.

Procesul este în curs de desfășurare în cadrul UE, constituind o provocare pentru noua conducere politică de la Berlin, care va fi instalată începând din septembrie, mai ales că se dorește adoptarea acestui document strategic în primul semestru al anului viitor, pe timpul Președinției franceze a Consiliului UE.

Pe de altă parte, aproape întreaga clasă politică germană a înțeles că o *„autonomie strategică"* în privința apărării și securității Europei, așa cum propunea cu ceva timp în urmă președintele francez Emmanuel Macron, este posibilă numai în condițiile consolidării parteneriatului transatlantic și prin intensificarea cooperării NATO-UE. Potrivit liderilor germani cele două organizații, UE și NATO, sunt componente esențiale ale arhitecturii de securitate, ceea ce face imperios necesară identificarea căilor prin care competențele naționale se pot completa cu cele europene și cu cele ale Alianței Nord-Atlantice. Este destul de evident că pentru gestionarea provocărilor apărute în ultima perioadă la adresa securității și apărării Europei este nevoie de o suplinire a capabilităților dezvoltate la nivel european cu cele ale NATO și ale partenerilor transatlantici. Referindu-se la acest aspect, ministrul german al apărării afirma în urmă cu un an[21], că *„NATO este și va rămâne o piatră de temelie pentru securitatea europeană"*.

Planificarea unui „Bundeswehr al viitorului"

În contextul noilor provocări de securitate apărute pe plan mondial și în special în Europa, Guvernul federal german și conducerea Ministerului federal al apărării este tot mai preocupată, în ultima perioadă, de necesitatea realizării unei analize profunde a situației de securitate a Germaniei, concomitent cu adaptarea la noile condiții ale politicii de securitate și apărare, precum și pentru adaptarea obiectivului, misiunilor și organizării Bundeswehrului la noile condiții.

În acest sens, având la bază prevederile *„Cartei Albe pentru politica de securitate și viitorul Bundeswehr-ului"*, elaborată de Guvernul federal în 2016, ministrul federal al apărării, Annegret Kramp-Karrenbauer și inspectorul general al Bundeswehr-ului, generalul Eberhard Zorn, militarul cu cel mai mare rang din Armata germană, au prezentat[22], la începutul acestui an (februarie), un document-concept intitulat *„Gânduri asupra Bundeswehr-ului viitorului"*, în care reliefează viziunea conducerii Ministerului federal al apărării privind modul în care forțele armate germane ar trebui remodelate pentru a se adapta la noile provocări de securitate.

În documentul elaborat, conducerea ministerului arată că *„armata este privită din nou ca principal mijloc de rezolvare a conflictelor"*, iar noile tehnologii care se dezvoltă în ultima

perioadă contribuie la o evoluție rapidă a noilor sisteme de armamente inteligente, precum dronele, sateliții ucigași și rachetele hipersonice și influențează considerabil eforturile pentru apărarea frontierelor naționale și a propriilor forțe armate[23].

Astfel, sunt prezentate succint riscurile și amenințările la care este expusă Germania și care se manifestă, în primul rând, prin atacuri asupra rețelelor de date și a infrastructurilor critice, dar și prin agresiuni asupra aliaților și partenerilor în toate mediile (terestru, aerian, maritim și cibernetic), precum și asupra canalelor de comunicații, rutelor comerciale internaționale și lanțurilor de aprovizionare. Peste toate acestea, pandemia de coronavirus, care a lovit Europa și întreaga lume începând cu primăvara anului 2020, a arătat cât de vulnerabilă este omenirea în fața naturii. În consecință, Kramp-Karenbauer și Zorn sunt de părere că aceasta ar putea duce la o restricționare a capacității Germaniei de a acționa politic și ar afecta coeziunea alianțelor și parteneriatelor din care aceasta face parte. Nu în ultimul rând, drepturile omului, democrația și politica de cooperare vor fi afectate și slăbite sistematic.

Pornind de la cele prezentate și având la bază decizia noii conduceri de la Washington, care s-a declarat a fi în continuare partener al Europei, dar și considerentul că Marea Britanie ar trebui să rămână un partener apropiat în domeniul securității și apărării europene, Kramp-Karrenbauer și Zorn și-au exprimat convingerea că este momentul prielnic al unor dezbateri naționale și la nivel aliat pentru consolidarea securității și apărării atât în plan național, dar și la nivel european. Astfel, documentul-concept prezintă necesitatea ca atenția Berlinului să fie îndreptată spre sarcinile care trebuie abordate în prezent pentru a asigura și menține securitatea Germaniei de mâine și asupra rolului care ar trebui asumat în Europa și nu numai, dar și asupra proiecției viitoarelor forțe armate necesare în cele două situații.

La nivel strategic, documentul are ca obiectiv promovarea unei culturi strategice naționale, prin crearea unui spațiu de dezbateri, în acest sens propunând următoarele: transformarea Consiliului Federal de Securitate într-un Consiliu Național de Securitate, care să grupeze expertiza de specialitate a instituțiilor responsabile de politica de securitate într-un singur for cu atribuții de coordonare, crearea unui consiliu consultativ federal de securitate la nivelul Bundeswehr-ului, care va „colecta" expertiza de specialitate din domeniul științei și cercetării, instituirea unei „săptămâni a securității" în cadrul Bundestagului, care se va finaliza printr-un raport anual al ministerelor de resort cu privire la situația amenințărilor și de securitate, precum și elaborarea unei legi federale de planificare pentru Bundeswehr, care să ofere o bază solidă, multianuală, a forțelor armate, similar altor state.[24]

În acest context, obiectivul principal al celor doi lideri germani, exprimat în document, este dezvoltarea unor capabilități de descurajare și apărare în toate dimensiunile – terestru, aerian, maritim, cosmic și cibernetic[25]. Acest obiectiv se va putea realiza, pe de o parte, prin completarea și modernizarea capabilităților existente ale Bundeswehr-ului, pentru toate tipurile de misiuni și în întregul spectru de utilizare, iar pe de altă parte, prin adaptarea acestor capabilități la cele mai noi evoluții ale dezvoltării tehnologice, cu scopul de a „umple golurile" existente la nivelul echipamentelor militare. De asemenea, se dorește crearea unor structuri mai suple, funcționale și reziliente, precum și elaborarea unor proceduri simplificate în dinamica structurilor militare de conducere și în organizarea procedurilor de achiziții pentru asigurarea profitabilității cheltuielilor militare în perioada următoare.

Astfel, este necesară o prioritizare a zonelor critice ale modernizării planificate, precum apărarea aeriană modernă, mobilitatea forțelor, sistemele inteligente de recunoaștere și capabilitățile de conducere digitală. Totodată, vor fi identificate inovațiile care ar putea dezvolta rapid noi tehnologii, iar la nivelul Bundeswehr-ului vor fi căutate soluții pentru creșterea eficienței pregătirii trupelor și consolidarea capacității de întrebuințare a acestora în luptă. Nu în ultimul rând, se vor analiza căile și modalitățile de utilizare a cooperării multinaționale, în special cu țările aliate UE și NATO, pentru îmbunătățirea achizițiilor, exploatarea în comun a tehnicii din dotare și realizarea interoperabilității acesteia.

Pentru toate aceste obiective, Ministerul federal al apărării a anunțat o nouă reformă a

Bundeswehr-ului, menționând chiar câteva repere temporale pentru anul 2021 în derularea ambițiosului proiect propus. Astfel, în primele două trimestre ale acestui an se dorește o evaluare a apărării aeriene cu baza la sol, precum și prezentarea unor elemente de bază ale unei apărări naționale moderne și cuprinzătoare. În domeniul achiziției, ca parte a acestui proiect, Ministerul federal al apărării a supus deja dezbaterii Bundestag-ului, în luna aprilie, cerințele pentru achiziția de eurodrone, urmând să fie luată o decizie în acest sens, iar până la finele celui de-al doilea trimestru, se așteaptă o decizie privind achiziția unui elicopter greu de transport.[26]

Până la sfârșitul lunii mai se intenționează elaborarea principalelor idei pentru concepția referitoare la „Bundeswehr-ul viitorului" și prezentarea propunerilor pentru modernizarea forțelor armate în ceea ce privește capabilitățile, structura și capacitatea operațională a acestora.

Endnotes

[1] **GroKo** - Marea Coaliție (în germană: Große Koalition), descrie o coaliție de guvernare a celor două mari partide reprezentate în Parlament. În majoritatea cazurilor (dar nu neapărat), aceasta înseamnă o coaliție a Uniunii creștin-democrate (formată din partidele surori CDU și CSU) și a social-democraților (SPD).

După rezultatul neconcludent al alegerilor federale germane din 2005, niciuna dintre coalițiile tradiționale nu a putut forma un guvern majoritar. Era posibilă o coaliție cuprinzând SPD, Verzii și Partidul Democrat Socialist (PDS), dar dorința de a exclude PDS (succesorul Partidului comunist din Germania de Est) de la guvernare, a condus liderii SPD și CDU/CSU la decizia de a forma o „coaliție măreață", cu liderul CDU Angela Merkel în funcția de cancelar și un număr egal de portofolii în Guvern pentru fiecare partid. A doua Mare Coaliție din istoria Germaniei s-a încheiat când, după alegerile federale din 2009, a fost convenită o guvernare a CDU/CSU cu Partidul liberal-democrat (FDP), formând astfel cel de-al doilea cabinet Merkel. După alegerile din 2013, a treia Mare Coaliție a fost formată de CDU/CSU și SPD. Din nou, ar fi fost posibil să se formeze un guvern de centru-stânga cu SPD, Verzii și Stânga (partidul succesor al PDS), dar s-a optat, ca și în urmă cu 8 ani, pentru o mare coaliție. Ultima Mare Coaliție care guvernează Germania în prezent, le-a avut în prim-plan tot pe vechile CDU/CSU și SPD, după îndelungi negocieri rezultate în urma alegerilor din toamna anului 2017. Termenul „GroKo" a fost numit cuvântul anului 2013 în Germania. https://en.wikipedia.org/wiki/Grand_coalition_(Germany)

[2] Uniunea **CDU/CSU** (în germană: Christlich Demokratische Union / Christlich-Soziale Union) - reprezintă o alianță politică de centru-dreapta, creștin-democrată, formată din două partide politice din Germania - Uniunea Creștin-Democrată și Uniunea Creștin-Socială din Bavaria, https://de.wikipedia.org/wiki/Union_(Politik)

[3] **SPD** (germ. Die Sozialdemokratische Partei Deutschland) – Partidul social-democrat german, situat în zona de centru-stânga a spectrului politic, https://de.wikipedia.org/wiki/Sozialdemokratische_Partei_Deutschlands

[4] **FDP** – Die freie demokratische Partei - Partidul liberal-democrat (până în 2015 Die Liberalen) este un partid liberal din Germania, care se regăsește în spectrul politic din zona de mijloc spre centru-dreapta, https://de.wikipedia.org/wiki/Freie_Demokratische_Partei

[5] *„Confidence in Merkel is at all-time high in several countries during her last full year in office"* („Încrederea în Merkel este la un nivel ridicat din toate timpurile în mai multe țări în ultimul ei an întreg în funcție"), Pew Researce Centre, octombrie 2020, disponibil la https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/10/02/confidence-in-merkel-is-at-all-time-high-in-several-countries-during-her-last-full-year-in-office/, accesat la 20.04.2021

[6] *„Topul Forbes al celor mai puternice 100 de femei din lume"*, 03.01.2021, disponibil la https://www.forbes.ro/topul-forbes-al-celor-mai-puternice-100-de-femei-din-lume-198402, accesat la 20.04.2021

[7] Negoiță, Sorin-Vasile, *„Cel mai puternic partid german după reunificare își alege conducerea peste două zile"*, Monitorul apărării și securității, 14.01.2021, disponibil la https://monitorulapararii.ro/cel-mai-puternic-partid-german-dupa-reunificare-isi-alege-conducerea-peste-doua-zile-1-35009, accesat la 19.04.2021

[8] Alegerile din Bundestag în Germania: Cele mai noi prognoze, 05.05.2021, disponibil la https://www.nzz.ch/international/bundestagswahl-2021-alle-news-prognosen-und-umfragen-ld.1605491, accesat la 06.05.2021

[9] Social-democrații și-au desemnat oficial candidatul pentru funcția de cancelar federal la conferința partidului din 09.05.2021, https://www.dw.com/en/germany-spd-officially-names-olaf-scholz-as-chancellor-candidate/a-57478537, accesat la 10.05.2021

[10] Pagina web a canalului regional de televiziune NDR, august 2020, disponibil la https://www.ndr.de/nachrichten/hamburg/Olaf-Scholz-wird-Kanzlerkandidat-der-SPD,scholz1772.html, accesat la 05.05.2021

[11] Ibidem 8.

[12] Ibidem 8.

[13] Ibidem 8.

[14] Ibidem 8.

[15] *„Observații ale președintelui Biden la Conferința virtuală de securitate din München din 2021"* (Remarks by President Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference), 19.02.2021, disponibil la https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/, accesat la 20.04.2021.

[16] Ibidem 15.

[17] *„Omologul american Austin face prima sa vizită oficială la Kramp-Karrenbauer"* („US-Amtskollege Austin zu erstem offiziellen Besuch bei Kramp-Karrenbau-

er"), disponibil la https://www.bmvg.de/de/aktuelles/us-amtskollege-austin-besuch-kramp-karrenbauer-5054716, accesat la 20.04.2021

[18] Ibidem 17.

[19] Ibidem 17.

[20] Negoiță, Sorin-Vasile, *„A devenit sau nu Europa mai solidară și mai puternică sub «bagheta» Germaniei? – Partea a II-a"*, 30.12.2020, disponibil la https://monitorulapararii.ro/a-devenit-sau-nu-europa-mai-solidara-si-mai-puternica-sub-bagheta-germaniei-partea-a-ii-a-1-34805, accesat la 25.02.2021

[21] *AKK stellt EU-Parlament Prioritäten der Ratspräsidentschaft vor* (AKK prezintă Parlamentului European prioritățile Președinției Consiliului UE), 15.07.2020, disponibil la: https://www.bmvg.de/de/aktuelles/akk-eu-parlament-prioritaeten-eu-ratspraesidentschaft-livestream-315342, accesat la 05.05.2021.

[22] Negoiță, Sorin-Vasile, *„Gânduri pe hârtie privind Bundeswehr-ul viitorului"*, Monitorul securității și apărării, 25.02.2021, disponibil la https://monitorulapararii.ro/ganduri-pe-hartie-privind-bundeswehr-ul-viitorului-1-35717, accesat la 09.04.2021

[23] Ibidem 22.

[24] Ibidem 22.

[25] Așa cum precizează și prevederile „Cartei Albe pentru politica de securitate și viitorul Bundeswehr-ului 2016".

[26] Ibidem 22.

ABSTRACT

This year will mark the end of an important stage in German political life, which has been dominated for more than a decade and a half by a coalition government led by Chancellor Angela Merkel and dominated by the Christian Democrats. Angela Merkel's legacy will depend heavily on the evolution of Germany's new political configuration, starting this autumn and will create challenges for the next federal chancellor, who will have to lead the future German executive for the next four years.

In the context of new security challenges in Europe, in which Russia's expansionist tendencies at the eastern border and in the Black Sea are growing, Germany is deeply committed to "revitalizing" the transatlantic relationship with its main US ally, at least at pre-Trump's era, but also to become more actively involved in international politics, with the goal of becoming a "key player" in strengthening global and multilateral institutions, but also for his assertion as a leader, both internationally and especially within the EU. Last but not least, Germany is campaigning for increased EU-NATO cooperation, an important element in strengthening European defense and security.

Based on these objectives, the German Federal Government and the leadership of the Federal Ministry of Defense are increasingly concerned about the need for an in-depth analysis of Germany's security situation, while adapting to the new conditions of security and defense policy, as well as for adapting the objective, missions and organization of the Bundeswehr to the new conditions.

Keywords: German politics, political parties, risks and threats, transatlantic partnership, cooperation, relations, european defense and security, the armed forces of the future

Sorin-Vasile NEGOIȚĂ is a senior researcher within the Institute for Political Studies of Defense and Military History of Bucharest. He is specialized in European and Transatlantic defense and security studies.

Unele considerații privitoare la evoluția convergenței economice reale în Uniunea Europeană

Dr. Mirel ȚARIUC

Introducere

In our Union, cohesion, convergence and investment are good for all. Aceste cuvinte aparțin președintelui în exercițiu al ***Comisiei Europene*** și au fost rostite în fața ***Parlamentului European***, în 27 mai 2020, în cadrul unei sesiuni plenare dedicate pachetului financiar de redresare economică. Convergența este principalul obiectiv al țărilor membre mai puțin dezvoltate, iar creșterea ritmului de apropiere de media europeană este mai ușor de realizat printr-o politică de coeziune și prin investiții. Acesta este punctul de vedere prezentat de promotorii funcționalismului, iar acest curent este, probabil, cel mai important pentru crearea și funcționarea Uniunii[1]. Bazat pe o construcție ridicată pas cu pas, pornind de la asocieri solide cu obiect de activitate individual (vezi ***Comunitatea Cărbunelui***, de ex.), funcționalismul dă șanse integrării regionale și globale pe cale naturală, astfel încât diferitele culturi să accepte convergența în spațiul sociocultural ca necesitate și nu ca obligație.

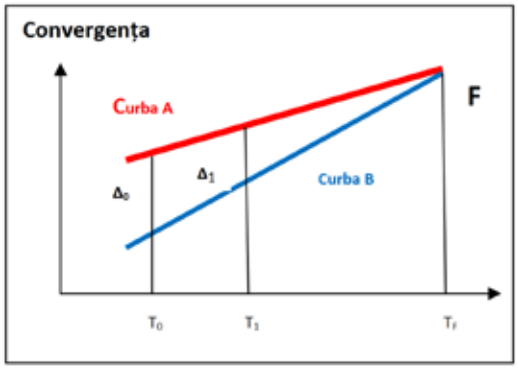
Devenită populară în a doua parte a secolului trecut ca urmare a dezvoltării sale de către Clark Kerr[2], profesor și rector al Universității Berkeley, teoria convergenței pornește de la două premise simple, anume că: 1) țările urmăresc să se dezvolte și 2) dezvoltarea lor este indisolubil legată de creșterea economică. Astfel, statele adaptează modele economice ale țărilor dezvoltate și, bazându-se pe investiții masive în tehnologie și pe un capital uman mai ieftin, reușesc să accelereze ritmul de creștere, apropiindu-se de modelul inițial. Exemplele de succes sunt multiple, pornind de la învinșii ultimului război mondial (Germania, Italia, Japonia), trecând prin *tigrii* asiatici (Singapore, Coreea de Sud, Taiwan) și încheind cu China, care nu ar fi ajuns la nivelul de hiper-putere economică, dacă nu ar fi abordat modelul economic capitalist. Atenția noastră se va îndrepta, desigur, către statele europene mai puțin dezvoltate (în special cele din partea răsăriteană), care se află în plin proces de diminuare a decalajelor economice față de partea occidentală a continentului.

Creșterea economică bazată pe preluarea unor astfel de modele conține însă și efecte perverse, legate de angrenarea într-un proces similar a celorlalte domenii ale vieții: social, politic și îndeosebi cultural. Întregul trebuie tratat cu multă atenție, mai ales că dezvoltarea economică (tehnologică) a statelor și a societăților a devenit o necesitate vitală, izolarea ducând, inevitabil, la sărăcire și degradare.

Conceptul de convergență economică

Dicționarul Explicativ al Limbii Române ne oferă o definiție clară și simplă a conceptului: *Faptul de a converge; îndreptare spre același punct,* fig. *către același scop*[3]. România, ca și alte state provenite din așa-numitul bloc comunist[4], a sesizat că aderarea sa la Uniunea

Europeană ar putea fi benefică unei dezvoltări ulterioare mai rapide, pentru că ar antrena un efect natural de omogenizare cu celelalte părți componente. În vederea atingerii (împreună) obiectivului general. Altfel spus, un membru mai îndepărtat de obiectiv decât altul trebuie să aibă o viteză mai mare pentru ca ambii să poată atinge simultan ținta propusă, adică este necesar să se micșoreze permanent decalajul care le separă. O reprezentare simplă, liniară, ne-arajuta să înțelegem mai bine conceptul, în ciuda faptului că viața reală nu ne oferă comportamente atât de ușor inteligibile. În realitate, evoluția indicatorilor este sinuoasă, dar orice curbă poate fi aproximată printr-o dreaptă care ne poate indica, cu suficientă acuratețe,

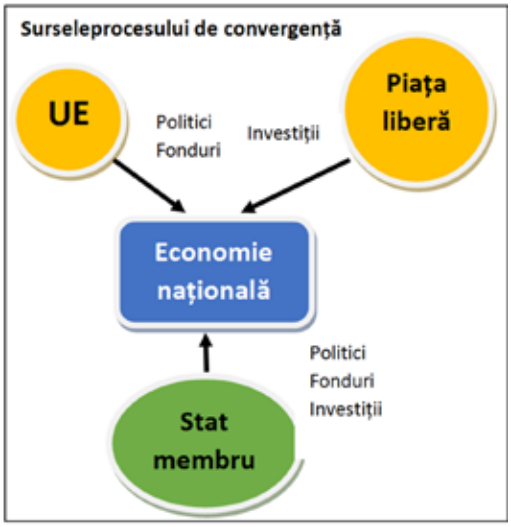
tendința generală. Așa cum se vede în figură, între cele două evoluții idealizate, există un ecart (Δ_0, la momentul inițial, respectivΔ_1 la momentul analizat) care, în condiții de convergență, scade în timp (mai mult sau mai puțin uniform). Acest ecart, egal cu distanța dintre curbe la un moment dat ($\Delta_i = A_i - B_i$), va fi numit decalaj, iar ideea unei converențe finale (relativă sau absolută) obligă la reducerea permanentă a diferențelor dintre curbele tendință ($\Delta_1 < \Delta_0$). Reprezentarea grafică de alături ne permite să înțelegem și modul de calcul pe care îl vom folosi mai departe. Dacă tendința este corectă, la un moment dat curbele **A** și **B** se vor intersecta, deci decalajul va fi nul (punctul **F**). În esență, vom măsura gradul de convergență prin timpul (numărul de ani) necesar pentru intersecția curbelor aproximate **A** și **B** ($T_F - T_1$). Menționăm și faptul că, în domeniul economic, spre deosebire de cel matematic, punctul de convergență este de fapt un cerc cu raza egală cu abaterea acceptabilă.

Referindu-ne strict la cazul Uniunii Europene, actualele decalaje între economiile statelor membre sunt suficient de mari, așa că abaterea acceptabilă nu a fost vreodată precizată, obiectivul usual constând numai în reducerea decalajelor, pentru ca efectele perverse ale acestora (sărăcie regională sau locală, generatoare de disensiuni sociale, tendințe centrifuge și/sau naționalist-xenofobe etc.) să nu provoace daune majore întregului.

În cele ce urmează, ne vom referi exclusiv la convergența economică, îndeosebi la procesul de convergență în Uniunea Europeană, iar lucrurile devin din ce în ce mai complicate din pricina multiplelor teorii și interpretări existente. O primă clasificare importantă pentru a facilita înțelegerea constă în diferențierea convergenței nominale (legată strâns de criteriile de convergență stabilite la Maastricht[6] în vederea ***Uniunii Monetare***) de convergența reală (foarte apropiată de definiția acceptată de noi), care se referă la *apropierea nivelurilor de dezvoltare economic și social*[7] a entităților analizate. Există, bineînțeles, o mulțime de teorii referitoare la modul de calcul al convergenței reale, controversele existând mai ales în privința indicatorilor care trebuie avuți în vedere (produsul intern brut, PIB/capita, volumul de investiții, capitalul uman și gradul de pregătire, stocul de cunoștințe, infrastructura de transport și comunicații, calitatea guvernării, preocentul alocat cheltuielilor sociale etc). Cert este faptul, așa cum se observă și din respectiva enumerare, că gradul de convergență reală nu este legat numai de performanța economică, ci și de aspecte legate de modelul cultural și/sau politic al entităților studiate, adică se insistă asupra imposibilității evitării efectelor perverse amintite mai înainte. În privința indicatorilor folosiți, nu intenționăm să utilizăm modele complicate și (probabil) cu un grad ridicat de precizie, ci ne vom limita la cei legați de produsul intern brut, în variantele sale uzuale: **GDP real, GDP real/capita, GDP/capita (PPS)**.

Există trei mari curente de gândire legate de posibilitatea realizării convergenței reale, corespunzătoare curentelor filozofice majore în acest domeniu. Primul dintre ele, de inspirație neoclasică, susține că este suficientă creșterea forței pieței: *cu cât piața este mai*

mare, mai funcțională, mai puțin distorsionată, cu atât procesul de convergență este mai sigur și mai rapid[8]. Cel de-al doilea (neomarxist) neagă posibilitatea unei convergențe reale în condiții de liberă concurență și acceptă ideea că o astfel de abordare duce la creșterea polarizării și adâncirea divergențelor. În sfârșit, între ele se

află cel funcționalist, care consideră că poate fi realizată convergența în condiții de piață liberă cu sprijinul unor politici economice dedicate, *până în momentul în care procesul de convergență se poate autosusține*[9].

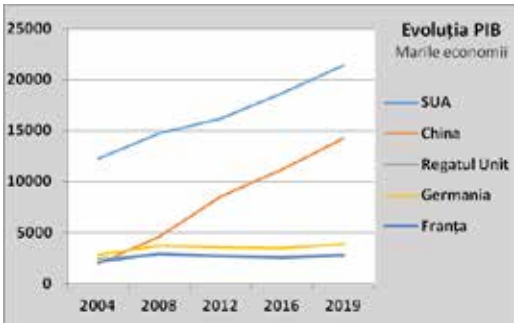
Evident, Uniunea Europeană se aliniază acestui ultim curent, esența asigurării convergenței reale constând în coeziune. Altfel spus, statele mai puțin dezvoltate sunt sprijinite să crească economic într-un ritm mai accelerat decât ritmul mediu, cu condiția asigurării unui cadru general compatibil, dacă nu identic. Astfel, țara aflată în curs de dezvoltare se remodelează conform unor criterii generale (cum sunt criteriile de aderare, de exemplu) și este ajutată în procesul său de creștere prin infuzie de capital (investiții, tehnologie etc.) care să poată asigura convergența reală. Pe lângă acest ajutor instituțional, convergența este posibilă și în mod natural, avantajele competitive (forță de muncă mai ieftină, resurse naturale etc.) atrăgând investiții directe conform legilor economice obiective. Apare aici foarte vizibilă necesitatea unui cadru normativ general predictibil, care să încurajeze investitorii privitor la siguranța capitalului disponibilizat. Modelul prezentat în figură încearcă să sugereze gândirea existentă la nivel european și induce obligativitatea responsabilității statului gazdă. Din nefericire, eficacitatea procesului de convergență reală este adesea diminuată de lipsa de continuitate a politicilor naționale.

Procesul de convergență european

Trabuie precizat încă o dată faptul că ritmul de convergență depinde semnificativ de indicatorii folosiți și de modul în care indicatorii sunt agregați în formula de calcul. În ceea ce ne privește, vom folosi pentru compararea acestor rate de convergență produsul intern brut pe locuitor, atât în varianta sa reală (raport direct între PIB și volumul populației), cât și în varianta sa armonizată cu caracteristici specifice statelor comparate (dinamica prețurilor, forța de muncă etc.). De asemenea, vom face unele considerații legate de un indicator volumetric – PIB. Acesta este un indicator al activității economice definit *ca valoarea tuturor bunurilor și serviciilor produse, mai puțin valoarea oricăror bunuri sau servicii utilizate la crearea lor*[10].

Analiza produsului intern brut

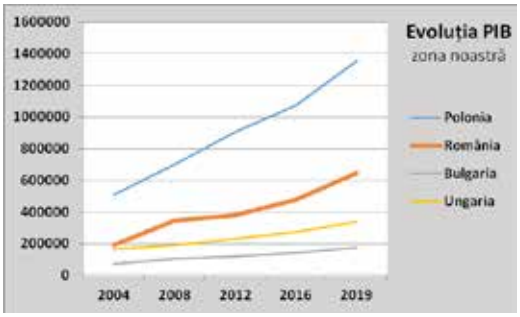
Ne interesează în primul rând procesul de convergență economică din punct de vedere al țării noastre și vom încerca să folosim datele

Eurostat[11] și pe cele ale Băncii Mondiale[12] pentru a consolida o imagine a realismului ideii de convergență. Vom porni cu o scurtă analiză a dinamicii **Produsului Intern Brut**, în perioada 2008-2020, răstimpul dintre marea criză financiară și cea sanitară. Campioana creșterii economice este, evident, China, dar

este de remarcat că Statele Unite au fost mult mai puțin afectate de marea criză financiară decât țările europene cele mai dezvoltate. Folosind datele oferite de ***Banca Mondială***[13], am realizat un grafic pentru China, SUA, Regatul Unit, Franța și Germania, care ne arată quasi-stagnarea marilor economii europene după criza financiară. Evoluția Regatului Unit și cea a Franței sunt aproape identice și, de aceea, nu se pot distinge pe graficul nostru.

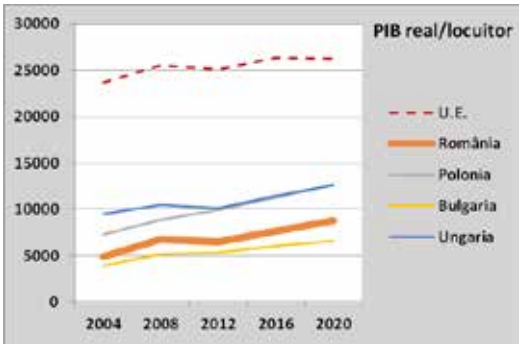
În cazul zonei răsăritene, vom lua ca state de comparație Polonia, Ungaria și Bulgaria, din motive legate de vecinătate (Bulgaria, Ungaria) și de faptul că unicul stat membru fost comunist de dimensiuni superioare României este Polonia, care constituie, destul de frecvent, un model de dezvoltare pentru politicienii români. Informațiile provin din aceeași sursă cu cele precedente. Chiar dacă este riscant, ne

încumetăm să tragem concluzii după analiza acestui indicator. (Fiind vorba de un indicator de volum, ne interesează mai mult pantele de creștere ale indicatorului decât valoarea sa absolută). În primul rând, **este remarcabil faptul că produsul intern brut crește permanent în toate cele patru state, pe toată perioada**. Coroborând cu datele precedente, este evident că **economiile din zonă converg către economiile mari** care, așa cum am văzut, sunt quasi-staționare.

Analiza produsului intern brut (real) pe locuitor

Să vedem însă dacă acest grad presupus de convergență se confirmă, atunci când folosim indicatori relativi, mult mai potriviți comparațiilor între economii, ca și pentru calculul gradului de convergență. Vom începe cu produsul intern brut pe locuitor (GDP/capita) în valori reale, adică neponderat de alți indi-

catori considerați semnificativi pentru evaluarea procesului de convergență economică (prețuri, politici sociale etc.). Datele au fost preluate din statisticile Uniunii[14]. În graficul alăturat sunt prezentate curbele de creștere economică ale acestor state, care pot fi comparate cu creșterea medie a Uniunii Europene (**U27**[15]). Se poate observa cu ușurință că, deși curbele sunt foarte depărtate de media europeană (valorile înseamnă, în toate cazurile, mai puțin de jumătate[16] din media UE27), pantele asigură convergența la un moment dat, pentru toate cele patru țări. Cât ar putea dura, în acest caz, atingerea unui indicator egal cu media europeană pentru România? Subliniem faptul că facem aici un simplu exercițiu, folosind extrapolarea și considerând creșterea economică o funcție de gradul I, omițând cu bună știință complexitate a unei astfel de creșteri.

Folosim următoarele date:

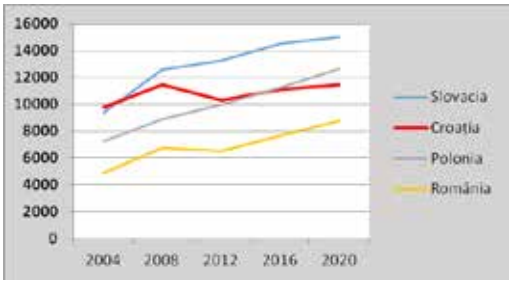
- PIB/capita EU 2004 = **23700** Euro
- PIB/capita EU 2020 = **26220** Euro
- PIB/capita RO 2004 = **4860** Euro
- PIB/capita RO 2020 = **8780** Eur

Calculăm:

- Decalaj 2004 = 23700 - 4860 = **18840** Euro
- Decalaj 2020 = 26220 - 8780 = **13560** Euro
- Decalajul recuperat = 18840-13560 = **5280** Euro
- Decalajul recuperat mediu anual = 5280 : 16 = **330** Eur/an
- Durataconvergenței la medie = 13560 : 330 = **41 ani**

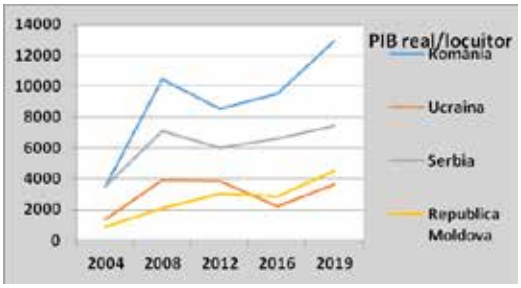
Mai simplu spus, România ar atinge media europeană **peste încă patru decenii**. Adică

în jurul anului 2060. Desigur, mărimea acestei durate este departe de a fi motivatoare, pentru că populația statelor mai puțin dezvoltate ar dori un ritm mai accelerat al reducerii decalajelor. Pe de altă parte, faptul că toate simulările asigură procesul de convergență este îmbucurător, mai ales că alinierea tuturor la media creșterii este imposibilă[17]. Pe de altă parte, trebuie subliniat faptul că aceste tendințe au fost posibile și pe baza fondurilor de coeziune puse la dispoziție de Uniune pentru statele cu situație economică mai precară. Ne aflăm așadar în situația de a considera ca just curentul neofuncționalist, care asigură (totuși) convergența reală, chiar dacă într-un ritm considerat prea lent. Diferențele semnificative între statele studiate (ritmuri diferite de reducere a decalajelor) depinde, probabil, de politicile naționale în domeniul economic și de calitatea resurselor existente.

Un caz mai deosebit este cel al Croației, ultimul stat european care a aderat la Uniune[18], care are o curbă a creșterii economice ce se intersectează cu cele ale altor state membre (Slovacia, Polonia), fapt care înseamnă un ritm de reducere a decalajelor semnificativ mai mic. Totuși, așa cum se observă în grafic, scăderea economică a acestui stat s-a oprit în momentul aderării. Creșterea indicatorului utilizat de noi aici rămâne însă mai lentă decât cea a statelor cu care este comparată.

Importanța politicilor de coeziune ale UE poate fi demonstrată și prin realizarea unor comparații cu state din vecinătatea României, care nu au aderat (încă) la Uniunea Europeană. Este vorba despre Ucraina, Serbia și Republica Moldova[19]. O primă observație constă în decalajele imense dintre România și celelalte state: Serbia, economia cea mai performantă între cele trei state se află (în privința acestui indicator) la 57,4%, în condițiile în care, în 2004, am-

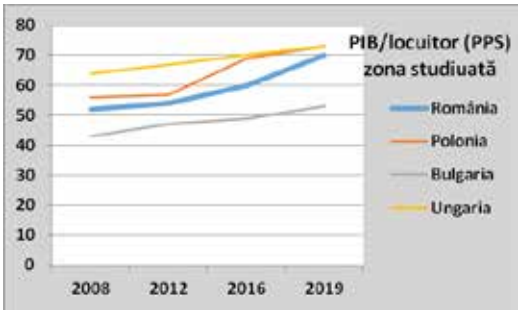
bele țări au avut același produs intern brut pe locuitor (aprox. 3500 USD/capita). Mai mult decât atât, această *viteză* superioară a economiei românești s-a înregistrat în condițiile stabilității vecinului din sud-vestul țării noastre. De asemenea, este de remarcat faptul că, în ciuda unor opinii, performanța.Republicii Moldova este peste cea a Ucrainei, începând cu anul 2014, anul anexării Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă.

Este momentul să facem unele considerații. În primul rând, **între 2004 și 2020 se constată o convergență economică reală între economiile naționale ale statelor considerate și media Uniunii Europene**. Acest lucru se constată din punct de vedere al unui indicator ce omite alte diferențe semnificative dintre națiuni, cum sunt niveliul prețurilor sau al salariilor și ajutoarelor sociale. În al doilea rând**, ritmul convergenței pare nesatisfăcător** dacă îl raportăm la așteptările existente, ceea ce înseamnă că politicile vor trebui să fie mai eficiente, iar credibilitatea economiilor să crească. În al treilea rând, reiese cu claritate **justețea deciziei de aderare a României la Uniunea Europeană**, consecința principală fiind *evadarea* economiei noastre din grupul țărilor ce își bazează dezvoltarea pe modul natural de aplicare a legilor pieții concurențiale. În sfârșit, apare vizibilă **dependența economiilor de evenimente politico-economice la nivel global sau regional**, ca marea criză financiară sau anexarea Crimeei.

Analiza produsului intern brut (PPS)

În vederea aprecierii mai corecte a performanței economice și a calității vieții, a fost introdus un nou indicator, care ține cont de prețurile practicate în diverse state. PPS[20] este un fel de monedă comună, care elimină diferențele de prețuri și indică, de fapt, rapor-

tul dintre PIB/locuitor și valoarea medie, fixată la nivelul 100. Evident, pentru statele cu activitate economică sub media europeană indicatorul este mai mic de 100 (pentru România, de exemplu, el este 70 în anul 2020), în timp ce pentru celelalte el depășește această limită (de exemplu, pentru Irlanda, indicatorul este 193 în 2019).

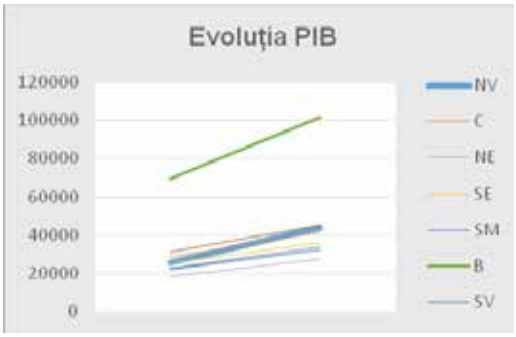

Graficul conține curbele[21] corespunzătoare celor patru state luate anterior în considerație (România Ungaria, Polonia, Bulgaria) și arată o dispersie mai scăzută a valorilor, cu excepția Bulgariei. Adaptând calculul[22] făcut în cazul indicatorului anterior, ar rezulta că atingerea obiectivului de convergență ar dura numai 18 ani, în cazul României. Pe de altă parte, folosirea acestui indicator este recomandată pentru comparații între state și mai puțin pentru aprecierea evoluțiilor viitoare, mai ales că, odată cu creșterea economică se modifică substanțial și factorii legați de alte aspecte economice (prețul forței de muncă, etc.). Totuși, caracteristica motivatoare a indicatorului nu poate fi neglijată și induce posibilitate unor măsuri naționale pentru accelerarea ritmului de dezvoltare.

Procesul de convergență internă

Recapitulând, putem conchide că aderarea la Uniunea Europeană a fost un factor important pentru creșterea economică a tuturor statelor mai puțin dezvoltate, ritmul lor fiind evident superior față de cel al țărilor care nu au aderat încă. Pârghiile care au sprijinit tendința de convergență sunt legate de politicile UE și mai ales de fondurile de coeziune alocate de-a lungul vremii. Dacă eficacitatea acestor infuzii de capital nu poate fi pusă la îndoială, eficiența cu care ele sunt folosite rămâne un subiect deschis și plin de controverse. Desigur, ne vom limita aici la acea componentă a politicii europene care vizează dezvoltarea economică armonioasă a regiunilor sale.

Este evident că filosofia generală care susține superioritatea unui întreg echilibrat, cu decalaje minime între părțile componente, este la fel de valabilă în cazul particular al regiunilor în care, mai mult sau mai puțin arbitrar, este împărțită o țară. Altfel spus, convergența economică a statelor membre trebuie completată cu un proces de realizare a unei convergențe interne. O primă comparație a curbelor de creștere economică pe regiuni de dezvoltare ne arată clar o tendință divergentă între ritmul regiunii București Ilfov față de toate celelalte regiuni. Curba de evoluție a PIB corespunzătoare regiunii Capitalei are o pantă vizibil mai accentuată decât a celorlalte regiuni. Chiar dacă este îmbucurător faptul că **Regiunea București-Ilfov** a depășit deja media europeană, tendința de creștere a decalajului față de toate celelalte regiuni este îngrijorătore. Acest lucru se întâmplă chiar în condițiile în care regiunile au început, ele însele să își constituie poli de putere economică din ce în ce mai importanți. De asemenea, se poate remarca că regiunea cea mai vie pare a fi cea de Nord Vest, în care Clujul și Oradea devin poli de putere economică de luat în seamă.

Să analizăm însă și valorile produsului intern brut pe locuitor (în euro și PPS)[23], acesta fiind indicatorul cel mai potrivit comparațiilor între zone. Luând în calcul valoarea relativă (raportul dintre indicator și media europeană înmulțit cu 100), observăm că, în 2018[24], România avea un scor de 35 (66)[25], în timp ce Regiunea București-Ilfov se situa la 80 (152),

iar cea de Nord-Est la 22 (42). O reprezentare foarte sugestivă a situației existente este dată în graficul alăturat. Se poate observa, pe de-o parte, decalajul important dintre Regiunea București-Ilfov și celelalte, iar pe de alta, diferența semnificativă dintre valorile celor doi indicatori. Privind ansamblul și corelând cu evoluția PIB prezentată mai înainte, rezultă că politicile de coeziune internă au fost de foarte slabă calitate, dar și că investițiile publice în unele zone au fost necorespunzătoare. Pe de altă parte, este cunoscut faptul că inegalitatea nivelelor de dezvoltare între diferitele regiuni este o caracteristică a întregului continent, singurul stat care a reușit să realizeze un echilibru consistent (toate regiunile deasupra mediei europene) fiind Suedia.

Mergând mai departe, la următorul nivel al regionalizării, vom descoperi că există decalaje substanțiale și în interiorul Regiunilor de Dezvoltare, având județe mai dezvoltate și județe mai sărace[26]. Astfel, dacă județul Brașov (regiunea Centru) este al șaselea județ în ceea ce privește produsul intern brut, județul Covasna (aceeași regiune) este, alături de Mehedinți, pe ultimul loc într-un astfel de clasament.Un asemenea grafic ne induce dezechilibrul existent, dar o imagine mai corectă ar putea fi oferită de indicatorul specific. Dacă avem în vedere

PIB pe locuitor, vom vedea aceeași situație, în aceeași regiune de dezvoltare, locul județului Covasna fiind luat de Harghita. Este evident că o uniformitate desăvârșită nu este posibilă, dar situația decalajelor economice între regiuni și, mai ales, creșterea în timp a acestor decalaje constituie o problemă pentru economia națională, iar principalele cauze ale stării de fapt sunt, după părerea noastră, politicile incoerente aplicate și lipsa de investiții publice, îndeosebi în infrastructură. Ca un semn bun, remarcăm aici entuziasmul creșterii polilor economici îndeosebi în partea de vest a României (Cluj, Timișoara, Oradea etc.) și semnalarea apariției unor astfel de poli în afara arcului carpatic (Iași, Bacău, Constanța).

Convergența nominală

Unul dintre obiectivele fundamentale ale UE este cel de realizare a Uniunii Economice și Monetare, în vederea eliminării posibilelor turbulențe de natură monetară pe teritoriul său. Edificarea acestei uniuni a fost proiectată în trei etape, scopul fiind existența unei politici coerente și eficiente la nivel european. Cele trei etape, propuse de *Raportul Delors*[27], duc în final la apariția unei singure bănci centrale[28] (Banca Centrală Europeană – BCE) și la adoptarea euro ca monedă a tuturor statelor membre. Chiar dacă prin protocoale anexă la Tratatele Europene, Marea Britanie[29]și Danemarca[30] au primit derogare, iar Suedia nu a putut adopta euro din pricina nereușitei unui referendum, statele membre au obligația de a adopta moneda unică. Astăzi, 19 din cele 27 de state membre (după Brexit), sunt membre ale zonei euro, adică au adoptat această monedă, au reprezentant în *Consiliul Guvernatorilor* BCE și se supun rigorilor acestui organism. În afara zonei euro au rămas, deocamdată, Bulgaria, Croația, Cehia, Ungaria, Polonia, România, Suedia și Danemarca, ultimele două fiind în situațiile deja precizate. Primele șase dintre aceste state au aderat la UE după adoptarea monedei unice și se află în diverse stadii ale trecerii către noua monedă. Acest lucru se întâmplă deoarece trecerea la euro este condiționată de așa numitele criterii de convergență, precizate și ele prin **Tratatele Europene** (art. 140):

• *Realizarea unui grad înalt de stabilitate a prețurilor; acesta rezultă dintr-o rată a inflației apropiată de rata a cel mult trei state membre care au cele mai bune rezultate în materie de stabilitate a prețurilor;*

• *Caracterul solid al finanțelor publice; acesta rezultă dintr-o situație bugetară care nu cunoaște deficit public excesiv în înțelesul articolului 126 alineatul (6);*

• *Respectarea limitelor normale de fluctuație prevăzute de mecanismul cursului de schimb din Sistemul Monetar European, timp de cel puțin doi ani, fără devalorizarea monedei în raport cu moneda euro;*

• *Caracterul durabil al convergenței atinse de statul membru care face obiectul unei derogări și al participării sale la mecanismul cursului de schimb, care se reflect în nivelul ratelor dobânzilor pe termen lung*[31].

Îndeplinirea graduală a acestor cerințe stabilite la Maastricht înseamnă un proces de convergență nominală. Acest lucru este absolut necesar participării la cea de-a treia etapă de înfăptuire a Uniunii Economice Monetare și constă în *convergența unor variabile nominale care reflectă un anumit nivel de stabilitate macroeconomică*[32]. Așa cum se știe, îndeplinirea criteriilor de convergență constituie o problemă destul de complexă. În prezent, după mai mulți ani în care aceste criterii erau îndeplinite, România se află în situația de a-și regândi politicile economice pentru a satisface din nou cerințele precizate. De ce?

Cu ocazia unei manifestări științifice organizate de Banca Națională în 2015[33], guvernatorul băncii centrale de atunci și de acum, Mugur Isărescu, a contribuit cu o lucrare[34] ce poate însemna cheia înțelegerii corecte a situației de astăzi. După o analiză a datelor statistice care indicau îndeplinirea criteriilor de convergență nominală și progresele înregistrate de România (față de 2008), autorul justifica amânarea pentru 2019 (data inițială era 2014) a țintei de adoptare a monedei unice de către România. Ne aflăm în 2021 și suntem mai departe de accesul în ***Zona Euro*** decât eram atunci. Pe de altă parte, el susținea că există posibilitatea îndeplinirii unui asemenea obiectiv, cu unele condiții, în ciuda faptului că, tradițional, reprezentanții băncii centrale avertizau adesea riscurile unei precipitări a acțiunilor.

Ei bine, în această lucrare se face o paralelă între *convergența reală* (dorită de orice Guvern) și cea *nominală* (care introduce unele restricții decizionale) arătând și responsabilitatea directă a executivului în privința fixării datei țintă. Dacă *convergența nominală și cea reală se susțin reciproc*[35], autorul consideră că *trebuie evitată urmărirea câștigurilor în planul convergenței reale cu prețul sacrificării stabilității macroeconomice*[36]. Adică, exact ceea ce s-a întâmplat imediat după acest avertisment. Ne aflăm astăzi mult mai departe de **Zona Euro** decât în urmă cu șase ani.

Evident, deși trecerea la moneda unică este obligatorie, amânarea repetată a acestui eveniment nu este letală pentru economia românească. Analiza făcută de noi nu arată diferențe semnificative între ritmul de creștere economică al țărilor care au adoptat euro față de cele care sunt în așteptare. Pe de altă parte, este la fel de evident că, prin amânare, se decalează și procesul de integrare deplină a României în Uniunea Europeană, obiectiv fundamental al strategiilor naționale în toate domeniile de activitate. *Mai curând* pare a fi preferabil lui *mai târziu*. Decizia în această chestiune aparține exclusiv puterii politice, îndeosebi Guvernului.

Se consideră că Banca Națională a fost, de-a lungul timpului, o frână în calea adoptării euro, chiar dacă această instituție nu este responsabilă pentru procesul propriu-zis. Unii specialiști afirmă că reticența reprezentanților băncii centrale este legată de renunțarea la unele prerogative în favoarea BCE. De cealaltă parte, se declară o relativă neutralitate, dar se trag, obsesiv, semnale de alarmă privitoare la posibile consecințe ale lipsei unei pregătiri suficiente, consecințe care nu par să fi fost catastrofale pentru state care au luat această decizie. Lucrarea guvernatorului nu se îndepărtează prea mult de acest stil, dar pare mult mai favorabilă adoptării rapide a monedei unice decât lucrări anterioare provenite de la această instituție. Desigur, semnalele de alarmă sunt prezente și este interesant să spunem că principalele cauze ale eventualelor consecințe negative sunt exact nivelul indicatorilor sintetici (în raport cu media europeană) și decalajelor imense de dezvoltare între regiuni: *România este statul UE cu cea mai*

mare disparitate între regiuni[37]. Dacă pentru creșterea performanței economice durabile ar fi necesară o serie de măsuri legate de politici economice, eficientizarea fondurilor europene și, mai ales creșterea volumului de investiții publice și private (capitolul cel mai deficitar, credem noi), *leacul* cel mai eficace pentru cea de-a doua cauză este creșterea conectivității inter-regionale (mai simplu spus, investiții în căi de comunicație). Cât s-a rezolvat din această problemă în ultimii șase ani? Este, desigur, o întrebare retorică.

Note

[1] **Ursula von derLeyen**, discurs din 27 mai 2020, preluat de pe https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_20_941, accesat pe 1 aprilie 2021

[2] Ca întotdeauna, semnalăm importanța operei lui **David Mitrany** (politolog englez, născut la București) pentru proiectarea, edificarea și funcționarea UE.

[3] **Clark Kerr** (1911-2003) a fost un reputat economist american, rector al Universității din California. Cu prilejul revoltelor studențești de la mijlocul deceniului șapte al secolului trecut, al a refuzat să exmatriculeze studenții protestatari, cu toate că aceștia îl criticau aspru pentru neimplicare. A ajuns astfel pe lista neagră a universitarilor (urmărit fiind de FBI), dar și hulit de studenții universității.

[4] ***DEX09***, preluat de pe https://dexonline.ro/definitie/convergen%C8%9B%C4%83

[5] Nu numai țările ex-comuniste au sesizat și folosit această oportunitate, ci și alte state, precum Austria, Portugalia, Malta sau Cipru.

[6] La 7 februarie 1992 a fostsemnat la **Maastricht** (Țările de Jos) **Tratatul Uniunii Europene**, prin adăugarea a doi pilono (PESC și JAI) la pilonul inițial al Comunității Economice Europene (piața unică). Este certificatul de naștere al Uniunii și a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. Preluat de pe https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty, accesat la 2 aprilie 2021.

[7] **Adriana Zaiț**: *Convergență, divergență și coeziune la nivelul UE*, Definiți a fost preluată de pe https://seaopenresearch.eu/Journals/articles/MI_15_1.pdf, accesat pe 2 aprilie 2021

[8] **Acad. Aurel Iancu**: *Convergența reală și integrarea în UE*, preluată de pe http://www.studii-economice.ro/2009/seince090704.pdf, accesat pe 2 aprilie 2021.

[9] Ibidem

[10] Definiția PIB a fost preluată de pe https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tec00114, accesat pe 14 aprilie 2021.

[11] Datele au fost preluate de pe **Eurostat**, folosind https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en, accesat pe 10 aprilie 2021.

[12] Datele au fost preluate de la Banca Mondială, folosind https://donnees.banquemondiale.org/indicateur/NY.GDP.MKTP.CD?view=chart&locations=FR-DE-GB, accesat pe 5 aprilie 2021.

[13] Am folosit baza de date a **Băncii Mondiale**, folosind informații legate de evoluția GDP (USD, prețuri curente) prezentate pe https://donnees.banquemondiale.org/indicateur/NY.GDP.MKTP.CD?view=chart&locations=FR-DE-GB-CN-US, accesat în 7 aprilie 2021.

[14] Informațiile au fostpreluate din baza de date **EUROSTAT,**https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en, accesată pe 12 aprilie 2021

[15] Din aceste statistici au fost scoase datele corespunzătoare **Regatului Unit**.

[16] Valoarea maximă a raportului se înregistrează pentru **Polonia**, în 2020 și este de 48,3%.

[17] Indiferent de evoluțiile economice, întotdeauna vor fi state ale căror economii se vor afla peste medie și altele care vor avea indicatori sub medie. Importantă aici este asigurarea creșterii permenente.

[18] **Croația** a devenit membru al Uniunii Europene la 1 iulie 2013, fiind, la acea dată, cel de-al douăzeci și optulea sat membru.

[19] Informațiile au fost preluate din baza de date a Băncii mondiale - https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=MD-RS-UA-RO, accesat pe 13 aprilie 2021

[20] Informațiile despre **PPS** au fost preluate de pe https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tec00114, accesat pe 13 aprilie 2021.

[21] Informațiile au fost preluate de pe https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00114/default/table?lang=en, accesat pe 13 aprilie 2021.

[22] Se folosește în continuare, **metoda extrapolării**, atrăgând atenția asupra faptului că această metodă este cea mai simplă posibilă, deci cea mai supusă unui proces de alterare. Pe de altă parte, în ciuda calculului destul de inexact, tendințele majore pot fi urmărite cu încredere.

[23] Datele au fost preluate de pe https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/1-05032020-AP-EN.pdf/81807e19-e4c8-2e53-c98a-933f5bf30f58, accesat pe 19 aprilie 2021,

[24] 2018 este ultimul an validat oficial la nivel european (datele sunt validate oficial la doi ani de la culegere).

[25] Primul număr reprezintă procentul față de media europeană în euro, cel dintre paranteze procentul în PPS; diferența dintre cele două este semnificativă, așa cum am arătat și mai înainte.

[26] Informațiile au fostpreluate de pe https://adevarul.ro/locale/alba-iulia/evolutia-pib-ul-romaniei-nivel-judetean-regional-2019-cele-mai-performante-judete-1_5e1b081a5163ec4271034285/index.html, accesat pe 18 aprilie 2021.

[27] **Raportul Delors** a fost redactat de către un comitet condus de Jacques Delors (președinte al Comisiei Europene, 1985-1995), din care făceau parte, alături de unii specialiști, guvernatorii băncilor centrale ale statelor membre. Raportul propunea trei etape succesive de realizare a **Uniunii Economice și Monetare**.

[28] **Banca Centrală Europeană** funcționează din 1 iunie 1998 (conform Tratatului de la Amsterdam - 1997), la Frankfurt pe Main (Germania) și are trei roluri funda-

mentale: *gestionează moneda euro, menține stabilitatea prețurilor și trasează politica economică și monetară*; preluat de pe https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-central-bank_ro, accesat pe 19 aprilie 1991

[29] ***Protocolul (15)*** *privind unele dispoziții referitoare la Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*, preluat de pe https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN#page=235, accesat pe 19 aprilie 2021

[30] ***Protocolul (16)*** *privind anumite dispoziții privind Danemarca*, preluat de pe https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN#page=235, accesat pe 19 aprilie 2021

[31] Informații preluate din **Tratatul privind funcționarea UE**, art.140, preluat de pe https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF, accesat pe 19 aprilie 2021.

[32] **Adriana Zaiț**, *op.cit.*

[33] Este vorba despre ***Romania's Path Towards Euro***, organizată la București în luna aprilie 2015.

[34] Lucrarea se intitulează ***Convergența nominală versus convergența reală*** și poată fi studiată pe www.bnr.ro, accesat pe 17 aprilie 2021.

[35] **Mugur Isărescu**: *Convergența nominală versus convergența reală*, de pe www.bnr.ro, accesat pe 17 aprilie 2021.

[36] Ibidem

[37] Ibidem

ABSTRACT

The EU is facing a time of great challenges, amplified by the pandemic started in 2020. The Brexit, the temporary (?) cold relationship with the partner across the Atlantic, a significant phase of denial for the liberal democratic type of society, forced member states to start and develop large reflection processes as regards the future of the Union. In order to understand where we are heading to, we need to know our current position.

The attraction of becoming an EU member consisted for a lot of Eastern European countries the tentative to solidly implement the Western way of life. Accordingly, this means, for sure, an accelerated development thus at a certain moment in time we get uniform living standard across the continent as a general rule. Have the EU countries and the Union itself been able to initiate and manage a viable process of economic convergence? This is the question for us to respond here.

Cuvinte cheie: *convergență economică, coeziune, politici comunitare, politici regionale, Uniunea Europeană, convergență nominală*

Mirel Țariuc este doctor în științe militare și informații, șef de secție Studii de Securitate în cadrul ISPAIM.

Un blocaj temporar sau începutul sfârșitului Nord Stream 2?

Ana MEREACRE

Proiectul Nord Stream 2 a creat discuții aprinse încă din faza incipientă. Au existat voci critice și poziții solide împotriva acestui proiect, însă niciodată nu a fost atât de aproape de a fi stopat cum e acum, chiar dacă se află în fază finală, rămânând mai puțin de 10% din totalul conductei de construit pentru a putea fi dată în exploatare. Relația dintre Rusia și Germania are multe particularități și diferă față de relația acesteia cu alte state europene. E o relație bazată mai degrabă pe încredere și prietenie, construite încă din perioada căderii zidului Berlinului. Reunificarea Germaniei promitea o lungă relație de cooperare între cele două state și o reconciliere istorică între cei doi mari adversari. Gazoductul Nord Stream 2, pe cât de promițător părea pentru Rusia și Germania, în momentul lansării sale, pe atât de amenințător a devenit pentru SUA și un motiv de divizare pentru Europa.

Evenimentele din ultimii ani, începând cu anexarea Crimeei, conflictul din Ucraina, urmând otrăvirea lui Serghei Skripal și a fiicei acestuia, precum și diverse tipuri de interferențe în politica internă a statelor din Vest, culminând cu otrăvirea lui Alexei Navalnîi, au dus la o răcire puternică a relațiilor Rusiei cu Occidentul, inclusiv a relațiilor existente cu Germania, punând tot mai des sub semnul întrebării finalizarea conductei de gaz Nord Stream 2. Anul 2021 vine cu multe evenimente politice pe arena internațională. A început cu o nouă administrație la Washington și va culmina cu alegeri importante care vor avea loc în septembrie în Rusia și în Germania. Toate acestea în mod sigur vor influența într-un fel sau altul și soarta proiectului.

1. Otrăvirea lui Navalnîi – momentul de răscruce pentru soarta proiectului Nord Stream 2.

Planificat inițial să fie finalizat până la finalul lui 2019, cu noul termen care promite finalizarea acestuia până în septembrie 2021, proiectul Nord Stream 2 ar urma să dubleze capacitatea de livrare a actualei conducte Nord Stream, ajungându-se la un total de 110 miliarde de metri cub de gaz pe an livrați către Europa prin intermediul celor două gazoducte[1]. În cadrul proiectului au fost investiți circa 11 miliarde de euro de către firmele implicate: compania rusească de stat Gazprom, care s-ar fi angajat să acopere până la 50% din cheltuieli, compania germană Uniper, compania anglo-olandeză Shell, OMV-ul austriac și ENGIE-ul francez, finalizând în proporție de aproximativ 95% din totalul gazoductului[2]. Cu toate astea, terminarea și punerea în exploatare a conductei de gaz Nord Stream 2 la momentul de față reprezintă o incertitudine. Evenimente care au avut loc din 2014 încoace, cu implicarea directă a Rusiei, au făcut ca soarta proiectului să fie imprevizibilă.

În ultimii ani, țări precum Franța, Italia sau Austria s-au confruntat cu situația unor politi-

Sursa: https://www.gazprom.com/projects/nord-stream2/

cieni de vârf în interiorul lor, care manifestau o simpatie aparte pentru Moscova - Dominique Strauss-Kahn și François Fillon candidații francezi la președinție, vicepremierul italian Matteo Salvini, vicecancelarul austriac Heinz-Christian Strache. Relațiile cu Rusia au avut puternic de suferit și pentru alte state, cum ar fi Spania, Norvegia, Grecia, Bulgaria, Republica Cehă, Muntenegru sau Slovacia, în urma deconspirării mai multor spioni ruși sau a unor conspiraționiști de propagandă în favoarea Rusiei. Otrăvirea lui Alexei Navalnîi a reprezentat momentul crucial în relația Germaniei cu Kremlinul, Berlinul fiind dispus să renunțe la politica „specială" avută față de acesta, aliindu-se celorlalte țări din Europa de Vest, care în ultimii ani au impus sancțiuni în mod susținut Rusiei. Cazul Navalnîi a fost ca o picătură în paharul nemulțumirilor deja plin, după repetatele derapaje ale Rusiei. Așadar, majoritatea țărilor din Europa luaseră deja atitudine față de influența Rusiei în politica lor internă, aceasta fiind tot mai marginalizată atât politic, cât și economic, rămânând să li se alăture și Germania.[3]

În privința Germaniei și a relației sale cu Rusia, unii analiști consideră că un rol important îl joacă și memoria nazismului, care s-a transformat într-o armă puternică pentru unii, iar pentru alții într-o slăbiciune ce este frecvent exploatată. Pe de o parte, se situează criticii Germaniei, care doresc limitarea puterii politice și economice a acesteia în Europa, pe de altă parte, puterea politică internă, care se confruntă adeseori cu diverse crize politice, printre care și Nord Stream 2. În cadrul aceleiași analize, autorul susține că liderii de la Berlin dispun de alte soluții, însă nu apelează la ele pentru că ar plăti un cost politic mult mai mare. Printre soluții se regăsesc: prelungirea termenului de eliminare a energiei nucleare, stabilit de către Germania ca fiind până în 2022, creșterea prețurilor pentru reducerea cererii de energie din industrie sau importul de gaz din alte surse la un preț mai mare. Prețul plătit, în schimb, de către Germania, alegând să continue construcția gazoductului, este erodarea relațiilor atât cu SUA, cât și cu țările membre UE, implicit „eroziunea coeziunii europene". În ultima perioadă, oficialii germani nu doar că au susținut în mod repetat că Nord Stream 2 e strict o decizie economică ruso-germană și nu are legătură cu politica dusă la nivel european, însă recent președintele german a făcut o afirmație îngrijorătoare, precum că Germania îi datorează Rusiei Nord Stream

2 pentru ce s-a întâmplat în al Doilea Război Mondial.[4]

Cei mai vehemenți opozanți europeni ai proiectului Nord Stream 2, Polonia și Ucraina, nu au reușit să convingă Germania să renunțe la acest gazoduct. Fostul președinte ucrainean, Petro Poroșenko, invoca faptul că Germania contribuie direct la întărirea Rusiei, iar aceasta nu va ezita apoi să atace valorile europene, numind gazoductul „o tragică greșeală istorică"[5]. Președintele Poloniei, Andrei Duda, cerea la rândul său stoparea proiectului, încă din faza incipientă, argumentând că pe lângă faptul că ar dezechilibra balanța energetică a Europei, ar amenința și securitatea energetică a țărilor din Europa Centrală și de Est[6]. Nici măcar sancțiunile americane, cu care erau amenințate companiile implicate în construcția conductei de gaz, nu au reușit să oprească proiectul, chiar dacă a întârziat finalizarea acestuia, unele companii alegând să se retragă din proiect de frica consecințelor. Se pare că ce nu au reușit SUA în privința stopării Nord Stream 2, s-ar putea să reușească chiar Rusia prin acțiunile sale total nedemocratice, culminând cu otrăvirea lui Navalnîi și apoi arestarea și închiderea lui la revenirea în țară, care au produs un val de furie și de reacții dure atât în rândul societății civile, cât și în rândul mai multor oficiali europeni.

Până la cazul Navalnîi, părerile statelor europene asupra proiectului erau împărțite sau neutre. După acel moment, valul criticilor a fost în creștere, iar ideea anulării proiectului de gazoduct Nord Stream 2 a devenit tot mai prezentă. Reacția imediată a Angelei Merkel a fost să susțină din nou că Nord Stream 2 e un proiect comercial și trebuie delimitat de politică însă, după mai multe reacții europene vehemente, ar fi susținut mai apoi că Uniunea Europeană trebuie să decidă soarta proiectului. Dmitri Trenin afirma într-o analiză recentă că decizia luată de Merkel de a lăsa soarta Nord Stream 2 să fie hotărâtă la nivelul Uniunii Europene, pare a fi mai degrabă o condamnare la moarte pentru acest proiect[7].

În ianuarie a.c. Parlamentul European a ieșit cu o reacție dură la adresa Rusiei, după arestarea lui Alexei Navalnîi la reîntoarcerea acestuia în țară, votând o rezoluție comună prin care se cerea oprirea imediată a construcției gazoductului Nord Stream 2 și revizuirea relațiilor Uniunii Europene cu Rusia[8]. Dacă anterior Franța părea să facă concesii și să susțină proiectul, cu condiția unor măsuri și cerințe mai dure în negocierile cu Rusia, acum se poziționează clar în favoarea stopării lui, îndemnând Germania să renunțe la Nord Stream 2, ca urmare a arestării opozantului lui Putin[9]. Un oficial european, Ditte Juul Jørgensen, a afirmat la rândul său că Uniunea Europeană nu are nevoie de conducta de gaze Nord Stream 2 pentru a-și asigura propria securitate energetica, pentru că are deja asigurate suficiente rezerve pentru a răspunde nevoilor energetice existente, iar singura care poate stopa proiectul este chiar Germania[10].

Finalizarea Nord Stream 2 nu doar că ar crește rolul Rusiei în Europa și dependența energetică a Occidentului față de aceasta, dar ar vulnerabiliza statele din Europa de Est și mai mult în fața Rusiei. În prezent, Ucraina este o țară cheie în tranzitul gazului rusesc spre Vest și ar pierde miliarde de dolari anual din taxele de tranzit, odată cu punerea în funcțiune a conductei Nord Stream 2[11]. Statele Unite au cerut Germaniei să reducă dependența energetice a Europei față de Rusia și să se asigure că va continua transportul de gaze și pe rutele vechi, care tranzitează Ucraina. Până la conflictul din 2014, Ucraina era unul dintre cei mai mari consumatori ai gazului rusesc. Însă, eliminarea Ucrainei din sistemul de transportare a gazului rusesc către Occident, i-ar aduce lui Putin nu doar avantaje economice, ci și mai multă libertate de a acționa în regiunea de Est a Europei, lipsind Kievul de singura pârghie pe care o are asupra Moscovei și a Bruxellesului[12]. S-ar crea un decalaj între Europa de Vest și cea Centrală și de Est în privința siguranței energetice, dar și a vulnerabilității securității în regiune în fața Rusiei. Nu în ultimul rând, Rusia se va afla de pe o poziție de putere în fața eventualelor critici venite dinspre Occident în privința activității sale mai puțin democratice cu propriii cetățeni sau destabilizatoare asupra altor țări. Ba chiar mai mult, cei care se opun proiectului susțin că banii încasați de pe urma gazoductului vor fi folosiți direct în acțiunile nedemocratice interne și externe ale Rusiei, care acum sunt condamnate la nivel internațional sau vor fi direct investiți în armată și servicii secrete[13].

2. Noua administrație Biden și impactul asupra Nord Stream 2

Schimbarea administrației de la Washington vine cu o resetare a poziționării SUA în politica internațională. Poate că una dintre cele mai așteptate reacții este cea a lui Biden față de Rusia și Putin, după acuzațiile repetate aduse acestuia că s-ar fi implicat în campaniile electorale din SUA. În ultimii ani, relațiile dintre cele două state s-au deteriorat constant. Însă acum pare să atingă un nou nivel maxim al tensiunilor la nivel diplomatic. Și relația SUA cu Germania e una destul de încordată în acest moment, nemulțumirile fiind legate de conducta de gaz Nord Stream 2, pe care Germania dorește s-o finalizeze cu orice preț, în timp ce Washingtonul a trecut de la amenințări la sancțiuni aplicate firmelor implicate în proiect.

Venirea lui Biden în fruntea Statelor Unite ale Americii nu a reușit să înduplece Germania și pe Merkel să-și schimbe poziția cu privire la Nord Stream 2. Aceasta susține în continuare că este un proiect strict comercial și nu unul politic, iar gazul rusesc ar fi necesar în procesul de trecere de la cărbune și energie nucleară la surse de energie regenerabile. Nici poziția SUA nu s-a schimbat, transmițând că e un proiect geopolitic dezastruos, care va vulnerabiliza atât Europa de Est, cât și NATO în fața Rusiei, din punct de vedere economic și energetic.[14]

La începutul lunii martie, experții Clubului de discuții Valdai au abordat subiectul proiectului Nord Stream 2. Potrivit participanților la discuție, America ar fi principalul oponent al acestui proiect, chiar și după venirea noii administrații nimic nu se va schimba. Directorul de program, Ivan Timofeev, a afirmat că nici Uniunea Europeană sau chiar Germania n-ar avea cum să se opună voinței americane pentru că ar fi supuse sancțiunilor SUA. Un alt participant la discuție, Thilo Wieland, a susținut că totuși Nord Stream 2 este un proiect esențial pentru Europa, mai ales în condițiile în care aceasta se află în proces de trecere la energia verde, iar gazul rusesc nu doar că i-ar consolida rezistența infrastructurii și ar stabiliza prețurile, asigurându-i securitatea energetică de care are nevoie, dar ar juca un rol important în înlocuirea cărbunelui, în procesul de decarbonizare. Vitaly Yermakov a susținut totuși că blocajul actual al proiectului Nord Stream 2 nu are un caracter pur politic, ci trebuie luate în calcul și alte considerente precum cele economice, generate de noile tendințe în producția și transportul de gaze naturale din Rusia către continentul european. Yermakov explică faptul că producția de gaze rusești a fost relocată în mare parte în Peninsula Yamal. Vechile câmpuri de exploatare nu mai au o producție susținută, chiar dacă sunt mai apropiate de coridorul central de transport, care trece prin Ucraina în drumul către Europa. Totuși, transportul gazului din Yamal nu este rentabil prin conducta centrală, peninsula situându-se mult la nord, astfel că Nord Stream 2 devine ruta cea mai scurtă și cea mai rentabilă pentru transportarea gazului din Yamal spre Europa.[15] Interesant este că deși unii experți Occidentali consideră că raportul Germaniei și a Europei în general față de Nord Stream 2 s-a schimbat după otrăvirea lui Navalnîi, în cadrul acestor discuții ale Clubului Valdai se încearcă pasarea responsabilității pentru un eventual eșec al proiectului în totalitate către SUA.

Într-un interviu recent, Biden l-a numit criminal pe Putin, afirmând că vor urma și alte consecințe, iar Putin „va plăti un preț" pentru acțiunile sale[16]. Acuzațiile lui Biden vin și pe fondul dezvăluirilor făcute de declasificarea unui raport al serviciilor secrete americane, în care se menționează că Vladimir Putin a autorizat operațiuni de interferență în campania electorală americană din 2020, care să-l sprijine pe Trump și să denigreze candidatura lui Biden[17]. Totodată, administrația Biden a anunțat noi sancțiuni pentru Rusia, pentru otrăvirea și închiderea lui Navalnîi. Reacția Kremlinului a apărut imediat după acuzațiile lui Biden, prin rechemarea la Moscova a ambasadorului rus în SUA, Anatoli Antonov, pentru „a participa la consultări privind rectificarea relațiilor ruso-americane"[18]. Expertul în spațiul ex-sovietic, Armand Goșu, a declarat în cadrul unui interviu, cu privire la riscul escaladării tensiunilor dintre SUA și Rusia, că: „să numești criminal pe șeful altui stat ar fi echivalent cu o declarație de război în alte vremuri sau cel puțin cu ruperea relațiilor diplomatice"[19], un gest oarecum iresponsabil din partea președintelui american, având în

vedere arsenalul nuclear al celor două puteri. Cu toate astea, afirmă Goșu, cei doi președinți au de câștigat din această criză: „Pe de o parte, Biden reconfirmă rolul SUA de lider al lumii occidentale, al taberei liberale, pierdut în mandatul președintelui Donald Trump. Pe de altă parte, Putin face rost de un pretext în plus pentru a izola și mai mult Rusia de restul lumii."[20] Liderul de la Kremlin se află în plină pregătire pentru alegerile din toamnă, astfel că își va justifica multe dintre viitoarele acțiuni prin „atacul inamicului occidental". Totuși, poziția de neclintit a SUA are în spate și interese economice proprii. Vânzarea gazelor americane în Europa ar stimula economia americană și, în același timp, ar împiedica întărirea puterii Rusiei pe plan internațional[21]. Chiar dacă Putin a susținut că nu există dubii asupra finalității acestui proiect, au apărut voci și în Rusia care susțin contrariul. La începutul anului, Mikhail Krutikhin, partener al firmei RusEnergy, declara într-un interviu că „Acest proiect a murit deja în decembrie 2019, când Congresul SUA a adoptat o lege a sancțiunilor"[22]. Rămâne de văzut care va fi soarta Nord Stream 2, însă în mod cert SUA are un cuvânt greu de spus. Pârghia sancțiunilor s-a dovedit eficientă pentru amânarea termenului de finalizare a conductei și, chiar dacă aceasta va fi pusă în funcțiune, cu siguranță vor avea loc negocieri importante între părțile implicate pentru a se stabili condiții clare și reciproc avantajoase.

3. Ciocnirile dintre Rusia și Occident și posibile evoluții ale Nord Stream 2

Proiectul Nord Stream 2 a dus la o oarecare divizare la nivel de poziționare a membrilor UE. Cei mai aprigi susținători, dar și beneficiari direcți, sunt Germania, Austria și Olanda. Restul Europei fie se poziționează expres împotrivă – țări precum Polonia, Ucraina sau statele baltice, fie insistă că nu e un proiect European și e strict problema Germaniei ce decizie va lua și care va fi viitorul acestuia. Cu toate astea, la nivel european a fost luată o poziție comună prin adoptarea rezoluției Parlamentului European, prin care solicită încetarea Nord Stream 2 pentru a nu permite Rusiei să preia controlul asupra pieței energetice a Europei și totodată ca o pedeapsă pentru încălcarea drepturilor omului în Rusia.

La nivel diplomatic au început să aibă loc tot mai multe tensiuni și e foarte probabil să urmeze și alte repercusiuni în lunile următoare. După ce că relația Rusiei cu SUA a devenit aproape inexistentă, acum urmează aceeași cale și cea cu țările din Europa. Chiar dacă aceste relații s-au deteriorat serios în ultimii ani, este important să nu urmeze o escaladare care să ducă la o stare de conflict între NATO și Rusia. Pe lângă o posibilă divizare a aliaților în fața unui pericol iminent, cel mai mult ar avea de suferit statele de pe flancul estic al NATO.

O situație neplăcută între Vest și Rusia a avut loc recent în cadrul vizitei șefului diplomației europene, Josep Borrell, la Moscova, în februarie a.c. (2021). Acesta nu doar că nu a fost primit la cel mai înalt nivel, dar a fost nevoit să facă față unui val de acuzații venite din partea Ministrului rus de Externe, Serghei Lavrov, care susținea că liderii occidentali ar minți în privința otrăvirii lui Navalnîi, iar Uniunea Europeană s-a transformat într-un „partener pe care nu te poți baza". Nici jurnaliștii nu au fost mai prietenoși în cadrul conferinței de presă, adresându-i întrebări incomode sau de propagandă și diverse insinuări, cum ar fi încălcarea drepturilor omului în Letonia. În cadrul aceleiași conferințe de presă, Lavrov a ținut să evidențieze faptul că Uniunea Europeană a impus sancțiuni unilaterale Rusiei cu privire la anexarea Crimeei, legitimitatea cărora nu o recunoștea. În același timp, cât Borrell și Lavrov răspundeau jurnaliștilor la întrebări, Rusia expulza în mod ostentativ trei diplomați europeni, din Germania, Polonia și Suedia.[23] La rândul lor, Germania, Polonia și Suedia au expulzat câte un diplomat rus, drept răspuns la acțiunile întreprinse de Moscova. Deși Borrell era bine intenționat, dorind deschiderea unui dialog cu Rusia, momentul vizitei sale e posibil să nu fi fost prea bine ales, venind la câteva zile după ce puterile internaționale condamnau Rusia pentru trimiterea lui Navalnîi la închisoare.

După expulzările Moscovei, cancelarul german, Angela Merkel, a condamnat acțiunea ca fiind nejustificată și departe de ceea ce în-

seamnă statul de drept. Ulterior, după discuția cu președintele francez Macron, Merkel a declarat că își rezervă dreptul de a continua cu sancțiunile, doar că deocamdată poziția cu privire la Nord Stream 2 nu este afectată de evenimentele petrecute. Dacă până acum susținea ferm de fiecare dată că e doar un proiect economic, fără implicații politice, de această dată Merkel a schimbat puțin tonul după discuția cu Macron, afirmând că: „Pe de o parte este un proiect comercial, pe de altă parte are implicații politice și joacă un rol important în zona transatlantică"[24]. Un alt element important în această ecuație îl reprezintă alegerile care vor avea loc în toamnă în Germania. Creștin-democrații vor avea de guvernat cu Verzii. Deși succesorul lui Merkel susține proiectul Nord Stream 2, nu se poate spune același lucru și de Verzi, care au cerut oprirea gazoductului după cazul Navalnîi.[25]

Soarta gazoductului va fi, cel mai probabil, hotărâtă de negocierile dintre SUA și Germania. Raportul unui ONG german, prezentat în februarie, sugera că pentru evitarea sancțiunilor americane, Berlinul ar fi fost gata să încheie un acord cu Trump, prin care se angaja să importe gaz natural lichefiat din SUA în valoare de 1 miliard de euro[26]. După venirea lui Biden, au apărut și alte zvonuri despre un posibil acord al acestuia cu Merkel, doar că de această dată mesajul este că Washingtonul are încredere că într-un final Germania va da înapoi[27]. Cu toate aceste zvonuri apărute în ultima perioadă în presa americană și germană, că ar exista un acord între Germania și SUA pentru a nu se aplica sancțiuni, administrația Biden nu a ezitat să ceară încă o dată companiilor implicate să „abandoneze imediat lucrările la conductă"[28]. O altă posibilă versiune de acord negociat vehiculată de presa internațională, menționându-se surse guvernamentale, ar fi aceea că SUA ar renunța la sancțiuni cu condiția ca Germania să se angajeze să închidă viitoarele livrări de gaze prin acea conductă, în cazul în care Ucraina ar fi supusă la presiuni din partea Rusiei[29].

Indiferent de deznodământul final al proiectului Nord Stream 2, până la o trecere totală la energia verde, dependența Europei față de gazul rusesc s-a aflat în creștere în ultimii ani, ajungând ca în 2018 gazul din Rusia să reprezinte 37% din totalul de gaz importat, față de ponderea gazului rusesc de 27% în 2011[30]. Creșterea necesarului de gaz vine și ca urmare a unei politici de reducere a consumului de cărbune și a emisiilor de CO2, dar și de eliminare treptată a energiei nucleare din Germania. Este interesantă concluzia trasă de Dmitri Trenin într-o analiză scrisă pe acest subiect la sfârșitul anului trecut, care remarca foarte bine cât de mult s-a transformat cooperarea economică dintre Rusia și Occident în ultimii 25 de ani. Relațiile economice în domeniul energetic se confruntă cu un șir de probleme complexe, dovada fiind și provocările apărute în proiectul gazoductului Nord Stream 2. Trenin susține că indiferent de soarta proiectului, energia își pierde din rolul său de principală bornă strategică în relația dintre Rusia și Europa de Vest și că această perioadă de 50 de ani de colaborare se apropie de sfârșit, fără a se întrezări vreun înlocuitor al gazului în relația energetică ruso-europeană.[31]

Concluzii

Chiar dacă proiectul este finalizat în proporție de 95%, modul în care se va termina această poveste este încă incert. Cu cât se apropie termenul de finalizare a proiectului, cu atât crește rezistența împotriva lui. Administrația de la Washington nu pare dispusă să cedeze și va face tot ce îi stă în putință să oprească funcționarea conductei, chiar și după finalizarea acesteia 100%. Momentul decisiv privind soarta conductei de gaz Nord Stream 2 ar putea fi în toamna acestui an (2021). În septembrie vor avea loc alegeri foarte importante atât în Rusia, cât și în Germania. Starea de incertitudine va fi cel mai probabil menținută până după acele alegeri, iar apoi va fi luată o decizie. Un deznodământ mai devreme de acel moment probabil că nu va avea loc, în pofida presiunilor venite din SUA și a mai multor oficiali europeni. O stopare a proiectului în acest moment ar afecta atât coaliția de guvernare a lui Merkel în Germania, cât și poziția lui Putin la Moscova, cu efecte ce pot fi resimțite puternic în alegerile ambelor țări. Totuși, o îngrijorare validă care apare în acest moment este legată de modul în care starea

de tensiune crescută dintre Rusia și Occident și modul în care se va finaliza proiectul Nord Stream 2 vor avea impact atât asupra rezolvării conflictului din estul Ucrainei, cât și în lupta societății civile din Belarus pentru democrație.

Note

[1] Tony Wesolowsky, „Nord Stream 2: Is Russia's 'Bad Deal For Europe' Also A Done Deal?", accesibil pe https://www.rferl.org/a/nord-stream-2-is-russia-bad-deal-for-europe-also-a-done-deal-/31096487.html, accesat la data de 03.04.2021.

[2] „Navalny Poisoning Just A Bump In The Road For Nord Stream 2", accesibil pe https://www.forbes.com/sites/uhenergy/2020/09/24/navalny-poisoning-just-a-bump-in-the-road-for-nord-stream-2/?sh=6e5b30212888, accesat la data de 03.04.2021.

[3] Dmitri Trenin, „Russian-German Relations: Back to the Future", accesibil pe https://carnegie.ru/commentary/82713 accesat la 07.03.2021

[4] Jeremy Stern, „Germany Will Never Back Down on Its Russian Pipeline", accesibil pe https://foreignpolicy.com/2021/02/25/germany-will-never-back-down-on-its-russian-pipeline/, accesat la data de 03.04.2021.

[5] „Ukrainian President says Russian-German gas pipeline will "feed the beast" in Moscow", accesibil pe https://www.cleanenergywire.org/news/reactions-eu-air-quality-lawsuit-100-renewables-possible-.study/ukrainian-president-says-russian-german-gas-pipeline-will-feed-beast-moscow, accesat la data de 07.03.2021.

[6] „Polish President Andrzej Duda calls for stop to Nord Stream 2 gas pipeline!, accesibil pe https://www.dw.com/en/polish-president-andrzej-duda-calls-for-stop-to-nord-stream-2-gas-pipeline/a-46001118, accesat la data de 07.03.2021.

[7] Dmitri Trenin, „Russian-German Relations: Back to the Future".

[8] „EU lawmakers call for halt to Nord Stream 2 after Navalny arrest", accesibil pe https://www.reuters.com/article/us-russia-politics-navalny-eu-idUSKBN29Q1F9, accesat la data de 07.03.2021.

[9] „France presses Germany to ditch Nord Stream 2 over Navalny", accesibil pe https://www.dw.com/en/france-presses-germany-to-ditch-nord-stream-2-over-navalny/a-56411291, accesat la data de 07.03.2021.

[10] „EU says it does not need Nord Stream 2, but only Germany can block it", accesibil pe https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-says-it-does-not-need-nord-stream-2-but-only-germany-can-block-it/, accesat la data de 03.04.2021.

[11] Tony Wesolowsky, „Nord Stream 2: Is Russia's 'Bad Deal For Europe' Also A Done Deal?".

[12] Jeremy Stern, „Germany Will Never Back Down on Its Russian Pipeline".

[13] Julian Wettengel, „Gas pipeline Nord Stream 2 links Germany to Russia, but splits Europe", accesibil pe https://www.cleanenergywire.org/factsheets/gas-pipeline-nord-stream-2-links-germany-russia-splits-europe, accesat la data de 03.04.2021.

[14] Andreas Kluth, „Get Ready For a Merkel-Biden Bust-Up Over Russian Gas", accesibil pe https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2021-02-05/nord-stream-2-get-ready-for-a-merkel-biden-bust-up-over-russian-gas, accesat la data de 28.03.2021.

[15] „Nord Stream 2: Yamal Gas for Europe and US Sanctions", https://valdaiclub.com/events/posts/articles/nord-stream-2-yamal-gas-for-europe-and-us-sanctions/, accesat pe 14.03.2021

[16] „Putin challenges Biden to debate after president calls him a ‚killer' ", accesibil pe https://abcnews.go.com/International/putin-challenges-biden-debate-president-calls-killer/story?id=76539031, accesat la data de 27.03.2021.

[17] „Russia tried to help Trump in 2020, Iran tried to hurt him and China stayed out of it, says new report", accesibil pe https://www.nbcnews.com/politics/national-security/u-s-intel-agencies-say-russia-tried-help-trump-china-n1261234, accesat la data de 27.03.2021.

[18] „Russian envoy to U.S. back in Moscow after Biden calls Putin a killer: TASS", accesibil pe https://www.reuters.com/article/us-russia-usa-diplomacy/russian-envoy-to-u-s-back-in-moscow-after-biden-calls-putin-a-killer-tass-idUSKBN2BD07O, accesat la data de 27.03.2021.

[19] ANALIZA. „Ciocnirea ritualica" intre Joe Biden si Vladimir Putin. „Sa numesti criminal pe seful altui stat ar fi echivalat cu o declaratie de razboi in alte vremuri", accesibil pe https://ziare.com/vladimir-putin/sua/joe-biden-vladimir-putin-un-criminal-retragerea-amasadorului-rus-moscova-washington-tensiuni-1668246, accesat la data de 28.03.2021.

[20] Ibidem.

[21] „Nord Stream 2: Dead in the water despite construction reboot?", accesibil pe https://www.dw.com/en/nord-stream-2-dead-in-the-water-despite-construction-reboot/a-56388253, accesat la data de 03.04.2021.

[22] Ibidem.

[23] David M. Herszenhorn and Jacopo Barigazzi, „Borrell stands by as Lavrov calls EU 'unreliable partner' ", https://www.politico.eu/article/borrell-stands-by-as-lavrov-calls-eu-unreliable-partner/, 13.03.2021

[24] „Germany backs Nord Stream 2 'for the time being': Merkel", accesibil pe https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/germany-backs-nord-stream-2-for-the-time-being-merkel/, accesat la data de 03.04.2021.

[25] Ibidem.

[26] Tony Wesolowsky, „Nord Stream 2: Is Russia's 'Bad Deal For Europe' Also A Done Deal?".

[27] Jeremy Stern, „Germany Will Never Back Down on Its Russian Pipeline".

[28] Julian Wettengel, „Gas pipeline Nord Stream 2 links Germany to Russia, but splits Europe".

[29] Ibidem.

[30] Tony Wesolowsky, „Nord Stream 2: Is Russia's 'Bad Deal For Europe' Also A Done Deal?".

[31] Dmitri Trenin, „Respect Thy Neighbor: Russia and the Baltic Region", dec 2020, accesibil pe https://carnegie.ru/commentary/83539, accesat la data de 14.03.2021.

ABSTRACT

The Nord Stream 2 project has caused controversy from its very beginning. On one hand, Russia, Germany, Austria and the Netherlands have supported this project, arguing that it is important for Europe's energy security. On the other hand, the US, Ukraine and Poland are opposing the gas pipeline, claiming that it will further empower Russia over Europe and threaten the security of Eastern Europe, especially that of Ukraine, that would be left without any leverage over Moscow. Although about 95% of the pipeline is completed, its fate is currently uncertain. After the poisoning and then the arrest and imprisonment of Alexei Navalny, the number of those who demand the halt of the project, including among European officials, has increased. More and more analysts claim that Nord Stream 2 is doomed to failure and it is only a matter of time until this happens. An important element in this equation will be the elections that will take place this autumn in Germany and Russia, whose results will directly influence the future of the Nord Stream 2.

Cuvinte-cheie: gaze naturale, Nord Stream 2, Navalnîi, administrația Biden, Rusia, Germania, securitate energetică.

Ana Mereacre – absolventă a unui master în relații internaționale la Universitatea din București și doctorandă în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA). Domeniile de specializare sunt probleme de securitate în Europa de Est și relația NATO-Rusia.

Inteligența Artificială – viitorul despre care trebuie să învățăm cât mai repede

Dragoș Gabriel GHERCIOIU

Domeniul generic asociat „inteligenței artificiale" și-a început marșul triumfal în cadrul economiei globale începând cu anul 2015, iar perioada pre – pandemie părea să nu-i poată opri expansiunea și relevanța tot mai mare în aproape orice domeniu de activitate umană. Criza sanitară și cea economică ce vor urma nu vor face decât să crească aportul financiar „smart" dedicat acestor dezvoltări, ultimii doi ani fiind cruciali în identificarea unor noi aplicații și a unor nevoi ce vor avea drept caracteristică aportul masiv de Inteligență Artificială.

Dacă este să privim sec la nevoile omenirii din perspectiva dezvoltării economice sustenabile, am putea să pornim de la doar trei domenii în care prezența „inteligenței artificiale" urma să schimbe perspectiva globală înainte de COVID – 19: reducerea blocajelor de trafic în marile aglomerări urbane; gestionarea consumurilor energetice ne – eficiente și reducerea emisiilor poluante (în special cele datorate traficului maritim și a celui aerian).

În 2017 pe plan global s-au cheltuit aproximativ 21.8 miliarde dolari pe achizitii sau fuziuni de firme conectate sau dedicate domeniului "Inteligență Artificială" (IA), o creștere de 26 de ori față de anul 2015 (considerat de referință), iar astăzi abordarea progresului în domeniul IA se face tot mai mult din perspectivă comercială.

O definiție mai puțin pretențioasă, accesibilă unui public fără o educație specifică domeniului ar fi că IA și cel al *Machine Learning* reprezintă, în esență, un vast complex de sisteme informatice care rulează informații înscrise în baze de date gigantice, cu rolul de a identifica similarități și de a face predicții, produsul finit fiind similar celui realizat de o armată de statisticieni care ar dispune de resurse de timp și dedicație nelimitate, însă mult mai rapid, mai ieftin și mai eficient.

"Computers have been able to read text and numbers for decades, but have only recently learned to see, hear and speak".[1] Progresul tehnologic și viteza cu care trăim astăzi tind să ducă în amintire anii în care fiecare individ se simțea protejat în intimitatea sa de reguli precise și clare, care impuneau o conduită responsabilă serviciilor de comunicații (liniile de telefonie fixă și liniile telegrafice, spre exemplu) sau celor de gestionare a corespondenței (servicii poștale).

Când ieșim din casă, camerele de supraveghere video ne înregistrează fiecare mișcare și au tot mai des capacitatea de recunoaștere facială aproape fără eroare. Când conducem mașina personală, numărul de înmatriculare rămâne înregistrat pe ruta pe care ne deplasăm și permite oricând refacerea acesteia la solicitarea unei autorități. Telefonul mobil pe care îl utilizăm tot mai multe ore în fiecare zi, ca și navigarea pe internet, ne structurează profilul preocupărilor, pasiunilor și hobbyurilor, cercul de cunoștințe și de interese, iar toate aceste date, prelucrate în câteva fracțiuni de secundă de computere tot mai performante, permit refacerea secvențelor vieții cotidiene a fiecărui

individ cu o precizie chirurgicală. Libertățile fundamentale încep astfel să se erodeze, iar odată intrate pe mâna unor autorități abuzive, pun sub semnul îndoielii tocmai valorile fundamentale care stau la baza unei democrații funcționale.

Geopolitic, dar și tehnologic, SUA și China conduc detașat competiția, cu un ușor avans al asiaticilor, datorat în principal domeniului vast de baze de date aflate la dispoziție, precum și lipsei oricăror limitări sau restricții legale pentru politicile atotputernicului partid comunist chinez. Dacă ar fi să încercăm o distribuție sectorială a competiției în trei (vom include aici și Uniunea Europeană), situația la zi ar fi următoarea: un avans pentru China în domeniile **AI Manufacturare** și **AI Transport Public/Urban**, echilibru relativ China – SUA în domeniile **AI Automotive**, **AI Financiar și Investiții**, **AI Electronice Industriale** și **AI pentru Servicii Online**. Europa se poziționează în fruntea celor doi competitori doar în domeniul **AI Enterprise Administration**, cu mențiunea că partea de control al portofoliului investițional, relevant pentru acest domeniu, este net în avantajul SUA și al Chinei.

În statul modern, specific democrațiilor de astăzi, există un sistem de *"checks and balances"*, aplicat autorității de orice nivel, care implică, întotdeauna, asumarea și consensul individual, fără de care progresul social așa cum îl cunoaștem nu ar mai fi posibil. În schimb, lucrurile se complică exponențial atunci când autoritatea centrală/locală/regională se exercită arbitrar, fără respect pentru reguli și legi.

„Under an authoritarian government, digital monitoring is turning a nasty police state into a terrifying, all knowing, one".[2]

Cum găsim echilibrul dintre libertate și siguranța cetățeanului?

– În primul rând **prin reglementare**. Lumea digitală, asemenea lumii fizice în care ne dezvoltăm specia, trebuie să fie reglementată cu claritate, pentru a permite celor corecți să se simtă în siguranță.

– În al doilea rând, trebuie avut în vedere **un termen clar** până la care trebuie păstrate datele individuale și modul în care acestea sunt manipulate.

– În al treilea rând, trebuie **monitorizat cu atenție modul în care este utilizată Inteligența Artificială.**

O referință foarte utilă în acest sens este setul de cinci principii enunțat de OECD[3] (*the OECD AI Principles*), respectiv:

– Domeniul AI trebuie să aducă beneficii umanității și planetei, prin accentul pus pe dezvoltare, protecția mediului și prosperitate;

– Sistemele AI vor fi proiectate și dezvoltate doar cu scopul de a respecta statul de drept, drepturile omului, valorile democratice și diversitatea culturală;

– Vor exista posibilități și instrumente clare de verificare și certificare a rezultatelor generate de sistemele AI pentru a permite operatorilor umani și publicului în general, înțelegerea și evaluarea acestor rezultate;

– Sistemele AI vor funcționa într-un mod flexibil, stabil și sigur, riscurile potențiale fiind evaluate și gestionate periodic;

– Organizațiile sau utilizatorii individuali care lucrează la dezvoltarea, operarea sau întreținerea sistemelor AI vor răspunde direct în fața autorității pentru respectarea acestor principii.

Un alt aspect care va necesita o abordare de *tip smart* este așa numită „frică de inteligența artificială". Există deja o retorică specifică acestui subiect, apanajul populiștilor, ignoranților și dogmaticilor de pretutindeni: fie domeniul AI va evolua foarte rapid și va fi de neînlocuit, urmând a „ne fura toate locurile de muncă, înlocuind masiv componenta umană", fie domeniul AI va „scăpa de sub control și se va întoarce împotriva oamenilor". Recomandarea profesorului Hans Uszkoreit, director științific al grupului german DFKI: *„better to be careful than to be scared"*. Iar pentru aceasta, exemplifică cu modul în care Transformarea Digitală va cuprinde lumea în care trăim: un prim val îl va constitui digitalizarea integrală a informației, procesarea de date, planificarea resurselor și depozitele de date. Valul al doilea va fi constituit din Internet of Things, Robotizare, aplicații cu utilizarea AI pe scară largă, Intelligence Enterprise, Industry 4.0[4], Digital Twin[5] și Data Lake[6].

Recent, în baza experienței și posturii de președinte în exercițiu al grupului *G 20 (the Group of Twenty)*, responsabil de 80% din fluxurile economice globale, Japonia a lansat în 4 noiembrie 2019 inițiativa[7] **the Blue Dot Network.** Este un proiect de anvergură, care

urmărește să genereze standardele pentru rețelele de infrastructură digitală globală ce urmează a fi dezvoltate, principiile de bază fiind raportate la transparența fondurilor și a cheltuielilor generate de construcția și exploatarea unei rețele digitale, implicarea industriilor nepoluante și respectarea normelor de protecția mediului, precum și impactul asupra dezvoltării economice, în general. Rețeaua *Blue Dot* urmărește crearea unor standarde comune de dezvoltare pentru infrastructurile digitale pentru cele trei entități direct interesate în dezvoltarea economică și protecția mediului: domeniul guvernamental, sectorul privat și societatea civilă, iar normele pe care va fi realizată sunt *the G20 Principles for Quality Infrastructure Investement* și *the G7 Charlevoix on Innovation Financing for Development.* Odată realizată, o rețea digitală va putea cere **certificarea Blue Dot**, fapt ce semnifică caracteristicele sale legate de transparență, finanțare sustenabilă și angajament pentru respectarea regulilor economiei de piață.

Este firesc ca un subiect atât de vast și de important ca cel legat de domeniul inteligenței artificiale să constituie un domeniu de maxim interes pentru domeniul militar. NATO este parte din cursa globală legată de avansul tehnologic și cunoașterea avansată, prin urmare nu vom putea disocia competitivitatea economică de performanța capabilităților militare ale țărilor membre.[8] În acest context, un crez major la nivelul leadershipului Alianței este legat de menținerea legăturii și prezența participativă a tinerilor la proiectele de dezvoltare științifică finanțate de NATO. Studenți și tineri, fără background militar sau legat de domeniul securității, sunt încurajați să participe periodic la proiecte și dezbateri organizate în format flexibil și participativ, alături de mari universități și centre de cercetare aparținând țărilor Alianței. Mecanismul NATO a creat astfel două structuri de inovare care să permită această cooperare, respectiv *the Innovation Hub* aparținând de Comandamentul Aliat pentru Transformare (Allied Command Transformation) din Norfolk, Virginia și *the Innovation Unit,* din cadrul „Diviziei pentru noi provocări de securitate" (Emerging Security Challenges Division) de la sediul central NATO din Bruxelles.

Noile tehnologii pun deja între paranteze modul în care lumea se raportează la un conflict militar, precum și modul în care sunt percepute agresiunile externe. *„Agresiunea"* devine astfel un termen peiorativ, odată ce poate fi expresia unui atac greu de probat, ale cărui consecințe sunt dintre cele mai profunde. Vechea abordare strategică cu privire la protejarea unui „perimetru" în cazul unei agresiuni se golește de conținut atunci când lumea cibernetică, lipsită de granițe și fără un agresor uman desemnat, este „teatrul de operații" în care se regăsesc toți participanții.

Un subiect fierbinte, ale cărui dispute au fost puse între paranteze de declanșarea pandemiei, va reveni pe agenda dezbaterilor la nivel global, o primă conferință în acest sens fiind deja antamată la Viena de ministerul austriac de externe. Austria este una dintre țările militante cu privire la crearea unui mecanism de reguli și norme etice care să aibă în vedere utilizarea roboților și dronelor în conflictele militare, cu implicare cinetică și decizie bazată pe algoritmi software referitor la angajarea în acțiuni letale. De altfel, Organizația Națiunilor Unite a inițiat încă din 2014 o serie de dezbateri sub egida *Convention on Certain Conventional Weapons,* cu privire la folosirea *Lethal Autonomous Weapons.*

În limbaj comercial "the killer robots", sunt sisteme automatizate de armament care au propria modalitate de evaluare a unei situații tactice, fiind libere să aleagă ținta și momentul atacului, letal sau de intimidare. Preocupările legate de controlul modalității de utilizare a sistemelor autonome au devenit mai stringente și mai vizibile, în special datorită progreselor tehnologice înregistrate în ultimul an... O amânare a reglementării și standardizării domeniului va face imposibilă reglarea modalității de utilizare a acestor echipamente în viitorul ...imediat. Iar viitorul nu sună deloc bine, din acest punct de vedere. Într-o campanie de anvergură (www.stopkillerrobots.org), care a mobilizat[9] foarte multe personalități mondiale (dar și guverne sau organizații), organizația Amnesty International afirmă, prin vocea unui expert[10] "NATO… is a great place to responsibly think about how to harness the good parts of this technology and how to prohibit the parts that would be catastrophic for humani-

tarian law and human rights law, and people at the end of the day". În realitate însă, NATO nu are atribuții de a reglementa în nici un domeniu, însă poate genera seturi de standarde. Și, așa cum afirmă Mircea Geoană, Secretarul General Adjunct NATO, "once NATO sets a standard, it becomes in terms of defensive security the gold standard in that respective field". Cât de mult vor conta aceste standarde pentru marii jucători din domeniu este o altă discuție. China, de exemplu, avansează într-un ritm extrem de rapid și țintește fără ascunzișuri poziția de leader în domeniu, nefiind jenată de nici o nevoie de a respecta regulile. Sau, în cuvintele diplomatic alese ale lui David van Weel, Asistent al Secretarului General NATO pentru Tehnologii Emergente, "I'm ... not sure that they're having the same debates on principles of responsible use or they're definitely applying our democratic values to these technologies".

Anul acesta, în 16 Februarie, celebra Universitate Oxford a mișcat lucrurile și mai departe, asumându-și, ca întotdeauna, un rol definitoriu în trasarea liniei directoare în domeniul Inteligenței Artificiale. Prin înființarea **Institute for Ethics in AI** se are în vedere crearea unei paltforme de interacțiune între filozofi și experți în științe umaniste, pe de o parte, cu dezvoltatori și oameni cheie din industria AI. Potrivit declarației Universității Oxford la momentul lansării Institutului, *„Philosophers made a major contribution to the development of medical ethics forty years ago, and we are now at a tipping point where a similar ethical intervention is needed to cope with the questions raised by the rise of AI".*

Comisia Europeană este un alt actor important, ale cărui preocupări legate de Inteligența Artificială sunt bine cunoscute, iar un set de reglementări neunivoce referitoare la domeniu, urmează să apară în curând. În centrul acestor reglementări, va sta respectarea intimității individuale și protejarea drepturilor fundamentale ale omului. Potrivit Ursulei von der Leyen, Președinta Comisiei Europene, aceste aspecte vor fi luate „foarte în serios". Este unul din motivele pentru care relația transatlantică va avea de suferit, întrucât regulile europene de protecție a datelor nu permit sistemelor folosite pe scară largă în SUA o amplitudine similară în Europa[11]. În acest context, se impune o abordare echilibrată a discuțiilor între cele două maluri ale Atlanticului, pentru a nu permite Chinei să exploateze eventualele diferențe de abordare. De altfel, Dragoș Tudorache, președintele român al Comitetului pentru Inteligență Artificială din Parlamentul European, identifică această problemă ca fiind una de urgență imediată, pentru soluționarea diferendelor de abordare în relația trans – atlantică[12].

În data de 21.04.2021, Comisia Europeană a prezentat propunerile avute în vedere pentru reglementarea domeniului Inteligenței Artificiale. Denumit *„Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts"*, documentul este construit cu intenția de a reglementa domeniile de utilizare ale Inteligenței Artificiale cu potențial de risc ridicat pentru drepturile și libertățile fundamentale, fiind generat cu speranța că va deveni un punct de referință pentru legislația în domeniu și o sursă de inspirație pentru autoritățile de pe toate continentele. Societatea civilă și principalele forțe politice din Uniunea Europeană au avut o campanie de conștientizare a publicului care a precedat elaborarea propunerii recente a Comisiei Europene, fiind accentuată nevoia de responsabilizare a celor care lucrează în domeniul Inteligenței Artificiale, cu mențiunea explicită că există o serie de domenii în care protecția legislativă nu oferă suficiente garanții pentru cei afectați de intervenția sau utilizarea proiectelor cu asistență sau componente AI.

Domenii sensibile, în care sunt posibile abuzuri legislative sau operaționale, cum ar fi controlul migrației, controlul de frontieră, unele aspecte generale de ordine și siguranță, sau responsabilizarea angajatorilor și protecția drepturilor individuale ale angajaților, sunt menționate explicit ca fiind surse de mare risc pentru utilizarea și încorporarea nereglementată a Inteligenței Artificiale.

Descurajarea abuzurilor și vegherea asupra respectării drepturilor fundamentale ale omului în domenii cum sunt cele exemplificate, constituie un motiv serios de îngrijorare la nivelul Comisiei Europene, precum și într-o

serie de cancelarii ale unor țări cu democrații avansate de pe Bătrânul Continent.

Comisia Europeană are în vedere constituirea unui Comitet de Reglementare și Control *("European Artificial Intelligence Board")* menit a supraveghea respectarea legislației, dar și instituirea unui mecanism de bune practici la nivel european. Deși contestat („încă o structură birocratică creată de Comisie"), respectivul Board ar avea un rol fundamental, fiind chemat să emită recomandări și sugestii, dincolo de observații și propuneri de reglementare, inițiativă care nu poate fi decât salutară într-un domeniu complet nou pentru majoritatea jucătorilor și a publicului. Sistemele AI considerate de **„mare risc"** vor fi permise în interiorul Uniunii Europene numai în baza unei evaluări stricte, bazată pe controlul calității și proceduri conforme, iar standardele care vor fi instituite în aceste domenii, vor fi permanent evaluate și îmbunătățite.

Propunerile Comisiei Europene vor urma calea dezbaterilor parlamentare, fiind de așteptat discuții intense și modificări ale variantelor inițiale, mai ales în comitetele Parlamentului European care gestionează subiecte legate de **piața internă, industrie, domeniul juridic sau libertăți civile**, aceasta fiind însă calea prin care legislația va fi îmbunătățită și adaptată la nevoile pieței, dar mai ales, la exigențele unor societăți deschise care vor trebui, din nou, să se reinventeze. În plus, Comisia Europeană are în lucru propuneri legislative care vor reglementa domeniul schimbului de informații, domeniul guvernanței digitale și al reglementărilor legate de digital și baze de date.

Un alt domeniu care va fi reglementat de către Comisia Europeană este cel legat de mașini și echipamente de lucru care conțin componente substanțiale bazate pe AI, cum ar fi de exemplu: mașini fără șofer, echipamente pentru ridicat și stivuit, sisteme de operare portuare, strunguri și mașini de frezat cu comandă numerică etc. Noul pachet, denumit simbolic *„the Robot Law"*, vine să completeze reglementări stabilite la nivelul Comisiei Europene în anul 2006, când majoritatea făceau referire la siguranța muncii și la sistemele de standardizare. Este evident că schimbările recente aduc o schimbare de abordare, felul în care se definește relația **Om – Mașină** fiind complet diferit față de acum câțiva ani. În plus, creșterea autonomiei sistemelor și echipamentelor bazate pe AI aduc riscuri suplimentare care trebuie avute în vedere cu prioritate. Este deci de văzut modul în care se va face reglementarea pentru echipamentele de mare risc ce vor fi aduse pentru a fi utilizate în spațiul Uniunii Europene, dar și a software-ului aferent, precum și a aportului de Inteligență Artificială care va duce la creșterea competitivității acestor echipamente.

Este fără îndoială un efort uriaș care se va derula în următorii doi ani, la nivel european subiectul **Inteligenței Artificiale** fiind unul în dezvoltare accelerată, din dorința de a reface avantajul net pe care îl au în prezent Statele Unite și China. Potrivit datelor Eurostat, la nivelul anului 2020, utilizează în mod regulat aplicații de Inteligența Artificială doar 7% dintre operatorii economici de nivel mic spre mediu (minim 7 angajați) de la nivelul UE.

Dintre țările menționate ca fiind mai avansate în domeniu, sunt menționate Irlanda, Malta, Finlanda și Danemarca. Spre exemplu, în capitala Finlandei (Helsinki este al doilea cel mai **„smart city"** din lume, după Singapore), s-a început transformarea din unul dintre cele mai cenușii și mai poluate cartiere, *Kalasatama*. Astăzi locuitorii cartierului au servicii de livrare complet automatizate, roboți care îi întâmpină atunci când merg la doctor și le fac o evaluare primară a stării de sănătate, sau deja banalele autobuze fără șofer.

Scopul unui **oraș smart** este de a culege date de la locuitorii săi pentru a putea să livreze servicii publice mai bune și mai sigure, dar și pentru a permite o funcționare a întregului sistem orășenesc fără sincope. Sau cum declară mai simplu, în stil nordic, Mikko Rusama, managerul pentru servicii digitale din Helsinki (Chief Digital Officer): „anticipate the need for services on people's terms in the future" pentru a obține un oraș cu adevărat...*smart*.[13]

Luna mai 2021 consemnează o nouă premieră în domeniul Inteligenței Artificiale (după lansarea de către Comisia Europeană a primului pachet legislativ referitor la domeniu, cu implicații globale), respectiv activarea primului site guvernamental: www.ai.gov. Administrat de o structură nou înființată în ca-

drul Casei Albe, *National Artificial Intelligence Initiative Office (NAIIO)*, site-ul respectiv vine în sprijinul celor implicați în domeniu, dar și a studenților care doresc să obțină burse AI finanțate de Guvernul SUA și este reglementat de unul dintre ultimele documente emise de Administrația Trump, *National AI Initiative Act*, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2021.

Se profilează așadar, un an plin de premiere pentru domeniul Inteligenței Artificiale, fiind primul semn de revenire din perioada post-pandemie care confirmă o tendință definitorie în ultimii ani. În plus, așa cum este menționat în titlul acestui articol, se accelerează ritmul implementării schimbărilor uriașe ce vor veni, iar domeniul tehnologiei digitale va fi vârful de lance al acestora.

Pentru o țară europeană care are așteptări și pretenții economice, culturale și de evoluție socială avansată, este singura opțiune, iar negarea sau tratarea cu superficialitate și neîncredere a acestor dezvoltări, nu va face decât să accentueze decalajul și dependența de ajutoare externe. România are o șansă istorică, este bine situată la nivel de resurse umane și materiale, trebuie doar să înțeleagă și să se conformeze regulilor jocului așa cum sunt ele definite de către Comisia Europeană și de Parlamentul European, iar satisfacțiile nu vor întârzia să apară. De altfel, istorica listare la Bursa din New York a companiei cu origini bucureștene ***UiPath*** nu face decât să confirme acest aspect și să întărească convingerea că potențialul creator al industriei IT din România este un pariu de viitor pe care trebuie să mizăm cu încredere. Iar rezultatele nu vor întârzia să apară... Între timp, adaptarea legislației naționale, completarea sau abordarea unor teme care nu au fost dezbătute până în prezent, vor trebuie avute în vedere prin procedură de urgență pentru că oportunitățile, dar și provocările, domeniului AI nu vor sta pe loc.

Note

[1] "GrAIt Expectations", *The Economist*, https://www.economist.com/special-report/2018/03/28/non-tech-businesses-are-beginning-to-use-artificial-intelligence-at-scale, April 6th, 2018.

[2] The Economist,"The Surveillance State", https://www.economist.com/weeklyedition/2018-06-02, June 2nd, 2018.

[3] OECD – Organisation for Economic Co – Operation and Development, o organizație economică de cooperare interguvernamentală fondată în 1961, având în prezent 37 de membri. România are statut de stat aspirant, candidatura țării noastre fiind în proces de evaluare.

[4] Industry 4.0 este un trend actual de automatizare și digitalizare a procesului industrial și cuprinde sisteme fizice și cibernetice, Internet of Things și Cloud Computing

[5] Digital Twin este un model digital, folosit prima dată de NASA în 2010 și se referă la reprezentarea virtuală a unui obiect sau proces fizic

[6] Data Lake este un depozit de date, stocate în forma originală, în scopul utilizării ulterioare

[7] Fondatori: Japonia, Australia, SUA

[8] Edward Hunter Christie, „Artificial Intelligence at NATO: Dynamic adoption, responsible use", https://www.academia.edu/44566847/Artificial_Intelligence_at_NATO_dynamic_adoption_responsible_use, 24.11.2020

[9] Guverne din 30 de țări, peste 170 de organizații neguvernamentale, Sec – Gen ONU, Parlamentul European, 26 de laureați ai premiului Nobel pentru Pace

[10] Verity Coyle, Senior Expert, Amnesty International, membru al campaniei Stop Killer Robots

[11] "The illegal use of personal data for facial recognition is not compatible with European fundamental rights and poses an issue for transatlantic cooperation on AI," Green MEP Alexandra Geese, membru al Comitetului pentru AI al Parlamentului European. Citată în M. Heikkilă, „Clearview scandal exposes limits of transatlantic AI collaboration", https://www.politico.eu/article/clearview-scandal-exposes-limits-transatlantic-ai-facial-recognition-collaboration/, 8 aprilie 2021.

[12] „...to counter the Chinese model of a digitally-enabled surveillance autocracy, we need to offer an alternative, based on our shared transatlantic values, not a Western adaptation of the same tools and practices"

[13] Melissa Heikkilä, AI: Decoded,, https://www.politico.eu/newsletter/ai-decoded/politico-ai-decoded-washingtons-ai-awakening-europe-split-on-facial-recognition-what-to-do-about-health-data/, 05.05.2021

ABSTRACT

We like it or not, the Artificial Intelligence Domain is a turning point in the history of the humankind and, in order to move on, we have to reinvent ourselves one more time. The Artificial Intelligence Domain is under development right now, the pandemic crisis being just a reason for this development to accelerate. Three huge players, China, the US and the EU are moving things forward and they will continue to provide the immense majority of the developments in Artificial Intelligence, while the rest of the countries should follow. Or ignore them, thus accepting incalculable risks and challenges.

Cuvinte cheie: progres tehnologic, drepturi și libertăți fundamentale, reglementări, transformare digitală, dezvoltare economică, cunoaștere avansată, competitivitate economică, reguli și norme, software, sisteme automatizate, standardizare

Dragoș Gabriel Ghercioiu este șeful programului Studii de Apărare din cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

INTERVIURILE MONITORULUI

Wess Mitchell:
The West needs to redevelop the tools and mindset of strategic competition

Interview conducted by Octavian Manea with Dr. A. Wess Mitchell, co-chair of the NATO 2030 Reflection Process[1].

Let's describe the strategic environment of the 2020s and the structural drivers that push for the NATO strategic adaptation over the next decade. Essentially what sets aside the 2020s compared with the 1990s, and the post 9/11 eras? What are the key operational problems of NATO going into 2020s?

I think the defining characteristic of the international environment of the 2020s is the return of great power competition. Specifically: the rise of China and the persistence of Russia as a militarily capable large state.

China's significance lies in the fact that it is the first rival in America's modern history with the potential to surpass the US in the major categories of national power; its economy is already larger than America's and its military has ambitious plans to surpass the US quantitatively and qualitatively within the coming decade.

Russia is of course not a full-spectrum competitor like China, but it nevertheless possesses substantial conventional power projection capabilities and the world's largest nuclear arsenal. Russia stands out because it also possesses motivation: this is a country that was the main loser of the last systemic rivalry so it sees itself as having the most to gain from reversing the verdict of the previous contest, so to speak.

I think that China and Russia represent a tandem problem set for the West. Irrespective of whether they formally ally with one another, their actions create a dynamic of strategic simultaneity — of having to deal with concurrent pressures from different directions.

This is a very different problem-set for the US and for NATO than we have known in the recent past. Since the Cold War, the West has existed in a kind of greenhouse environment, where we could reasonably assume the absence of a peer competitor and the availability of more or less infinite financial resources. The challenges that NATO faced in that permissive era – the wars in the Balkans in the 1990s, the terrorist threat after 9/11 – were real, but they were the kinds of challenges that are surmountable on the basis of willpower. There was never any doubt about the material ability of the West to overcome them.

In that genial environment, I think NATO basically got out of the business of serious strategy – because it didn't need it. Enlargement in a way came to substitute for strategy. NATO's

preoccupation was with exploiting the opportunities of its environment. Operationally, it was focused on enlargement and later on out-of-area operations against non-peer foes. Crisis-management rather than strategic anticipation came to dominate the culture and processes of NATO.

A central message of our report is that that permissive era is over. The West faces serious peer competitors and cannot assume a continuation of its own material and military dominance. It needs to set strategic priorities and redevelop the tools and mindset of strategic competition. It needs to focus its attention on strategic and political consolidation within the alliance itself – using NATO as a platform for strengthening the cohesion of the strategic and political West in conditions of protracted competition with determined big-power rivals.

NATO has to develop the tools to protect its members' equities at home

In an October 1995 White House meeting Vaclav Havel pointed out that "there is no danger of a Soviet-era type of military occupation of Central Europe. But the danger does exist of political and economic pressures on Central Europe that would seek to perpetuate a dependency." How should NATO see the China rise? Is the Havel lenses relevant also in understanding the Chinese threat to Europe? Is the China issue going to be a make-or-break point for the transatlantic relationship relevance in the 2020s?

China's rise affects NATO in two ways. First, indirectly, it tilts the international balance of power in ways that require the US to devote more resources and attention to the Indo-Pacific. And because these resources are finite, those tilts inevitably mean less US resources and attention for Europe, which ceases to be the primary theater in the world for the US for the first time. That is a very unfamiliar place for Europeans to be.

Second, China's rise affects NATO directly, through its activities in and around Europe. The commercial and technological dimensions of China's penetration are most familiar to us: China is acquiring critical infrastructure in Europe (ports, bridges, airports, telecommunications equipment) and it is also spreading its political influence through the Belt and Road Initiative (BRI) and 17+1 formats. But China's presence in Europe and in areas around Europe is also increasingly military in nature. China siphons talent and know-how from Europe as part of its Military-Civil Fusion (MCF) Strategy and it has a growing naval presence in the Arctic, Atlantic, and Mediterranean. I think over the next decade that presence will grow larger as China's power and ambition grows.

For NATO, there should be no doubt at this point that China poses a threat that needs to be dealt with. That does not mean that NATO needs to operate in the Indo-Pacific. Rather I think it means, in the near term, that NATO has to develop the tools to protect its members' equities at home, in the Euro-Atlantic area. It needs a sound China strategy. It needs tools – safeguards against MCF, procurement and technology transfer filters, investment screening, criteria for avoiding excessive Chinese influence and control of critical equipment and infrastructure. Basically, anything in Chinese investment behaviour that could impede readiness, interoperability or the ability to communicate securely in SACEUR's AOR (Area of Responsibility) should be fair-game for attention and action at NATO. And I think we are playing catch-up on that.

Longer term, NATO needs to be part of the solution for handling the problem of strategic simultaneity in the event of a major war. To my mind, the ultimate goal should be something approaching a global division of labour between the US and European NATO that allows US to devote more attention to the Indo-Pacific without endangering stability in European theater. At

present NATO's members do not share burdens and risks at anything close to the levels that will be demanded by the new strategic environment. Needless to say, this would not be the moment to define downward the Wales metric. But in my view meeting Wales commitment is at this point a receding *de minimis* requirement.

We will eventually need to move toward something like a European Level of Ambition inside NATO that encourages pooling/economies of scale among European militaries tied explicitly to NATO capability targets. I would view this as a favourable alternative, both to the current, fragmented and anemic European military spending landscape and to the concept of EU Strategic Autonomy in the defence sphere.

Does this gradual "division of labour" mean ultimately more of the Old Europe invested in securing the Eastern Flank of NATO especially in a time when US is forced to adapt to a "China first, Russia second" kind of environment? Because I think this will also require a change of mindset on the part of the Old Europe, with a necessary threat reassessment and acceptance of the renew great power competition stance.

It is indispensable from a strategic standpoint that the large Western European states and in particular Germany bear a share of the burden for the defence of the continental Europe that is proportionate with Germany's enormous economic power and population. It is true that Germany has stepped up defence spending in recent years, and I think the credit for that should go to the Trump administration. But a state of Germany's size and wealth should be able to handle far more of the responsibility for defending Europe than it currently does.

The key focus must continue to be on the Eastern flank – especially the Baltic and Black Sea areas. The EFP (Enhanced Forward Presence) was an important first step towards strengthening NATO's defence capabilities there. But 7 years after the Russian invasion of Ukraine it is time for us to evolve beyond those very light structures and have the ability to bring greater NATO capabilities to bear for securing the Eastern Flank.

As outlined in the NDS[2] we need a strong "blunt-layer" (where the central idea is the imperative of preventing Russia from achieving a fait accompli) whereby the US military in the region is intertwined with European militaries, who ultimately have to carry more responsibility for local defence. The goal should be to shift the escalatory burden back onto the Russians in the advent of a crisis. But ultimately you have to have large European members of NATO that are putting in the field the capabilities to be able to handle Russia in a conventional crisis. Until you have that the US will find it hard to shift attention to the Indo-Pacific in the way that is envisioned in the NDS without exposing the secondary theater - the European theater - to significant risk of instability.

The resurgence of the continental powers

Should our thinking about how we understand and frame deterrence, defence and war change and evolve in the 2020s? The expeditionary war fighting model becomes increasingly complicated in access-denial environments. It seems that we enter in the age of protracted defence. At the same time, the revisionist powers increasingly adopt disruptive insurgent methodologies.

The organising problem I see for deterrence in the 2020s is that Russia and China are both in their own ways creating facts on the ground that negate accustomed US military ad-

vantages and create the potential for deterrence failure. Both of these powers absorbed lessons from America's wars in the 1990s and in particular the wide conventional superiority that the US enjoyed as a result of stand-off precision weapons and other technological by-products of the Second Offset[3].

If you fast-forward to the 2020s what you see is that both of these powers have invested in capabilities aimed at allowing them to control space and deny access in strategically important places.

You see this pattern in the Formosa Strait, in the Black Sea, and in the Baltic. Basically you have large land powers attempting to 'seal off' portions at each end of Eurasia – the idea is to create environments where the US would draw the conclusion that it could not prevail without enormous effort and cost but also, on the basis, where it would likely decide that it lacked the political will to wage such a strenuous contest. These investments are made all the more credible in Russia's case by an ambitious nuclear modernisation program and warfighting concepts that envision nuclear escalation on the battlefield as an offset to what they see US conventional superiority.

In geopolitical terms you can think of all of this as the resurgence of the continental powers, regaining an edge over maritime power. It's the latest installment in a long contest stretching back centuries of sea power developing the tools (expeditionary forces, onshore alliances) to project power inland and land powers developing tools to resist and restrict those incursions. At least on paper it does look like Russia and China are gaining an edge.

The reason that this is strategically significant is that the US has assumed at least since the end of the Second World War that its security would be met best by a forward presence, both militarily and politically, well beyond America's shores, in the rimlands of Eurasia. The object of Russian and Chinese strategy, in a sense, is to make that a more militarily tenuous and therefore also politically fraught proposition - in effect, to convince America that the game is not worth the candle.

The report emphasises also the role of the emerging disruptive technologies. In other words it is an invitation to reflect to and observe the changing character of warfare. What lessons are relevant for NATO from the historical periods in which major transitions between regimes of warfare took place? What could be the costs for the alliance of failing in keeping pace with the military technical revolution of its times? Today it seems that we are in another transition period away from a rough parity in precision guided munitions battle networks towards a new military regime – the algorithmic warfare – built around harnessing AI, machine learning, big data and autonomy.

The clear lesson from history is that states which lose the commanding heights of technology lose not only the ability to win at war in a tactical sense but also lose the ability to shape the political order that follows. China clearly didn't limit its study of America's military-technological lessons to the wars of the 1990s; it also learned lessons from the earlier US victory – in the Cold War – that allowed America to be the shaping power after the USSR collapsed.

We are accustomed in the West to thinking of our victory in the Cold War to ideological factors but we overlook the technological dimension. America's superior system of representative government and financial powers enabled it to undertake technological leaps that dramatically altered the course of the conflict and placed the Soviets on the horns of a dilemma — to either yield any presumption of dominance in the scenarios that counted most; or to launch

ambitious military-industrial catch-ups that were well beyond the financial abilities of the Soviet system to sustain.

A major difference I think today is the method of stimulating major innovation. The by-products of those earlier US leaps – precision-guided munitions, stealth, GPS, even the Internet – were made possible by US government-directed research and spending in places like DARPA.

By contrast, the technologies that will give states an edge in algorithmic warfare – derivatives of quantum computing, AI, etc. – come overwhelmingly from smaller and more highly diffuse centers of innovation in the private sector that are by definition hard to steer or control. The more you try to manage or centralise their efforts from above, the less likely they are to produce the kinds of innovations that you need.

That's not to say that state-directed efforts and R&D do not have a role – clearly they do, but as outlined in the NSCAI report, it is more of a cloud-seeding role that embraces decentralisation and either partners with or outsources to private sector innovators.

The Chinese wager, it seems to me, is that their system can be sufficiently hands-off in approach to enable private innovation to flourish and achieve breakthroughs but still have a higher degree of coordination, courtesy of the CCP power structure and things like the Military-Civil Fusion strategy, to ensure that the push for those breakthroughs is both more determined and focused and more likely to achieve military utility for the state rather than just for consumers. A key Chinese advantage in making this wager is the sheer size of the Chinese population and domestic market. The West would do well not to underestimate Chinese entrepreneurial spirit and scope for innovation. That's true not just in areas of military technology we've been discussing but in Fintech and the digitalisation of the renminbi too.

NATO will never be the main tool of choice for Western nations to respond to the entirety of the technological challenge from China. But it does have an important and, in my view, under-developed role to play in acting as a platform for allies to coordinate on security-related tech developments, pool R&D where possible, and most importantly, provide a pressure mechanism and interface with the EU to avoid a situation where that entity's restrictive data regulations hobble the West in the technological competition with China.

The goal should be for the West and likeminded nations, including in Asia-Pacific, to have the lowest possible barriers to aggregative data access, funding and innovation to go toe to toe with a demographically massive China in those fields that will most determine success.

In a way, it seems to me to be about pooling and channelling efforts of the free world to set the stage/ground for a third offset strategy-ripe ecosystem.

I think that is right. It is a balancing act where you have to lower barriers wherever possible for innovation and technological cooperation while also being in commercial competition with one another within the Western world.

Why does the report plead for institutionalising an Andy Marshall[4] kind of capability? What would be the value of net assessment for the alliance in navigating the international ecosystem of the 2020s? Is this an attempt in relearning the lost art of the Cold War when Andy Marshall's ONA focused on providing a long-term competition framework within which it highlighted key strategic asymmetries and strengths to build upon relative to the competition?

An organising problem for NATO continues to be the divergences in threat assessment so we have to start here. The divergences are due in large part to geography and the fact that different allies feel greater exposure to different threats. But as the quantity of major threats increases we can expect that divergence of perceptions to also increase. NATO political cohesion is in a sense a derivative of how well it manages those divergences of threat assessment. So, if your goal is to increase NATO cohesion you have to ask: how can we be more deliberate about achieving convergences of threat assessment?

A big part of that is something that you cannot control: it's a byproduct of political will, which is rooted in geography, state interests, and other seemingly immutable factors. But the history of NATO is the history of attempting to mitigate those differentials in threat assessment. You can do that through political consultation – that's why from the time of the Wise Men report, in the late 1950s, onward NATO has had structured habits of consultation to proactively foresee and manage those differentials in threat assessment.

But you can also do it by building better institutional tools for studying and assessing threats. The US found in the Cold War as you pointed out that there is strategic value to having a standing effort/office whose job is to put all of the pieces on the table – red team, blue team, etc. but also all of the relevant tools at America's disposal for managing competition. The premise is that doing this allows you to see aspects of the game, aspects of the competitive dynamic, that you might have missed or overlooked if just making decisions from a political or crisis management perspective. So, the idea would be to give NATO a dedicated tool for helping to understand the entirety of its threat environment and, on that basis, do a better at proactively mitigating differentials in threat assessment.

NATO has already begun to move in this direction with the development of the Joint Intelligence and Security Division (JISD), Policy Planning Unit (PPU), and the informal practice of the senior staff policy board meeting for purposes of horizon scanning and strategic anticipation. The idea with the net assessment is to regularise these practices, give them a designated institutional home and staff inside the NATO HQ.

What's important is not just the organisational piece or creating layers of bureaucracy for the sake of creating bureaucracy, but getting ways to get out of the reactive/crisis management mindset of the last two decades and reinject more disciplined, anticipatory strategic thinking into the NATO culture.

The Alliance needs to avoid paralysis when it matters

We often hear that preserving cohesion is the center of gravity for the transatlantic alliance. But in a time of increasingly different security optics we can end up with a situation where cohesion becomes a liability for military credibility and deterrence. How can such a scenario be avoided?

Cohesion in a multi-country alliance is of course the result of political will. But it is also the result of the members of that alliance possessing capabilities that in aggregate provide greater security than individual members could achieve on their own. The quest for cohesion becomes a liability when it is pursued artificially, as a kind of 'higher good' in itself that supersedes the purposes for which the alliance was created or in ways that prevent it from responding to clear risks or opportunities.

A good example is China. The threat from China is real and growing and all but a handful of allies appear to grasp that fact. But imagine if NATO were to prioritise the maintenance of a superficial unity over taking the difficult steps to deal with this problem. That would be an example of the idea of cohesion superseding security. It would be a case of lowest common denominator reasoning and allowing the concerns of the few to prevent the action of the majority.

Another example is the practice of some allies importing external, bilateral disputes into NATO, essentially withholding consensus on initiatives that all 29 of the other members agree on. This is the modern equivalent of the old Polish-Lithuanian Commonwealth's liberum veto - a recipe for paralysis.

Our report recommends dealing head-on with both of these problems.

At the strategic level, we need to force the issue by updating the Strategic Concept to reflect the new strategic environment. That will require a lot of hard work diplomatically building consensus around the fact of the new and unfamiliar threats. There is no substitute for that hard work.

But in addition, our report argues that NATO would benefit from proactively reforming decision-making. In an alliance like NATO whose ultimate use is for deterrence and if necessary, sending lives into combat, consensus must remain the metric on things that count and matters of life and death. On many other matters however, we may not need consensus. The report recommends for example not requiring consensus on certain administrative and staffing matters. It recommends allowing sub groups of allies to move ahead on missions under the NATO chapeau without all members participating, as well as placing time limits on crisis decision making.

The key in all of this is to avoid paralysis when it matters, to make it harder for one or two allies to consistently use single country vetoes to import bilateral disputes into NAC that don't belong there. So, we recommend for example raising the threshold for those blockages to the Ministerial level. Ultimately, I believe NATO will need to develop a kind of constructive abstention model along the EU lines. The key though is to ensure that in the more contested and complicated strategic environment that I am describing, NATO has to be able to achieve collective action.

The ability to tend to the democratic foundations of the Alliance will be integral to NATO's success

It seems that the 2020s have increasingly the contours of an inter-regnum, a time of an intensive ideological competition between democracies and authoritarianism. Has the time come for the allies to renew their vows to the founding principles – to the core NATO values? What role has resilience to play and how should resilience be understood in a NATO context?

It is important to acknowledge that there is an ideological character to the emerging era of great power competition. China and Russia are both large Eurasian land powers but also the world's leading authoritarian regimes. They use not only military power but divisions inside our societies to undermine representative institutions, social cohesion and trust.

Our report argues that in strategic competition with these states the ability to tend to the democratic foundations of the Alliance will be integral to NATO's success on two levels. First

internally, in the political cohesion of the Alliance itself. NATO is an alliance built on the concept of intimate cooperation of democracies. Historically, it's worth noting that since antiquity, democracies tend to form alliances and despotic regimes do not. The two concepts are deeply linked. In NATO's case we can go further and say that any movement of members toward the authoritarian camp does weaken NATO and undermine support of publics for helping one another.

And second, it is integral to NATO's success externally - in competition with Russia and China. The report highlights the fact that these are authoritarian states from which the West must deny them the opportunity of undermining Western societies from within, and on principled grounds, in positioning the West at the moral high grounds in the battle of ideas.

Those two dimensions should shape how we think about so-called 'democratic resilience'. Resilience is a term that gets thrown around a lot so I think it's worth defining clearly for NATO, what resilience means in the context of democracy. To my mind to speak of the resilience of a democracy is to speak first and foremost about ensuring the capacity for self-correction through frequent, peaceful transfer of power. Integral to that capacity for self-correction is what we in the Anglo-American and Madisonian tradition call the principle of the separation of powers—or for continental Europeans, the German concept of *Rechtstaat* and from Montesquieu the principal of political non-interference.

Secondly resilience must include due regard for anything that could undermine the political will of democracies to defend one another – specifically, anything that would degrade a member's support for executing its commitment of Article Five.

The question in both cases is: what is NATO's appropriate role? I think the key in a NATO context is to focus intently on the intersection of democracy and foreign influence or coercion. That is to say: we will succeed in proportion to how organically our efforts stem from the core function and raison d'etre of NATO. So for example our report recommends building a center of excellence at NATO to support allies in the quest for democratic resilience. This is an important evolution in my mind because it elevates threats to democracy to attention at the NATO level; NATO needs a way to defend democratic resilience the same way that it has a center of excellence for countering cyber or other types of threats.

But I think we also have to keep in mind the ultimate goal which is to strengthen the political cohesion of the Alliance. The quickest way to weaken the political cohesion of NATO would be to indulge in finger pointing that singles out allies for public rebuke. It would invite profound discord into the alliance and create an opening for Russia and China to eagerly exploit, which would be the opposite of the cohesion we need.

I also think we should abide by a mindset of 'do no harm' when it comes to the all-important function of deterrence. NATO is, in the final analysis, a military alliance to deter enemies and if necessary go to war for its members. This is its supreme function and all political changes have to be assessed by how they affect that core function. As our report argues, deterrence rests not only on military capabilities but in clearly-expressed and credible signals of political willingness to fight on behalf of members.

There has to be crystal clarity on this point; any lack of clarity on the political willingness to defend members weakens the deterrent function. This would preclude some of the more ambitious ideas I have heard – for example, the idea that NATO can strengthen democracy by making Article 5 cohesion contingent on members maintaining certain democratic benchmarks.

That would be a departure from the 70 years practice and precedent of NATO playing the long game for strategic influence and continuing to engage with vulnerable allies so that they do not fall into rival spheres of influence. That danger today is very great. It would be a dangerous innovation because the minute you define the factors upon which Article 5 will be contingent, you are pinpointing where Russia should focus its efforts to undermine an ally and bring about a deterrence failure.

The key I think in all three principles is to look at democracy in the context of security – in the context of an environment where you now have alert external rivals as agitators for undermining us and opportunists for seizing the openings that come from those agitations. So the appropriate frame of reference for democratic resilience in a NATO context is to keep it at the intersection of democracy and security.

Dr. A. Wess Mitchell was co-chair of the NATO 2030 Reflection Process. He is co-founder and principal at *The Marathon Initiative****, a policy initiative focused on developing strategies to prepare the United States for an era of sustained great power competition. Previously, he served as U.S. Assistant Secretary of State for European and Eurasian Affairs from 2017 to 2019. Prior to joining the State Department, Mitchell cofounded and served as President and CEO of the Center for European Policy Analysis (CEPA).***

This interview was previously published in both *Eastern Focus Quarterly* and *Small Wars Journal.*

Endnotes

[1] In December 2019, NATO leaders invited the Secretary General to lead a forward-looking reflection process to strengthen NATO's political dimension. To support him, NATO Secretary General has appointed a group of ten experts co-chaired by Thomas de Maizière and Wess Mitchell.

[2] The National Defense Strategy (NDS), together with the National Security Strategy (NSS), were the first documents that signalled a paradigm shift by officially acknowledging that for the first time after the end of the Cold War, inter-state strategic competition, not terrorism, has become the primary concern in U.S. national security. You can find more on the broader logic of NDS in an *Eastern Focus* discussion with the lead author here.

[3] The 2nd Offset Strategy - initiated under the Carter Administration and matured in the late 1980s - was a way to compensate for the Soviet size advantage in conventional forces and thus re-establish general military parity. Most importantly, it leveraged a network of stealth, smart sensors, and smart weapons together with new innovative operational concepts (Air Land Battle) to generate decisive battlefield effects, denying the Soviet Union theory of victory and shoring up deterrence.

[4] Andrew W. Marshall, a former strategist at the RAND Corporation served as head of the Pentagon's Office of Net Assessment (ONA) from its founding in 1973 until his retirement in 2015, at the age of 93 years. He was probably the longest public servant in the United States. Under his leadership, ONA focused on scrutinising the future and the past to try to understand long-term trends and shifts, especially the key competitions that were taking place. ONA understood the emerging revolution in precision-strike warfare as well as the rise of the anti-access/area-denial capabilities that could inhibit and disrupt the ability of the US to project its power overseas. Andy Marshall was also instrumental in theorising the competitive strategy mind-set adopted by the US against the Soviet Union in the 1980s by highlighting the need to identify and invest in enduring competitive advantages and strengths while exploiting the particular weaknesses of the competitor.

RECENZII

RECENZIE

Autor: **Michael PILLSBURY**
Titlu: **„Maratonul de o sută de ani.**
Strategia secretă a Chinei de a înlocui SUA ca superputere globală"
(„The Hundred Year Marathon. China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower")
An apariție: **2015** (Henry Holt and Company, New York)
2020 (traducere în limba română)
Editură: **Niculescu**
Traducător: **Vasile Bontaș**

Apariția acestei cărți în limba română este un eveniment demn de menționat, un astfel de volum fiind menit să clarifice, chiar dacă doar parțial, o parte din întrebările foarte actuale, referitoare la jocurile strategice ale Chinei, mai ales când situația pandemică și post – pandemică ridică întrebări și așteptări noi legate de rolul său pe scena internațională

Născut în 1945 în California, SUA, Michael Pillsbury este un excelent cunoscător al relațiilor sino – americane, fiind activ politic în cadrul Partidului Republican, dar și funcționar guvernamental de rang înalt în cadrul a trei administrații republicane.

Absolvent al prestigioaselor universități Stanford și Columbia, este în prezent consilier la Departamentul Apărării, cartea *„Maratonul de o sută de ani. Strategia secretă a Chinei de a înlocui SUA ca superputere globală"* fiind considerată o lectură obligatorie în cadrul instituțiilor de formare pentru ofițeri superiori.

„Mulți dintre noi, cei care studiem China, am fost învățați să considerăm țara ca o victimă neajutorată a imperialiștilor occidentali, o idee pe care liderii Chinei nu numai că o cred, dar pe care o și încurajează în mod activ", spune autorul în ***Introducere***.

Primele două capitole, *„Visul Chinei"* și *"Statele combatante"* pun accentul pe viziunea Șoimilor Chinei, preluată de Președintele Xi Jinping, instalat la conducere în martie 2013. Liderii chinezi contemporani consideră drept dată de începere a „Maratonului de o sută de ani", data de 01 octombrie 1949 la care Mao Zedong a preluat puterea, prin proclamarea Republicii Populare Chineze. Potrivit autorului, *Strategia Maratonului* are la bază o colecție de legende foarte populare în China, denumită „Stratagemele Statelor combatante" și include un număr de „nouă elemente principale:

1.Induceți mulțumirea de sine pentru a evita avertizarea adversarului;

2.Manipulați-i pe consilierii adversarului vostru;

3.Fiți răbdători – timp de decenii sau mai mult – pentru a obține victoria;

4.Furați ideile și tehnologia adversarului în scopuri strategice;

5.Puterea militară nu este factorul critic pentru câștigarea unei competiții pe termen lung;

6.Recunoașteți că hegemonul va întreprinde acțiuni extreme, chiar nesăbuite, pentru a-și păstra poziția dominantă;

7.Nu pierdeți niciodată ***shi*** din vedere[1];

8.Stabiliți și utilizați metrici pentru evaluarea statutului dumneavoastră față de alți potențiali concurenți;

9.Fiți întotdeauna vigilenți pentru a nu fi încercuiți sau înșelați de ceilalți."

Următoarele trei capitole, respectiv *„Numai China putea merge la Nixon"*, *"Dl. White și dna. Green"* și *„America, marele diavol"*, fac referire la relația cu SUA, începând cu perioada de

deschidere majoră între cele două țări începută în 1971. Argumentată ca o contrapondere la influența americană, o eventuală reapropiere sovieto – chineză în epocă ar fi provocat multe insomnii cancelariilor occidentale, deschiderea relațiilor și o vizită a președintelui Richard Nixon la Beijing, fiind considerată o bună oportunitate de imagine pentru președintele Mao Zedong. Drept consecință, vizita lui Nixon în China din 1971, chiar dacă secretă, a fost o primă confirmare a deschiderii care a urmat.

După evenimentele din Piața Tiananmen și reacția lumii democratice, lucrurile s-au schimbat radical, iar manualele chineze au fost rescrise începând cu anul 1990, Partidul Comunist Chinez fiind acum preocupat de a descrie SUA ca pe un hegemon care „de peste 150 de ani încearcă să înăbușe ascensiunea Chinei și să distrugă sufletul civilizației chineze".

„Împodobește copacul cu flori artificiale" este motto-ul capitolului 6 *„Poliția mesajelor în China"*, care face referire la pedepsirea dușmanilor Chinei, iar capitolul următor, *„Măciuca asasinului"* este deschis de un citat din „Arta războiului" a lui Sun – Tzu: „Fie ca planurile voastre să fie întunecate și de nepătruns ca noaptea, iar lovitura voastră puternică și rapidă ca fulgerul!"

În anul 2001, după cincisprezece ani de negocieri, China a fost admisă cu drepturi depline, ca țară membră în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului, beneficiind apoi masiv de acest statut. Ultimele capitole ale cărții ne prezintă și motivația finală pentru tot acest efort de copiere și replicare tehnologică, economică și educațională, respectiv *„O ordine mondială chineză în 2049"*. Potrivit scenariilor actuale, economia chineză va fi cea mai puternică de pe glob până în anul 2050, iar supremația dolarului în fluxul mondial de mărfuri și servicii va fi deja încheiată. Cheltuielile militare ale Chinei vor fi semnificative, sprijinite evident de o economie foarte performantă și de o voință politică de neegalat.

Capitolul *„Focuri de avertisment"*, printr-o analogie cinematografică aparținând genului științifico-fantastic, aduce în atenție o serie de provocări regionale și mondiale care vor angrena în principal vecinii Chinei, dar și competitori istorici ca Japonia și India. În acest context, este evident rolul determinant care va reveni Statelor Unite, ultimul capitol fiind neechivoc: *„America – stat combatant"*, consecințele fiind astăzi greu de calculat, însă nu imposibil de imaginat.

Scrisă cu logică și claritate, cartea este un excelent material de informare și evaluare, un bun punct de pornire pentru construirea unei imagini adecvate despre politica la nivel mare și pentru de-idealizarea unei epoci despre care și publicul românesc are o serie de percepții și preconcepții. Fără îndoială va fi o lectură plăcută și instructivă, care ne va ajuta să înțelegem mai bine trecutul, pentru a putea să ne facem o imagine despre ceea ce va urma.

Simona ȚEGHIU JURJ

Endnotes

[1] Conceptul „shi" explicat pe larg în cuprinsul cărții, este menționat aici pentru două componente esențiale pentru *Strategie*: amăgirea altora pentru a-ți face diverse servicii și așteptarea celei mai potrivite ocazii pentru a lovi. *Shi* este dificil de tradus din limba chineză, fiind echivalentul unor termeni lexicali complecși care fac referire la „a construi o putere militară", „a căuta un echilibru de putere", „a influența modul în care evoluează o situație", etc.